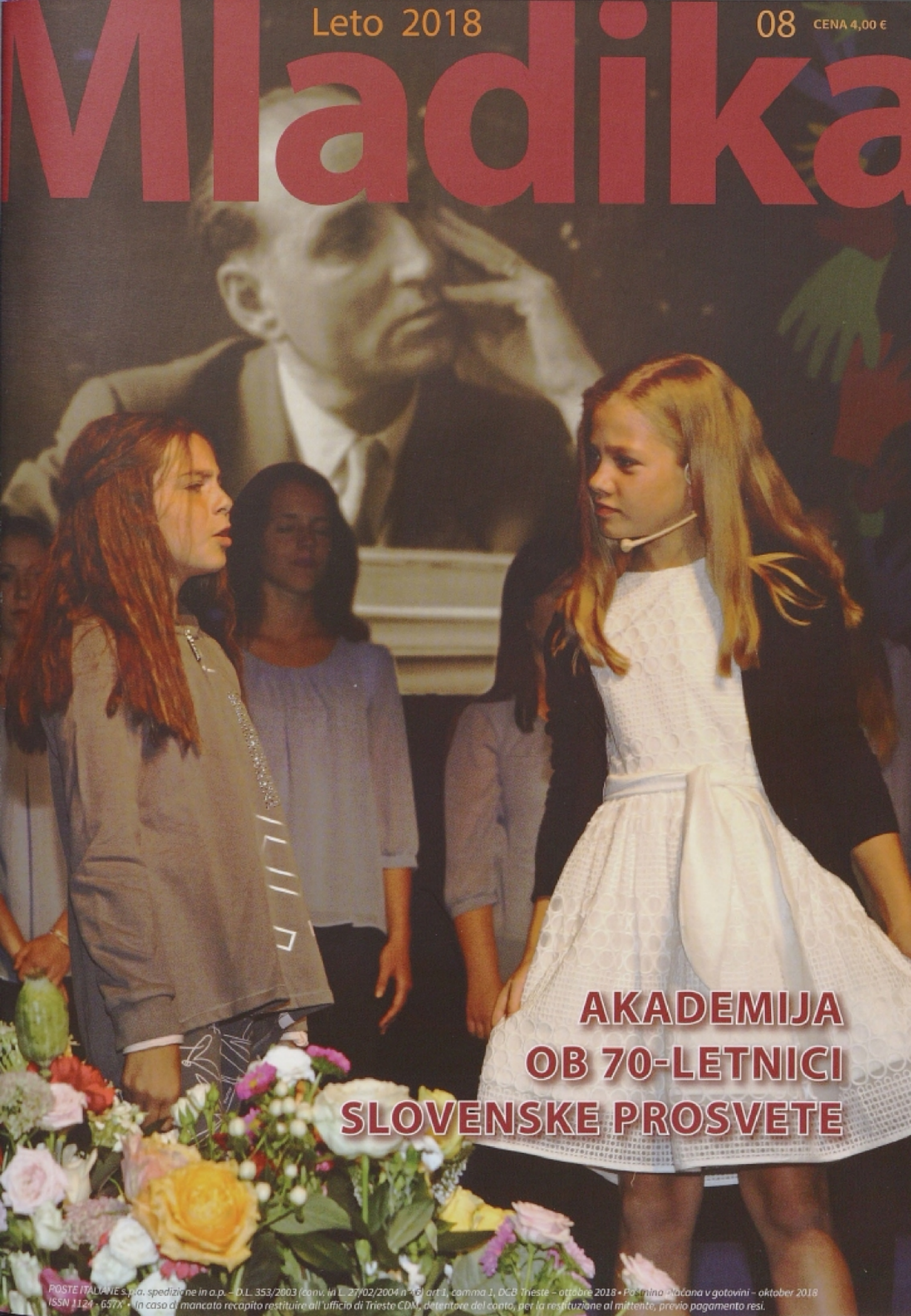

Leto 2018

08 CENA 4,00 €

Mladika

AKADEMIJA OB 70-LETNICI SLOVENSKE PROSVETE

V TEJ ŠTEVILKI

08 ❖ 2018

03

Vladimir Kos
Pesem

FOKUS

04

Erika Jazbar
Pluralizem po slovensko

NAŠ UTRIP

16

Manica Maver
O sinhronizaciji risank

18

70-letnica
Upoštevali smo vse dele
narodnega telesa

20

Fotokronika Akademije ob
70-letnici Slovenske prosvete
in DRAGE 2018

22

EJ
Ko na Drago prideta Sokola

24

7. Peterlinova nagrada

24

7. PETERLINOVA NAGRADA

INTERVJU

24

Anka Peterlin
Iskanje smisla življenja

OBLETNICA

30

Rozina Švent
Viharnik na prelomu časa —
Karel Mauser

EKOLOGIJA

33

H. J.
Lakota in podnebne spremembe

ANTENA

35

Novice

LITERATURA

48

Božo Rustja
Zadnja stran župnijske kronike

53

Lev Detela
Nočni avto za Jeruzalem

IN MEMORIAM

59

Majda Artač Sturman
Skozi tople pesniške pokrajine
Irene Žerjal

62

Poleti smo izgubili iskrene pri-
jatelje in dragocene sodelavce

POD ČRTO

63

Rasni zakoni in Trst

KULTURA

64

Mojca Polona Vaupotič
Umetnik Avgust Černigoj
120-letnica rojstva

64

69

Boris Pangerc
Davide Štokovac
Barve breške hiše

ZGODOVINA

72

Tržaški Slovenci v davnini

PRIČEVANJA

74

Mirella Urdih
Razmišljanje zdomske
tržaške Slovenke (XXIV.)

PROSTI ČAS

76

Mitja Petaros
O britanskih plastičnih
bankovcih

Vladimir Kos

PESEM OB 5. ŠTEVILKI TRŽAŠKE MLADIKE V LETU 2018

*Na strani naslovni je luč nad gladino,
a luč v kandelabru na bregu ne tli.
Je zor? Je večer, ki ustvarja modrino?
So okna poslopij slovenske oči?*

*Nekje prav gotovo po morju drsijo;
od nekdej to vem, da so polne idej.
Idej ustvarjalnih za v let v pisarijo –
v slovenski je krvi obtok epopej ...*

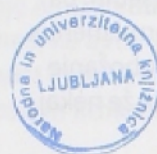
*Ni dosti nas, toda besedo častimo:
svetove ustvarja, čeprav na papir.
In z Božjo Besedo delimo intimo –
to, mimogrede, je nekakšen pravir ...*

Naslovna stran 5. številke Mladike letos je tako lepa, da me je zgrabila v pesem. Tu jo pošiljam, a gospod urednik naj o njej odloča.

Želim Vam vsem poletni počitek, a ne v tokijski vročini,

in ostajam vdani
Vladimir Kos,
s pristrčnimi pozdravi
za 15. avgust!

PLURALIZEM PO SLOVENSKO

Erika Jazbar

Zaradi aktualnosti tematike, ki jo je obravnavala Erika Jazbar v prvem predavanju na letošnji Dragi, posvečamo tokratni Fokus Dragi. Njeno predavanje objavljamo v celoti.

»Premalo je bilo resnega izpraševanja vesti in premalo načrtnega zgrajevanja sebe. Brez neke vrste duhovnih vaj človek duhovno otopi, idealizem se osuši in človeku ostane samo golo zunanje ogrodje. Stara gesla se obrabijo, naj so bila nekoč še tako nova, čas se spremeni, prinaša odkritja, nove tokove, nove misli, ki so sicer nadaljevanje starih, pa vendar nove z dodatki, ki jih nekoč nismo poznali. So ljudje na svetu, ki se krčevito drže vsega starega, kakor da je v novem vse narobe in vse napačno. Ni v novem vse narobe, kakor v starem ni bilo vse prav.«

Tako je predaval politični begunec in pisatelj Karel Mauser 6. februarja 1966 v Baragovem domu v Clevelandu. Drobtice iz njegovega predavanja boste med današnjim posegom večkrat poslušali. Odlomke sem izbrala zaradi povedanega, pa tudi zato, da bi se ga spomnila ob stoletnici rojstva, ki smo jo beležili 11. avgusta. Pri nas se ga seveda ni spomnil nihče, saj so tisti, ki krojijo družbeno usmerjenost in informiranost ter odbirajo vsebine našega malega sveta, povezani z drugačnimi tokovi, poudarki, ljudmi. Mnogi izmed tistih, ki bi si lahko privoščili bogatejši domet in bi bili zmožni posredovanja tudi drugačnih vsebin, pa so se prilagodili dominantni formi mentis in so na tak način sokrivi za obubožanje naše misli. Ker se proces dogaja že nekaj

časa, veljajo Mauser in njemu podobni za alternativno in od nas oddaljeno literaturo. Krog pa je skoraj sklenjen. Skoraj.

Čudno se sicer to sliši iz ust osebe, ki je soodgovorna za javno mnenje, je zaposlena na pomembnem mediju – z našega gledišča seveda – ter sooblikuje delovanje nekaterih primarnih ustanov, vendar kompleksnost svojega odnosa do okolja in družbe, katerima pripadam, čutim že dalj časa. Kot tudi nemoč, da bi lahko učinkovito vplivala na dano stanje. Prostor, ki si ga vzamem zase in za izbor sogovornikov, s katerimi delim svoj svet vrednot, pristopov in vsebin, je dopuščen in toleriran, do neke mere

je tudi cenjen, vendar ni legitimiran. Ozmože med našimi ljudmi pa ni. Premalo trepljanj po rami je v njem, premalo polresnic in iskanj tovarišije za vsako ceno, premalo glasbe in neopredeljenih vsebin. Omenjena zasedba sogovornikov sicer ni ravno butična, v delu skupnosti, kateri pripadam, pa je medtem odpovedala vsaj ena intelektualna generacija in vez s preteklostjo, ki je z vsebinskega vidika premogla več od tega, kar imamo danes, se je skoraj pretrgala. Skoraj.

»Ne bo nas pokopala trenutna razdvojenost, ki jo sicer bridko občutimo,« še pravi Mauser. »Če nas bo kaj pokopalo, bo hoteno pozabljenje, ki prinaša med nas krhanje nekdanj trdnega idejnega stališča, prinaša beg od preteklosti in resignacijo.«

Hoteno pozabljenje je prineslo stanje duha, ki je njegova naravna posledica: ohlapnost naše biti, nižanje pričakovanj in sanj. Premikamo se v začaranem krogu utečenega obredja, umikamo se žarkom, ki ob spremenjenem naklonu zemlje svetijo z nekoliko drugačnega zornega kota, ne znamo ali nočemo srkati novih hranilnih snovi, naš ogenj je izgubil na vitalnosti, okoli njega pleše vedno manj plesalcev, krogi so vedno manjši, zmanjkuje sape, kisika, marsikomu se že mrači pred očmi. Omejili, poenostavili in kristalizirali smo percepcijo o sebi in svetu, kateremu pripadamo. Suhi kraški zidki, enogastronomski srečanja, spomeniki in plošče so v ospredju naše pozornosti, kar je romantično, romantika pa ima to ceno, da zdravna artikuliranje misli, različne odtenke stvarnosti, v eni besedi življenje. Vsebine, ki opredeljujejo živo skupnost, so drugačne vrste.

Globlje so.

Če smo pustili podzemni reki, da teče mimo nas, v prepričanju, da ne potrebujemo njene svežine, ki je za regeneracijo celic nujna, jo moramo ponovno poiskati, slediti njenemu toku do izvira, ponovno najti točko, ko se prikaže na površje. Iskanja si ne privo-

ščimo, naporno in zamudno je, tudi antipatično, ker zahteva opredelitev misli; potrebni sta intelektualna poštenost in potrpežljivost, vzeti si je treba čas, dosežki niso takojšnji, osebni interesi in klanovske računice ne smejo biti vodilo, rezultat pa zna biti tak, da odpovejo nekatera sprejeta ravnovesja.

Drugačne odtenke in z njimi povezane ljudi, ki smo jih v imenu brisanja razlik v prejšnjih letih izločili, moramo ponovno poiskati. Normalno in zdravilno je, da so med nami, da našo časnost bogatijo s svojim pogledom na svet in na našo skupnost. Da nam je v zadnjih letih uspelo zblížanje oz. neke oblike sinteza različno opredeljenih, je v glavnem funkcionalno za razpis, proglase in vezne tekste za prireditve. Le ošibili smo se. Razpolagamo namreč z definicijo, ki ni niti bazična, tako površinska je, pa še sterilna je, ker prihaja iz enozvočne zgodbe, ni sad iskanja.

»Hoteno pozabljenje je prineslo stanje duha, ki je njegova naravna posledica: ohlapnost naše biti, nižanje pričakovanj in sanj.«

Da, iskanje: Alojz Rebula, Smer Nova zemlja, bajna knjiga moči, vitalnosti, radosti. Šest teoloških esejev, iz katerih prekipevata življenje in visoka poezija. Napisal jih je iskalec smisla, ki se je brez padala prepustil vprašanju, dvomom, refleksiji in se prebil do resnice. Z bolečino, trdom in osebnim prečiščevanjem je našel pot do cilja, med iskanjem se je otrešal šibkosti, izluščil bistveno, našel je lepoto in notranji mir. Besedilo zato žari, pisanje je čisto, zračno, mogočno, prevzame tudi bralca, ki pristaja na drugačne odtenke resnice. Zgled, ki nam ga daje Alojz Rebula, je še bolj navdihujoč danes, ko avtor ohranja nedotaknjeni vitalnost in pričevalsko moč ob fizični šibkosti in krhkosti, ki mu

je dana in je v naravi človeških stvari.

Alojz Rebula zna biti človek opredeljenih misli, osvobojen vsečnosti in intelektualnih mod, suženjstva nastopanja, je kristjan, ki se ne predaja le karitativnosti in zasebni duhovnosti, privošči si aktivno držo v družbi, ponuja jo brez dimnega besedičenja. Njegov Credo, ki je vsak teden objavljen v časopisu Družina, bi naš prostor naredil lepši. V svetu našega katoliškega razumništva namreč ostaja neposrednost podajanja misli redkost, ko gre za vsebine, ki niso splošno sprejete. Med nami je velika večina takih, ki odstopajočih tonov ne zmorejo, več pa je tudi takih, ki si jih nočejo privoščiti. Po drugi strani pa se nam radi ponujajo nekateri briljantneži, ki svojo briljantnost dokazujejo z norčevanjem iz tem, ljudi in dogodkov, ki so za del naše skupnosti dragi ali celo sveti, od sebe pa ne dajejo ničesar, če ne rušilnosti, nihilizma in cinizma. Tisti, ki jih naš mali svet ponuja kot graditelje, pa prepogosto za fasadno korektnostjo, ki zna biti na meji osladnosti, gradijo izključujoč dom, namenjen le nekaterim.

»Moč resnice je v tihem prodiranju, v iskanju in razrivanju po sebi, v priznanju svoje majhnosti, v poudarjanju dobre volje, ki jo imamo, in v ponižnem kesu nad napakami, ki smo jih tudi mi napravili.«

Kako daleč je od vsega tega etična, človeška, kulturna in duhovna dimenzija Alojza Rebuli! Ko pomislimo na deset mnogih tedenskih razmišljanj, ki so dostopna našim ljudem in so objavljena

foto Miroslav Peškar

v naših medijih, nam je lahko žal, da si nočemo privoščiti kaj več.

»Še vedno se nam zdi, da je glavna obramba resnice vihtenje meča, vpitje in pretiravanje. Moč resnice pa je v tihem prodiranju, v iskanju in razrivanju po sebi, v priznanju svoje majhnosti, v poudarjanju dobre volje, ki jo imamo, in v ponižnem kesu nad napakami, ki smo jih tudi mi napravili,« je še predaval Mauser leta 1966.

Drvenje se da omejiti, kot tudi nastopanje, seje med vedno enakimi sogovorniki s številnimi funkcijami, medijsko legitimiranje vedno enih

in istih krogov, osebkov, vsebin, otročje laži, ki otežujejo naše odnose. Ovrednotimo zavedne člene naše skupnosti, ki delujejo zunaj kroga institucionalnih desetih milijonov evrov državnih prispevkov. Od tistih najbližjih, ki delujejo v javni sferi in ki zaradi problematik, s katerimi se soočajo, interagirajo z našo organiziranostjo: v mislih imam šolstvo in področja drugih javnih storitev vse do krajevnih uprav. Do predvsem tistih, ki so bolj oddaljeni, ker je priložnosti za soočanje o temah, ki pestijo njihov vsakdan, manj: poklicno se udeležujejo na najrazličnejših poljih, nivojih, sredinah. Marsikomu med njimi ni vseeno za našo skupnost.

Dogaja pa se, da v svet okoli omenjenih desetih milijonov in z njimi povezanih institucij zelo radi ožimo svoj pogled in pozornost. Slovenstvo primarnih ustanov pa pogosto s težavo sobiva s slovenstvom, ki utripa zunaj kroga. Škoda ga je, saj slovenstvo, ki ostaja zunaj, premore vitalnost, ki se hrani z danes najdragocenejšo dobrino, in sicer s prostim časom tistih, ki vanj verjamejo. Zaradi tega odgovarja drugačnim logikam, ob petkih opoldne ne odklopi do ponedeljka, ne miruje in ne čaka na

navodila, ne išče najlažje poti, ne zahteva potnih stroškov. Gre za najbolj živi del naše skupnosti, ki ga postopno izgubljam zaradi spreminjanja zahodne družbe, zaradi demografskega krča, pa tudi zaradi zapletenega sobivanja s poklicno strukturo, ki v vedno večji meri daje tempo naši skupnosti.

Slovenstvo brez zaposlenih, ki – se zavedam – danes ni več možno, je plemenitilo svet, v katerem sem odraščala, v goriškem Katoliškem domu, pri Sv. Ivanu, v zgodovinski stavbi goriških Slovencev na Placuti. Zlizane stopnice, stara okna in škripajoč lesen pod so bili v njej, majhne sobe, dvorana Brezmadežne za nastope, ki je bila dvoranica. Vendar je nosila v sebi moč, ki je takrat niso premogla druga tudi imenitna središča. Katoliški dom in dvoranica na Placuti sta namreč zrasla iz revnih prihrankov Marijinih družbenk in drugih dobrih ljudi. To ni bilo središče, bilo je žarišče živeti vrednot. Komunikacije, sprejemov in drugih legitimacij ni bilo, bilo pa je veliko ljudi. Čeprav deluje oddaljeno, ta svet, ki je nosil v sebi življenje, danes ni tako nemogoč, utripa tudi pri nekaterih mlajših in ne živi le v spominih starejših.

Kadrovanje in zaposlovanje zaradi sposobnosti ostajata pobožna želja, ki jo prepuščam teoretikom in filozofom, saj sta za našo družbo, v zamejstvu, v Italiji in v Sloveniji, z antropološkega vidika nemogoča. Verjamem pa, da naša skupnost premore še koga, ki bi brez osebnih ali sorodstvenih računov pristopil k našemu omizju. Treba ga je poiskati, se mu približati, ga vključiti v naše dinamike, ga gojiti, spoštovati njegov doprinos. Naš sistem pa zunanje sogovornike odbira, uporabi v obliki, ki je funkcionalna za njegovo arhitekturo. Če osebek odstopa, ga nato ob prvi priložnosti izloči. Če osebek sistemu odgovarja, ga preplavi z morjem funkcij, nastopov v javnosti in drugih legitimacij, ki niso zaupani tistim, ki kvarijo spokojnost idile. Takih, ki bi držali plakat z dogovorjeno podobo o nas, pa je vedno manj. Zato se tudi percepcija našega malega sveta kruši. Tudi v našem mikrokozmosu smo priča atomizaciji in individualizaciji, ki ju pozna zahodni svet, jasno se nam pokaže tudi brez pomoči stroke in njenih anket. Vpogled v številke marčnih in aprilskih volitev nudi prozorno sporočilo, ki ga je sicer nekoliko prekrila izvolitev parlamentarke in deželnega svetnika, ki odgovarja naši uradni politiki, tako da se o njem nismo pretirano spraševali. Še naprej smo gojili naša srečanja, izvajali take in drugačne projekte, pa tudi odbirali vsebine,

ki usmerjajo naš zahodni modernizem: od izbranih in podobnih tem, ki rušijo naboj slovenske državnosti, do Izraela in avtomatičnega apliciranja pridevnika »zločinski«, dodajmo središčno mesto, ki jo v našem diskurzu morajo imeti istospolne poroke, pa še utrjevanje etikete desnega populizma za vse tiste, ki pri sprejemanju množic migrantov iščejo bolj artikulirane pristope.

Škoda, da se taisti diskurz otepa razpravljanja o čemerkoli bi se tudi bežno ukvarjalo s prevetritvijo naših definicij, s slovensko globoko državo, neresničeno tranzicijo, spornimi povezavami sredin, ljudi, finančnih oaz, ki so postale že antropološke oaze. Tudi ko povezave postanejo razvidne in so pri njih soudeleženi naši ljudje, jih nočemo videti. Vedno se najde ljubezniva roka, ki glede spoznavanja nekaterih kočljivih poglavij pred našo skupnost postavi obrambni ščit, da bi ne bila deležna nezaželenih razlag, ter usmeri pozornost na intervju z aktivistom z mavrično zastavo ali brez nje, ki deluje na drugem koncu sveta. Tistih, ki premorejo tudi drugačna branja in znanja, je v našem malem svetu vedno manj. Če jim ni potrebno, da sprejemajo fabulo, ki postaja čedalje bolj oddaljena od stvarnosti, gredo drugam. Če imajo otroke, ostajajo v naši sredi kot odjemalci kakovostnih storitev, ki jih naša skupnost premore za mlajšo populacijo na prosvetnem in športnem področju, nakar se oddaljijo. Gre za proces, ki se dogaja že precej časa.

Tine Debeljak je o Karlu Mauserju napisal daljši članek v Zborniku Svobodne Slovenije za leto 1956. Takole med drugim beremo: »Piše o domovini daleč od domovine ter zavestno izpolnjuje dvojno tlako, ki jo ta usoda terja od slovenskega kulturnega delavca: tlako v tovarni, da živimo v telesu in družini, ter tlako pisateljskemu poklicu, v prostih urah in v nočeh, ko se drugi odpočivajo in zabavajo, da lahko živimo v duhu, da lahko „vozimo naprej“ slovensko kulturno tradicijo in vzdržimo v njej tudi v poplavi tujinstva in materializma. To tlako v polni meri, z muko in strastno ljubeznijo opravlja med nami v najvišji meri prav Mauser in z uspehom kakor malokdo med nami.«

Vprašajmo se, kje se je v zadnjih letih izgubila naša strastna ljubezen, ki je tudi našim ljudem, vodilnim in ne, omogočala, da so v vsakodnevnem življenju uresničevali dvojno tlako in ob njej žareli. Mar ni to zato, ker smo kot skupnost popustili: pri iskanju višjih vsebin, doslednosti, intelektualni poštenosti, jasnosti? Pristali smo na zravanjanje in

nižanje vsebin, tako da smo dosegli nivo čitalniškega spravaštva, polresnic je čedalje več, o nepriljubljenih poudarkih najraje molčimo.

Poglejmo nekaj primerov.

Združevanje naših bank bi lahko predstavljalo dobro prakso tudi za druga področja našega delovanja, smo poslušali pred nekaj meseci. Pri združevanju bank pa ni šlo za naravni proces, temveč ga je zahtevala državna reforma, ki je tako kot druge reforme Renzijevega časa zaradi neučinkovitosti naše politike popolnoma obšla našo specifiko, naš biti subjekt. Združevanje pa v resnici ni bilo združevanje, temveč pripojitev manjšega subjekta k večjemu, kar je članstvo, ki je pripadalo manjšemu subjektu, tudi občutilo. Na prvem skupnem občnem zboru je bila v vodstvo združene banke izvoljena predstavnik iz sveta okoli finančne družbe KB 1909. Omenjena gospodarska sredina, ki spada v prej omenjeno antropološko oazo, pa na bilanco združene banke doslej ni delovala ravno zdravilno.

V družbi, ki prisega na pluralizem, bi se našel kdo, ki bi take poudarke napisal, povedal, izpostavil. Pa ni bilo tako. Vsaj ne v taki meri, da bi tisti del javnosti, ki ni neposredno soudeležen pri tej zgodbi, zvedel, kaj se dogaja. Polresnice pa so tudi tokrat prinesle novo obubožanje našega omizja. Zapustili so ga namreč tisti, ki jim legitimiranje prej omenjene zgodbe ni potrebno. V imenu in pod zastavo slovenstva se prodaja marsikaj, sem ponovno ujela stavek, ki sem ga doslej večkrat slišala.

In še nekaj primerov.

Pri neuspelem poskusu združevanja na glasbenem področju je javnost v glavnem prisluhnila le enemu delu zgodbe. Zgodba, ki je s ponavljanjem obveljala, pravi, da so tisti goriški katoličani, ki se ukvarjajo z glasbo, vezani na svoje stolčke in onemogočajo naši skupnosti, da bi tudi na glasbenem področju »skupaj zmogla«. Poenostavljeno podajanje, boste rekli, a to je definicija, ki je ostala med ljudmi, tudi pri vodilnih. Da je bilo združevanje izsiljeno kot pogoj za dodelitev izrednega prispevka, ki ga je šola krvavo potrebovala, smo brali bolj poredko. Da so v mandatu prejšnje deželne uprave s pristojnega odborništva druge sredine prejemale tudi enake vsote izrednih prispevkov brez posebnih pogojev s strani dežele, ki v glavnem deli državni denar iz zaščitnega zakona, in ne svoj denar, je poročanje v glavnem obšlo. Da je članstvo šole nato na občnem zboru z volitvami izničilo

zastopstvo tistih vodilnih, ki so bili pristali na tako logiko dodeljevanja prispevka, tudi. Pa še mimogrede. Če bi se kdo posvetil vprašanju izrednih prispevkov, ki so jih posamezne primarne in nepri-marne ustanove neposredno ali posredno prejele v zadnjem mandatu deželne uprave, bi verjetno prišlo do zanimivih ugotovitev.

Poglejmo še nekaj primerov.

Vesti o likvidacijskem postopku družbe KB1909 so spravile v obtok nekatere izjeme, ki med nami delujejo na medijskem področju in si privoščijo odstopanje. Odkar pomnim, velja nenapisano pravilo, da se o družbenem gospodarstvu, tistem, ki je zraslo iz Jugoslavije in je danes povezano s sredinami, ki v matici zavirajo tranzicijo, poroča, piše in govori na filtriran način. Javnost je v glavnem deležna avtoriziranih intervjujev in poročil. Glavnina naših medijev in časnikarjev, tudi tistih, ki veliko dajejo na svojo briljantnost, se tega tudi drži. Z našega malega gledišča je bil napredek zadnjega obdobja že v sami definiciji, da je omenjena finančna družba del sveta, ki smo ga poznali kot družbeno gospodarstvo. Pred kratkim se niti tega ni smelo reči, saj je – po besedah odgovornih – to bila drugačna finančna zgodba. Kar so naši časnikarji, briljantni in ne, tudi upoštevali.

Da je do novih dokumentiranih objav prišlo, pa naši mediji, kaj še stroka in nasplošno pišoči ljudje ne nosijo večjih zaslug. Na pomoč nam je priskočila matica s svojimi časnikarji, raziskovalci, politiki. In to ne zato, ker bi naše dinamike postale naenkrat zanje zanimive, temveč zato ker je omenjena antropološka oaza bila in je še danes člen matičnih dinamik. Najprej so o vzporednem gospodarstvu pisali nekateri pomladni mediji, ki se pri nas v glavnem kriminalizirajo, potrebnega je bilo nekaj časa, potrebni so bili posnetki parlamentarnih preiskovalnih komisij in informacije so začeli objavljati tudi drugi mediji. Šele takrat, po kapljicah in po zaslugi nekaterih izjem med nami so začele informacije kapati tudi v našo javnost. Ne brez težav in raznovrstnih pritiskov, pa tudi ne brez nekorektnosti, bojkota ali napadov, ki se še nadaljujejo; ob sočasnem molku tistih – medijev in institucionalnih predstavnikov –, ki bi morali že po defaultu, kot bi se reklo v matici, poseči v debato in pokazati, da je drugačnost struktur odraz drugačnosti vsebin.

Za naš medijski prostor je povsem normalno, da se o končnem poročilu preiskovalnih komisij

Državnega zbora Republike Slovenije, ki sta ju vodila odlična Anže Logar in Jelka Godec in sta raziskovali zlorabe v slovenskem zdravstvu in bančno luknjo, v glavnem ni poročalo. Končni poročili so slovenski poslanci z veliko večino odobrili tudi v Državnem zboru. Med zaslišanimi so bili tudi naši ljudje, ki so imeli kar vidno mesto, v ospredju so bila tudi naša podjetja. Novice so z veliko težavo prihajale v našo javnost. Ko smo v Gorici gostili Jelko Godec, ki je prvič nastopala v zamejstvu, prisotnih je bilo 150 ljudi, naš tiskani dnevnik o večeru ni poročal. Pa čeprav je bil lep del večera posvečen našim podjetjem, organizacijam in ljudem, ki so pričali pred njeno parlamentarno komisijo. Za naše razmere medijskega pluralizma je to normalno, kot tudi pojasnilo, ki smo ga nato brali.

Ko naša izbrana inteligenca nastopa na katerem od matičnih kulturnih dogodkov, poročil ne manjka. Ko izbrana matična inteligenca gostuje pri nas, v glavnem, tudi ne. Če smo protagonisti ključnih matičnih vozlov, pa vest ni zanimiva oz. vredna poglobitve.

Resnica z veliko začetnico pa ima to posebnost, da je močnejša, ko se proces odstiranja zaves in zidov začne. Ne da se ga ustaviti. Tudi če so pregrade betonske in jih je več kot deset. Ko pride čas, resnica na svoji poti najde tudi človeka, s pomočjo katerega spregovori in dela. Ta stavek se mi je vklesal v srce pred tremi leti v tržaški Rižarni. Na ploščadi, kjer je stala krematorijska peč ga je skupini prisotnih izrekel tedanji vikar Slovenske vojske Jože Plut na dogodku, ki je odstiral nekatere manj poznane strani naše polpretekle zgodovine. Manj poznane pa so zato, ker presegajo naše klasične definicije.

Če se bomo ohranili kot živa skupnost, kar pomeni, da bomo znali obnavljati svoj Credo, se bomo v bližnji prihodnosti dokopali do nekaterih posodobljenih definicij, ki so zunaj že sprejete. V našem malem svetu so procesi počasnejši, neprepustnost pretoka informacij je večja, konservativnost pri sprejemanju novih naklonov močnejša. Pa čeprav se večina med nami proglašča za odprto, reformistično, multikulturno. Mogoče je težava v samem dojetanju drugačnosti, v razumevanju,

kaj ta pojem v resnici pomeni. Drugačnost ni vezana le na etnično ali spolno pripadnost, drugačnost poznamo tudi v idejah, ki so lahko večje ideologije ali manjše razlage vsakodnevnih stvari. Drugačnost idej je pri nas sprejeta z nelagodjem, ko je to drugačnost, ki plemeniti duha sonarodnjaka. Okrogle mize z organizacijami istrskih optantov so znak odprtosti, kot tudi pogovori s koroškim Heimatdienstom. In prav je, da je tako. Da bi z enako odprtostjo sprejemali besede kardinala Franca Rodeta, raziskave Igorja Omerze in Rada Pezdirja ali monografije Tamare Griesser Pečar, je za družbeno-politične akterje naših dominantnih sredin, ki odbirajo vsebine in ljudi, ki so vredni legitimacije, dokaj težko.

Da ne povemo nobene o obeh Jožetih, Možini in Dežmanu, ki sta bila pred nekaj tedni protagonist izredno zanimivih dinamik, ki o premikih matič-

ne družbe povedo več od katerekoli strokovne analize. Zrežirani linč dominantne inteligence, medijev, politike, napadi in protestna pisma, klavrna vloga odgovornih pri javni radioteleviziji, po drugi strani podpora drugih ustanov,

sredin, organizacij, posameznikov in dela strokovne javnosti, pomembna vloga spleta. Pomladno vrenje je počasi, po tiho in postopno ustvarilo javno mnenje, strokovne sredine, organizacije, ki so tokrat znali biti kos linču. Zgodba še zdaleč ni zaključena, a dogajanje teh tednov nudi konkretne iztočnice za analizo. No, vse to dogajanje je popolnoma obšlo naš prostor. Še več, Jože Dežman je bil na dan protesta borcev v Kopru pri nas v Gorici, v javnem pismu se je borcem tudi opravičil, da ne more v Koper, ker vodi večer v Gorici. Tudi na tem večeru je bila – za naše pojme – udeležba množična, več kot sto ljudi. Del javnosti, ki črpa informacije iz našega tiskanega dnevnika, pa je bil prikrajšan za vse to, tudi za goriški večer, pa čeprav je bil na njem govor o sokolih, ki predstavljajo pomembno poglavje v naši zamejski mitologiji. O borčevskem shodu v Kopru pa smo poročila brali.

Odpor do nekaterih vsebin in ljudi ostaja in je močan, tudi zato ker rušenje kristalizirane

»Resnica z veliko začetnico pa ima to posebnost, da je močnejša, ko se proces odstiranja zaves in zidov začne. Ne da se ga ustaviti. Tudi če so pregrade betonske in jih je več kot deset.«

mitologije pomeni za marsikoga tudi rušenje gospodarsko-politično-družbenega sistema, ki na teh mitih sloni. Ker pa se v zadnjem času omejnjeni gospodarsko-politično-družbeni sistem že sam precej kruši, je vedno več takih, ki dopolnila k zgodbi sprejemajo povsem normalno. Ozki krog, ki s pomočjo omenjenega sistema še naprej ustvarja javno mnenje, pa postaja vedno bolj ozek, tako številčno kot vsebinsko, pa čeprav pri nas ohranja ključne pozicije, in do drugačnosti vedno bolj grob.

Kakšna je torej naša sinteza, če ostaja ena plat zvona v glavnem nedostopna, če ostaja temna stran meseca temna? Pred dvajsetimi leti je razstava s tem naslovom v glavnem obšla naš prostor, pa čeprav je bil na panojih in na srečanjih govor tudi o nas. Verjetno so informacije ravno zato obšle našo javnost, ker je bil govor tudi o naših ljudeh, povedano pa je nekoliko skazilo percepcijo naše polpreteklosti, ki je tesno povezana z našim dejanstvom.

V diskusijo ponujam iztočnico.

Primerjava med resnicoljubnostjo slovenstva v Italiji in v matici prinaša zanimive ugotovitve.

Od povojnih let do demokratizacije Slovenije matična oblika državnosti ni okusila pluralizma, v njej je več generacij zraslo brez možnosti drugačnega pogleda na svet od tistega, ki ga je nudil sistem, ki ni bil demokratičen in ni poznal drugačnosti. Samostojna Slovenija se zadnja tri desetletja prebija skozi zavirano tranzicijo. Počasna tranzicija je sicer cena, ki smo jo plačali, jo plačujemo in jo bomo verjetno plačevali še nekaj časa za osamosvojitve, ki se je zgodila brez balkanskih dinamik. Nostalgiki Balkana, predvsem tisti pri nas, ki so bili deležni le njegovih pozitivnih plati, od denarja do delovnih mest, veselje in romantike Sarajeva, na slovensko državnost gledajo zadržano, pa čeprav je institucionalna normalizacija matice, ki je pomenila tudi njeno institucionalno vrnitev v srednjeevropski prostor, med drugim prinesla naši skupnosti začetek normalizacije odnosa z večinskim italijanskim narodom. Osamosvojitve Slovenije v tem smislu ni bila tako bistvena, kot je bila bistvena njena demokratizacija. Slovenija je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja postala sprejemljiva, in ne več problematična sosedica oz. država.

Kljub zavirani tranziciji so iz pomladnega vrenja v matici nastali in se razvili mediji in sredine, ki ponujajo alternativen pogled na dogodke in ljudi,

pretekle in sedanje, nudijo tudi vpogled v intelektualne, akademske, družboslovne, filozofske tokove po Evropi in v svetu, ki utripajo zunaj dinamik dedičev levice oz. marksizma.

Omenjeni mediji, sredine, pogledi ostajajo sicer v matični javnosti marginalni, sistem jih kontinuirano ne legitimira, ne razpolagajo z dnevnikom, v skoraj treh desetletjih, odkar obstaja samostojna Slovenija, predsednik republike še ni postal Slovec, ki bi izhajal iz slovenske pomladi.

Vendar.

Da obstaja druga plat zvona, je med matičnimi Slovenci sprejeto, pa čeprav ta druga plat zvona nima enakopravnega mesta v javnosti. Globoka država ohranja dominantne pozicije na pomembnejših področjih od gospodarstva do politike, sodstva, fakultet, kulture, medijev, tudi športa in vse kaže, da do večjih zasukov ne bo prišlo tako kmalu. Res pa je tudi, da je marginalnost nekaterih pomladnih sredin obratno sorazmerna z njihovo vitalnostjo. Propadajoči Zahod se pri njih občuti v manjši meri kot pri tistih, kjer prevladujejo aksiomi dominante filozofije, ki črpa iz levičarske tradicije. V njih ne najdemo smrtonosne vzhodne inačice nihilizma, ki je tako značilen za postsocialistične družbe in je v matici prisoten v nekaterih ljubljanskih krogih. Praznina, ki jo je v teh dušah povzročil propad ideje, ki je hotela biti tudi religija, je prevelika, da bi jo lahko zapolnili z obredjem, ki ga ponujajo Svetlana Makarovič in njej podobne svečenice. Žolčnost njenih izpadov rase iz globoke frustracije, ki jo prinaša velika praznina. Občutek ničta vodi v veliko tesnobo.

Marsikoga skrbi razdvojenost matične družbe, saj zgleda, da katerakoli sinteza kratkoročno ni možna. Vsaka stran je zagledana v svoj prav, v sogovorniku ne vidi sočloveka, temveč predvsem nosilca ideje, krogi pa so jasno ločeni. Splet po eni strani odpira nove možnosti širjenja idej, po drugi strani pa krepi oddaljenost med sogovorniki, utrjuje v vsakem njegov prav, saj spletne družine gradijo na principu združevanja podobno mislečih.

Obstaja pa še ena rana, ki šibi matično družbo in čaka na ozdravljenje, in sicer občutek strahu, sumničavosti, negotovosti, vseprisotne kontrole. Gre za stanje duha, ki ga je v ljudeh pustil »najboljši od možnih sistemov«, v katerem je matični narod po lastni definiciji namišljeno živel pet desetletij. Matična družba je bila prepredena s špijoni, ki so poročali politični policiji, ta pa političnemu vrhu. Špijoni so bili v vseh družbenih porah, od zdravnikov do profesorjev, duhovnikov, novinarjev,

balinarjev, kmetov, pesnikov, delavcev, gasilcev, uradnikov, arhitektov, diplomatov, hodili so tudi k nam, na Drago, poročali o Goriški Mohorjevi družbi, o stranki Slovenska skupnost, o naših dogodkih in ljudeh. Upokojeni špijoni še živijo, srečuješ jih na ulici, na prireditvi, v trgovini, prisotni so verjetno tudi med nami, prisotni so tudi danes tu na Dragi.

Ali mislite, da se taka rana ozdravi v enem, dveh, tudi treh desetletjih? Preveč krivic je bilo, preveč tihih solz, preveč trpljenja, preveč nezaupanja, da bi lahko vse to obšli z govorom, stiskom roke, nekaj petja in zakusko. Preveč krivic se dogaja še danes, globoka država ohranja preveč privilegijev, ključnih pozicij in delovnih mest, da bi lahko upali v normalizacijo družbe po hitrem postopku. Potrebna bo še nekaj časa, da se nekatere definicije ustalijo, nekatera ravnotežja normalizirajo in približajo standardom zahodnega sveta.

Potreben je čas, da resnica najde svoje mesto v družbi. Matica namreč razpolaga z bazičnimi stališči ene in druge strani. Nekoč v prihodnosti, ko bo čas za to, bo sinteza možna.

Medtem ko vsi čakamo na ta čas, pa matična družba ne miruje, počasi, a se vendar premika, nekatere definicije, ki so bile pred dvema desetletjema nepojmljive, so danes sprejete, počasi, a kontinuirano, je teh definicij vedno več. Zaradi zavirane tranzicije sicer Slovenija tudi gospodarsko nazaduje, prehitelo so jo države, ki so do pred nekaj leti bile za njo. A vsaka družba, vsaka skupnost, vsak narod ima svoje ritme in svoje poti.

Preidimo k nam.

Slovenstvo v Italiji ves povojni čas živi v državi, o kateri lahko trdimo marsikaj, a gre za državo, ki je bila in ostaja v svojih temeljih demokratična. Medijska slika v njej ni navdušujoča, vsaj ne taka, kakršno bi si pričakovali od države, ki je bila v trojki snovalcev povojne evropske povezave. Svet italijanskih medijev je bil in ostaja raznolik, čeprav ne pretirano, raziskovalnega novinarstva je za

vzorec, časnikarske pogodbe se krčijo, vedno manj je pogojev za poglobitev, časnikarskih zadrug v bistvu ni, založniki so v glavnem podjetniki ali industrijci, časniki so zato zanje predvsem sredstvo, veliko je pritiskov in avtocenzure, prepogosto vse sloni na dobri volji posameznika. Svoboda govora je vsekakor predvidena in mogoča od sprejetja ustave leta 1948, pluralizem, pa čeprav šepav, je. Prisotna je tudi zavest, da raziskovalni novinar predstavlja dodano vrednost za demokracijo. In da njegovo življenje zaradi tega ne bo teklo brez težav.

Če na italijansko sliko pogledamo skozi lečo slovenske narodne skupnosti, moramo oceniti dodati nekaj ne ravno laskavih dopolnil, saj se je demokratična Italija do nas v povojnih desetletjih obnašala mačehovsko, če ne slabše. Pomislimo na protislovensko gonjo na Videmskem, ki je premalo popisana. Skromen in nedorečen zaščitni zakon smo dočakali v novem tisočletju,

»Slovenstvo v Italiji ves povojni čas živi v državi, o kateri lahko trdimo marsikaj, a gre za državo, ki je bila in ostaja v svojih temeljih demokratična.«

najosnovnejše narodne pravice so bile desetletja teptane. Italijanski krajevni mediji so pri tem odigrali pomembno vlogo, tako tržaški *Il Piccolo* kot videmski *Messaggero Veneto* so krepili nezaupanje do Slovencev, objavljali laži, napihovali kroniko, če je bil pri njej soudeležen Slovenec, dajali duška političnim krogom, ki so na nasprotovanju do Slovencev gradili svojo kariero. Javno šolstvo v italijanskem jeziku na obmejnem območju Slovincem ni posvečalo najmanjše pozornosti. V italijanskih šolah je po vojni zraslo več generacij sodržavljanov, ki o nas nimajo temeljnih informacij in so pogosto srkale klišejske poenostavitve. Med njimi je bilo in je še danes tudi veliko Slovencev. Dodajmo še, da dejstvo, da se je glavnina naše organizirane skupnosti naslanjala na italijansko levico, ni odigralo pozitivne vloge pri odnosu večinskega naroda do naše skupnosti.

Počakati smo morali na demokrati-zacijo Slovenije, da se je slika nekoliko spremenila. Marsikje pa večjih premikov še ni. V šolstvu na primer na pomembnejše korake še čakamo. V medijskem svetu je več pozornosti

do kulturnih vsebin, v ključnih političnih trenutkih pa vidimo, da je napredek bistveno manjši.

Zaradi povedanega je slovenstvo v Italiji živelo in še danes delno živi ločeno, v svojem mikrokozmosu. Glavnina naše skupnosti je bila in je v nekaterih segmentih še danes odvisna od smernic, ki jih dobiva iz nekaterih matičnih krogov, tisti del naše skupnosti, ki je podrejenost matičnim dinamikam v preteklosti odklanjal in se je nato povezal s pomladnimi sredinami, je bil v svoji učinkovitosti marginalen, saj ni imel denarja in poklicnih struktur. Imel je nekatere odlične graditelje, ki so formirali več generacij, in jih danes nima več. Njogo-

va marginalnost se zato danes pozna predvsem na vsebinski ravni, kar sicer ni brezizhodno stanje, saj manko lahko nadoknadi s črpanjem hranilnih snovi iz nekaterih vitalnih matičnih sredin, ki so zrasle iz pomladnega vrenja in ki jih v naši javnosti ni. O tem, zakaj jih ni, bi veljalo tudi kaj povedati, saj je povezano s političnimi izbirami, ki segajo v sedemdeseta leta, a časa za to ni dovolj. V omenjenih matičnih sredinah boš le poredko srečal človeka iz naših krogov. Še bolj redko pa je, da bi v teh krogih naš človek nastopal kot enakopravni člen omizja.

Kot rečeno, nadoknaditi se da marsikaj, saj je kljub marginalnosti katoliški del naše skupnosti ohranil svoj življenjski utrip, ki ga je drugje manj, potrebno pa bi bilo, da bi vodilni dojeli, da je za kakovostni razvoj tega dela družbe potreben zasuk glede nekaterih formativnih vsebin, ki bi jih morali vključiti v delovanje. Tudi če je cena zanje nekaj manj vsesplošnega trepljanja po rami in če druženje z nekaterimi ljudmi prinaša – v najboljšem primeru – manj medijske pozornosti in legitimacij.

»Tisti del naše skupnosti, ki smo ga pred letom 1989 nazivali z oznako »demokratični«, pod tem klobukom pa so bili pridevniki katoliški, krščanskosocialni, narodnoliberalni, svobodomiselni, je popustil pri nudenju svojih poudarkov, še prej pa svojih vsebin.«

Naš mali svet je del države, ki je sedem desetletij demokratična, matična država našega malega sveta je demokratična tri desetletja. Slovenci, matični in zamejski, živimo v doslej za naš narod najbolj naklonjenem zgodovinskem obdobju, sovražnih sosedov v bistvu nimamo, brezmejno pripadamo skupni evropski družini. Pa se je zgodilo, da smo Slovenci v Italiji, tisti, ki bi lahko

črpali najboljše iz obeh svetov, z vidika pluralizma v zadnjih desetletjih nazadovali.

Postopno je prevladala ena vizija sveta, nekatere teme, razlage in ljudje ostajajo naši javnosti nedostopni. Tu ne mislim le na razkrivanje novih dokumentov o naši preteklosti ali o globoki državi, temveč predvsem na formulacijo stališč o aktualnih temah našega vsakdana, od družinskega referendumu oz. možnosti posvojitve otrok s strani istospolnih parov do razmišljanja o migrantskem vprašanju, ki se ne omejuje na človekoljubnost, pa vse do vprašanja multikulture družbe in identitete, vloge Cerkve v družbi, velikih dilem, ki jih prinašajo znanstvena odkritja, in še bi lahko naštevale. Tisti del naše skupnosti, ki smo ga pred letom 1989 nazivali z oznako »demokratični«, pod tem klobukom pa so bili pridevniki katoliški, krščansko-socialni, narodnoliberalni, svobodomiseln, je popustil pri nujenju svojih poudarkov, še prej pa svojih vsebin. Deloval je v težjih pogojih, nedvomno, brez zaslombe v matici, brez poklicnih struktur in brez pravih prijateljev pri italijanski večini, zgodilo pa se je, da na prehodu med generacijami ni znal tega dela

družbe oplemeniti z vsebinami, ki osmišljajo njegov obstoj, ni znal formirati kadrov, ki bi prijeli za delo v odborih poklicnih ustanov ali ponujali na nivoju javnega

mnenja dogodke, ki dajejo drugačne odgovore na aktualna vprašanja v današnji družbi. Njegovi predstavniki danes v najboljšem primeru previdno izražajo svoja stališča, če že ne prav molčijo, najraje se ukvarjajo s takimi temami, ki pri usmerjanju javnega mnenja ne odigravajo bistvene vloge, pri formaciji mladih še manj. Že moja generacija je odraščala v ubožanem svetu idej. Odličnosti, ki jo premoremo na gledališkem ali zborovskem področju, bi si želela tudi na nivoju idej. Tečaji nastopanja, lepe govornice, nastavljanja mikrofona, luči, črpanja prispevkov pridejo kasneje. Začeti je treba pri temeljih, najprej moraš opredeliti, kdo si in kaj boš povedal, šele nato se boš ukvarjal s tem, kako boš to povedal. Začeti je treba pri vrednotah, iz katerih rase tvoje delovanje, pri spoznavanju vzornikov, ki so pred tabo omogočili obstoj sredin, v katerih deluješ, miselnih tokov in ljudi, ki danes v

slovenskem prostoru ponujajo nadgradnjo omejenih miselnih tokov; pri branju tekstov, blogov, pri spoznavanju ožjih ali širših intelektualnih, interesnih, gospodarskih skupin.

Demokratizacija Slovenije s svežino nekaterih prijemov ni prevetrila naših soban. Tudi zaradi prešibkih vsebin smo med potjo izgubili preštevilne mlajše in starejše kakovostne člene naše skupnosti, ki so zapustili naše omizje.

A ne samo.

Poenostavljena definicija, ki smo jo kot skupnost zaradi šepanja nekaterih in želje po nadvladi drugih zložili v zadnjih letih, je preveč krhka, da bi lahko učinkovito odgovorila na velike izzive sedanosti. Naša skupnost že preveč let stopica na mestu in čaka. Analize imamo, potrebujemo implementacijo podatkov z izbirami, ki bi prinašale posledice za naš vsakdan. Odločanje je najpopolnejše ustanovno dejanje človeške svobode, pravi Milan Komar, učitelj v višjem pomenu besede. V odločanju se človek določi.

Matična država, zahodni svet in z njim naša

družba so se v zadnjih letih spremenili na tako radikalen način, da kličejo po velikopoteznih in daljnosežnejših prijemih, ki bi omogočili našemu zavednemu jedru, da se ohrani; sivi coni, da

se približa našemu domu; nacionalno neopredeljenim, da se v zanje primerni obliki čutijo del našega sveta. Vsi sogovorniki našega manjšinskega omizja bi morali razumeti, da je pluralnost idej, struktur, nastopov bogastvo, ki bogati vse, tudi tiste, ki se z nekaterimi prijemi ne strinjajo. Utišanje nekaterih stališč in ljudi šibi vse, tudi tiste, ki mislijo, da bo nato njihov solo blestel. Zgodilo se bo, da bo solo zapel z obupno banalno melodijo, publiko pa bodo sestavljali poklicni poslušalci, tisti, ki so prisotni, ker to morajo biti.

Za evidentiranje učinkovitega pristopa mora biti naša paleta barv čim bolj bogata in pluralna. Tista, s katero razpolagamo danes, ponuja le omejene odtenke. Če se bomo še naprej naslanjali le na eno vizijo sveta, bomo imeli le polovične oz. šepave predloge, saj si bomo zaprli pogled na en del obzorja. Če bomo pri tem vztrajali, ni rečeno, da bo

»Ko umeščamo našo skupnost v širši prostor, ostaja zanjo življenjskega pomena tudi dihanje z matico, njenimi dinamikami in predvsem njenimi ljudmi.«

naši skupnosti uspelo izrisati svojo pot v spreminjajočem se okolju, v katerem je stezo v zadnjih letih prekrilo novo zelenje in jo je potrebno poiskati. Pustili bomo, da bodo o nas odločali drugi, pasivno bomo sprejemali njih smeri in izbire, tudi ko bodo za nas življenjskega pomena. Odpovedali se bomo utripu srca na naš način, kot živa skupnost bomo prenehali živeti.

Ko umeščamo našo skupnost v širši prostor, ostaja zanjo življenjskega pomena tudi dihanje z matico, njenimi dinamikami in predvsem njenimi ljudmi. Ljubljana nima le sedeža vladnega Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu ali brezplačne univerze za naše otroke, temveč tudi utripajočo družbo, fenomenalne intelektualce, prvovrstne dogodke, srčne praznike, inštitute, založbe, športnike, v eni besedi ljudi. Ki so – po drugi strani – precej potrebni našega Mediterana.

Marsikdo med nami že danes zadovoljuje svojo potrebo po pluralizmu zunaj naše skupnosti, v večinskih krogih, pa naj bodo to matične ali italijanske sredine. In naš mali svet razmišlja vedno bolj enoumno, kar pomeni revnejše od tega, kar bi lahko.

Milan Komar je nekje napisal: »Po-deželskost je umska in srčna kategorija. Gre za duha, ki sam sebe determinira v ozkost, pa čeprav živi sredi širokih razmer.«

Milan Komar je pripadal najmanjšemu slovenskemu kulturnemu domu politične emigracije, ki še danes utripa v Buenos Airesu. Bil je prvovrstni intelektualec, univerzitetni profesor, argentinska družba ga še danes visoko ceni. Kljub temu se ni odpovedal prej citirani Mauserjevi tlaki za slovenske ljudi. Zaha-jal je v mali karapačajski dom in redno predaval več ur peščici mladih, se z njimi zadrževal do pozne noči. Pritlikavost ni vezana na obseg in številke, vezana je na domet. Če nas je malo in smo zaradi tega manjšina, to še ne pomeni, da so v našem dometu le majhne stvari.

Ponudila bom nov primer.

»Jaz se ne bojim reči tukaj, da je Ehrlich bil po pravici ubit, ker je bil izdajalec.« Tako je v poletni noči, 9. julija leta 2015, izjavil zgodovinar Jože Pirjevec na Srečanju pod lipami v Gorici med soočenjem s predsednikom Nove slovenske zaveze Petrom Sušnikom. Na omenjenem dogodku je bilo več kot 200 ljudi, na našem YouTube kanalu si je posnetek večera, ki je trajal skoraj dve uri in pol, ogledalo 1.200 ljudi. Mimogrede, omenjeni pasus boste našli na minuti 39. Še enkrat mimogrede, naši mediji so večeru posvetili v glavnem površno kroniko na goriški strani, mestoma tudi ideološki komentar. Za naše goriške razmere pluralizma je normalno, da je tako. Kot je tudi normalno, da se zaradi tega naši vodilni ne sekirajo.

»Idealna oblika pluralizma je v katerikoli skupnosti v svojem bistvu nemogoča. Vsako skupnost sestavljajo ljudje, ki so po definiciji nepopolni.«

Prijatelj Peter Sušnik ima to posebnost, da odlično artikulira svoje misli in ponuja na čist način vpogled na drugo plat zvona, na katero smo se pri nas odvadili. Zgodba o nas samih pravi, da je višek sinteze, sad pluralizma na naš način, spomenik z rdečo zvezdo na pročelju cerkve, ki se mu klanjajo skavti in taborniki. Druga plat zvona in z njim povezani pluralizem pa sta leta 2018 nekaj drugega. Pri nas še danes premoremo le nianse ene in iste zgodbe, ki je potrebna kar nekaj dopolnil. Te zgodbe se krčevito držimo in ne pustimo nikogar zraven. Zmožnost spoznavanja pa sestoji iz izstopanja iz lastne sheme.

Če bomo kot živa skupnost preživeli, verjamem, da ta čas še pride, in to, kar danes zveni neuglašeno, celo bogokletno, bo našlo svoje mesto tudi v naši javnosti.

Goriški večer sem omenila zato, da bi izpostavila stanje duha, ki prisili akademika, ki piše monografije za založbi Einaudi ali Marsilio, da si v poletni noči pred množico privoščiti tako izjavo. Nobena ideologija ne opraviči takega stavka. Nobena ideologija ne opraviči nastopa letošnje govornice v Dražgošah, ki je menda kulturna dama.

Stanje duha, ki prisili izobraženega človeka v take ekscese, je za družbo pogubno, saj kaže, da je sprejemanje idejne drugačnosti bližnjega daleč. V matičnem prostoru je takih ekscesov več, pri nas smo nanje manj navajeni, a pogosto je to zato, ker je pri nas priložnosti za intelektualno soočanje zelo malo in ker je tistih, ki bi artikularili alternativne poglede, še manj.

Sproščeno sobivanje pluralnosti pogledov pa je pokazatelj, da se je družba otresla pubertetnih težav. Ker ji uspe, da svojim članom posreduje temeljno človečansko držo, in sicer da spoštujejo individualno svobodo, dopuščajo in sprejemajo raznolikost in predvsem da se zaradi tega ne čutijo ogroženi. Strah je odličen prevodnik togosti, katalizator krčenja duhovnega dometa.

Tri družbe, v katerih živim – italijanska, matična in zamejska –, imajo vsaka svoje odtenke, svoje strahove, zateženosti, svoje zdrse v arhaičnost, emocionalni ali intelektualni primitivizem, svoja molčanja in boječa pritrjevanja, imajo pa tudi svoje lepote.

Idealna oblika pluralizma je v katerikoli skupnosti v svojem bistvu nemogoča. Vsako skupnost sestavljajo ljudje, ki so po definiciji nepopolni. Utopično si je predstavljati, da bi lahko imeli na razpolago več enakovrednih virov informacij, tako tistih, ki bi nizali dejstva, kot tistih, ki bi ponujali njihovo interpretacijo.

Vsak pluralizem pa je tudi otrok družbe, iz katere izhaja. Zahodna družba nudi milijarde informacij, izgublja pa temeljno podstat, ki je doslej evropskim ljudem omogočala, da so v izobilju vsega znali odbirati. Tisti, ki vodijo našo zahodno družbo, se prepuščajo imanentnim tokovom. Kadri, ki so nekoč zasedali mesta v senci, ker jih v ospredje niso pustili, so danes na odru. V ključnih trenutkih mora potem v Italiji državo reševati 76-letni predstavnik prve republike Sergio Mattarella, slovensko zastopstvo v deželnem svetu 105-letni Boris Pahor, v matici se intelektualci zelo radi oglašajo le z rušilnimi proglesi, modre starešine bi zato lahko poiskali zunaj meja, na primer jubilanta Marka Kremžarja, ki bi doma naš narod naredil lepši.

Pluralizem je bil in še dalje ostaja šepav v vseh treh svetovih, v katerih mi je dano živeti. Še najbolj šibek je v našem mikrokozmosu. Zaradi zgodovinskih danosti, pa tudi zaradi tega, ker smo manjšinska skupnost, ki ima med svojimi obrambnimi mehanizmi tudi brisanje razlik. Ali pa enostavno zato, ker se krčimo in tega nivoja ne premoremo več.

V vsaki od omenjenih treh družb pogosto trpim, ker mi za nobeno od treh ni vseeno, a se obenem tudi zavedam, da vse tri razpolagajo z največjim čudom na svetu, s človekom, ki te običajno zna presenetiti, ko se ti zdi, da je vse skupaj brezupno.

Še zdaleč ni brezupno.

V bistvu gre za arhetipsko zgodbo, ki omogoča vsaki družbi vzpone in padce, večje in manjše hudo-bije, krivice, lepote, dosežke. Človek ostaja bivanjsko razpet med prstjo in večnostjo, je v isti osebi lahko največji krivec, pa tudi največje upanje.

Za konec se spodobi, da se tudi s tega mesta spomnim Ivana Cankarja in čiste lepote njegove misli, tiste lepote, ki jo zna ubesediti le človek, ki je od sebe veliko dal, je globoko trpel, ker je močno in nesrečno ljubil: človeka, družbo, narod. Ivan Cankar ni bil le zamorjen literat, temveč predvsem odličen analitik kolektivne psihologije slovenstva, retorično sijajen ljudski tribun, ki je znal navdušiti množico, kot pisec je bil pikolovski in garač, do vsake besede je čutil etično odgovornost, bil je osamljen, tudi ko je bil obdan z ljudmi. S svojo zateženostjo in obenem s svojo mogočnostjo na najlepši način ponazarja to, kar Slovenci smo, in slovenski doprinos univerzalnemu človeštvu.

V Beli krizantemi je takole napisal: »Ne, pridige me ne brigajo nič, umetnost pretvarjanja me ne briga nič! Stran malodušnost, stran dvomi! Ponos je v mojem srcu: kljub vsem naukom, opominom, očitkom, kljub zasmehu, zmerjanju in natolcevanju je vse moje življenje in nehanje služilo najvišji ideji: resnici! Kar sem videl z očmi, s srcem in z razumom, nisem zatajil; in bi ne bil zatajil za same zlate nebeške zvezde. Resnica pa je posoda vsega drugega: lepote, svobode, večnega življenja. Dokler sem zvest resnici, sem zvest sebi; dokler delam v njenem imenu, bo moje delo rodovitno, ne bo ovenelo od pomladi do jeseni!«

Ko se vam na koncu zahvaljujem za pozornost, želim vsem nam, da bi si hoteli in znali privoščiti več resnice!

Drobtinice o slovenskem govoru

O SINHRONIZACIJI RISANK

Manica Maver

Pred kakim mesecem sem na portalu www.smejse.it prebrala krajši zapis o tem, kako koristno je, če otrokom nudimo možnost, da si ogledajo kako risanko, ki je sinhronizirana v slovenščino. Seveda se s tem strinjam tudi sama, saj so tako otroci izpostavljeni slovenskemu jeziku na zabaven način, kar gotovo koristi, da si lažje zapomnijo nove besede in jezik spoznavajo v konkretnih sporazumevalnih okoliščinah. Zato so moji otroci, ko so bili majhni, vsako nedeljo zjutraj gledali Živ Žav na RTV Slovenija in vzljubili Telebajske, Mojstra Miho, Backa Jona in druge. Poleg tega sem jih včasih peljala tudi v kino v Slovenijo, nabavila pa sem tudi številne DVD-je, ki sem jih nato izkoristila še s svojimi učenci pri pouku slovenščine.

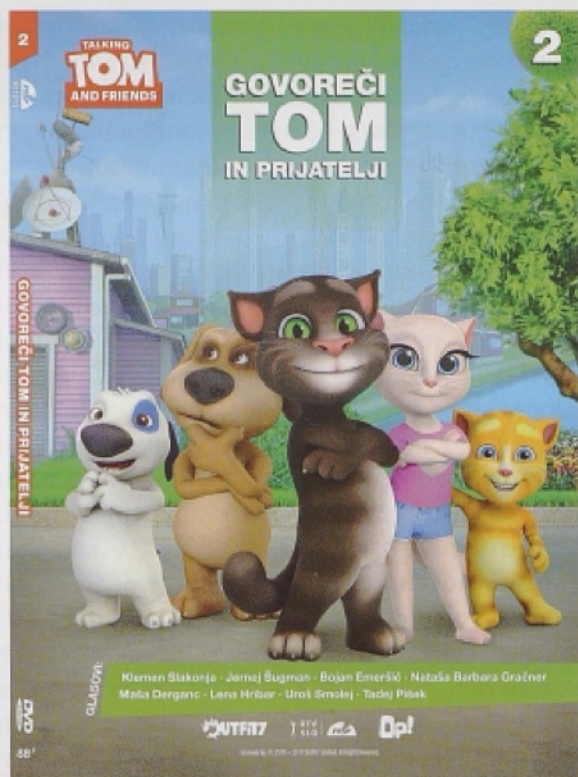
»Ali je prav, da je "slovenski" jezik v risankah razumljiv samo v osrednji Sloveniji?«

Žal pa izkušnja s sinhroniziranimi risankami v kinu ni bila vedno pozitivna. Še jaz sem se morala pri nekaterih pošteno potruditi, da sem razumela, kaj govorijo junaki zgodb na ekranu. Jezik namreč ni bil knjižni ali knjižno pogovorni, ampak nižji pogovorni jezik Ljubljane ali osrednje Slovenije, ki je nam povsem tuj. Mogoče bo kdo rekel, da je to problem nas zamejcev, ki ne poznamo vsakdanjega slovenskega jezika in govora, a le tistega iz knjig, ki je zelo različen od vsakdanjega sporazumevalnega jezika v Sloveniji. Ampak v kinodvorani v Kopru je poleg mene sedela družina domačinov z dvema majhnima otrokoma. In med filmom sta se dečka kar večkrat oglašala in spraševala starše: »Kaj je rekel?« ali »Kaj pomeni?«. To pomeni, da razumevanje risanke ni bilo problematično samo za nas, zamejce, ampak tudi za Slovence iz Kopra. Ali je prav, da je »slovenski« jezik v risankah razumljiv samo v osrednji Sloveniji?

Že res, da včasih nekateri risani liki govorijo v primorskem ali štajerskem narečju, skoraj vedno pa režiser tako obliko govora izbere, da bi pri gledalcu vzbujal smeh. Primorsko narečje pa bo zvenelo komično Ljubljančanu, ne pa Primorcu, ki tako govori vsak dan.

O sinhronizaciji animiranih filmov je bila organizirana zanimiva okrogla miza v okviru letošnjega Sejma akademske knjige Liber.ac v Ljubljani. Res je bilo zanimivo poslušati strokovnjake, ki se že več let ukvarjajo s sinhronizacijo risank, kot so režiserji, igralci, prevajalci in uredniki. Pri okrogli mizi sta sode-

lovali urednica otroških oddaj na RTV Slovenija Martina Peštaj in prevajalka za RTV ter igralka Maja Sever, pa še prevajalka Jolanda Blokar in režiser ter igralec Jernej Kuntner, ki pripravljata sinhronizacije celovečernih risank za predvajanje v kinodvoranah. Med pogovorom je prevajalka, ki prevaja celovečerne animirane filme, omenila, da je svojo prvo risanko prevedla v knjižni jezik in da ni bila zadovoljna s končnim izdelkom, ko si je ogledala film, ker se ji je zdel govor preveč papirnat, premalo živ in da je nato začela dialoge raje prevajati v pogovorni jezik, ki daje govoru neko živost.

O živosti jezika pa je čisto drugače razmišljala urednica otroških programov na RTV Slovenija, ki je povedala, da nacionalna televizija pri sinhronizaciji risank uporablja izključno knjižni jezik. Dodala je, da je večina njihovih risank namenjena predšolskim otrokom, to pa je čas najbolj intenzivnega jezikovnega razvoja in zato se ji zdi prav, da otrokom ponudijo lep slovenski jezik. O živosti jezika pa je pripomnila, da živost jeziku dajejo igralci: jezik je podlaga, interpretacija pa ga oživi, igralec s svojo interpretacijo doseže, da lik zaživi v pravem duhu. Prav oddahnila sem se, ko sem slišala, da še kdo v Sloveniji razmišlja podobno kot jaz, saj v zadnjem času stalno poslušam mnenja o neživosti knjižnega jezika na najrazličnejših področjih (od govora v šoli do odrskega ali radijskega govora).

Ista urednica je v nadaljevanju navedla še primer risanke Govoreči Tom, ki je namenjena starejšim otrokom. Povedala je, da so si ameriški producenti želeli, da bi liki v risanki govorili pogovorno in celo v slengu, ampak uredništvo slovenske nacionalne televizije je vztrajalo, da mora biti jezik knjižni. Opisala je, kako jim je prevajanje risanke predstavljalo velik izziv, saj je v dialogih veliko računalniških izrazov, ki jih v slovenščini sploh ne poznamo, ampak uspelo jim je poskrbeti za knjižno sinhronizacijo, ki jo je ciljna publika sprejela brez težav.

Te risanke sicer ne poznam, ampak predstavitev na okrogli mizi je vzbudila mojo radovednost. Kdo ve, če je ekipi igralcev in režiserju uspelo ustvariti živo predstavo v knjižnem govoru? Pred dnevi sem videla, da je risanka Govoreči Tom dostopna preko spleta in rekla sem si, da si jo moram ob prvi priliki ogledati.

V začetku oktobra je naša dolgoletna sodelavka in sourednica, pisateljica Zora Tavčar Rebula praznovala visok okrogel življenjski jubilej. Želimo ji, da bi s svojim zakonskim partnerjem, pisateljem Alojzom Rebulom, še dolgo uživala svoj ustvarjalni dopust v zeleni Loki na Štajerskem.

Uredniki in prijatelji pri Mladiki

70-letnica

UPOŠTEVALI SMO VSE DELE NARODNEGA TELESA

*Nagovor predsednika Slovenske prosvete
na svečani akademiji 1. septembra letos na Dragi*

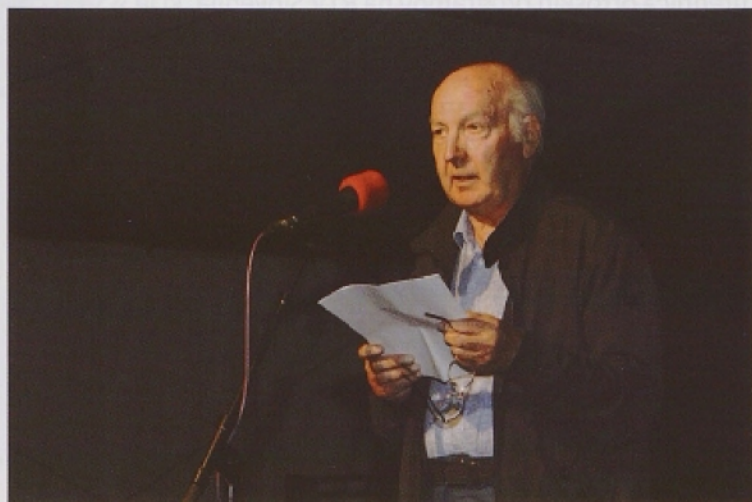
V svojem posegu se bom oprl na svoje spomine. Navsezadnje sem ob Slovenski prosveti zrasel in ob njej živel od njenega rojstva v letu 1948. Slovenska prosveta se je namreč rodila kot prosvetni odsek Slovensko krščanske socialne zveze 1. avgusta 1948. Na tem občnem zboru mene ni bilo, kot me ni bilo na občnem zboru Slovenske prosvete leta 1950, ko se je ta organizacija osamosvojila. Bil pa sem kot najstnik med množico na Repentabru, ko smo pod milim nebom gledali predstavo Slehernika poleti 1949. Bil sem na prvih srečanjih Slovenskega kulturnega kluba na Ulici Valdirivo, bil sem kot študent na prvih predavanjih za izobražence, ko še ni bilo društva, ki je nastalo v začetku 60. let (spominjam se predavanj Jakoba Ukmarja). Bil sem zraven ob rojstvu Mladike, čeprav me ni na zgodovinski fotografiji ustanovnega sestanka v Barkovljah, in bil sem na prvi Dragi leta 1966, na kateri je nastopil kot govornik filozof Janez Janžekovič.

Potem so se delo in odgovornosti kar kopičili. Naši prvi sejanci in graditelji so se poslavljali. Prvi med vsemi in veliko pre-zgodaj prof. Jože Peterlin. Brez njega ne bi imeli tistega, kar še danes imamo. Bil je duša in motor, velik Slovenec z mnogimi talenti in darovi. Ob njem so pomagali Maks Šah, Stanko Janežič, France Gorše, Vinko Beličič in mnogi drugi, predvsem pa mi, takrat še študenti, ki nas je prof. Peterlin pritegnil h kulturnemu delu in delu za slovenstvo. Morda je prav zaradi tega do svoje prezgodnje smrti ostal brez italijanskega državljanstva in je

svojo družino preživel kot letni suplent na slovenskih šolah, ki jih je pomagal ustanavljati. Stal je namreč na ulici Cavana in zbiral vpise v slovensko šolo leta 1945, ko so nekateri bojkotirali ta začetek slovenskega šolstva, češ da ga ne sprejemamo od zaveznikov.

Tako se je po 20-letnem obdobju fašističnega zatiranja s težavo rojevala slovenska demokratična zavest v naših krajih. Laiki smo se naslanjali predvsem na slovenske duhovnike in Cerkev. Pri svojem kulturnem delu smo gostovali v skromnih župnijskih prostorih in v

»Do svojega središčnega kulturnega doma, ki je povezoval in še danes povezuje delo katoliških društev na Tržaškem, smo prišli z lastnim delom in žrtvami. Nihče nas ni podpiral.«

dvorani Marijinega doma v ulici Risorta, kjer so družbenke vztrajale skozi vse fašistično obdobje in so v kapeli obračale oltar tako, da so kapelico spremenile v dvorano, v kateri so igrale slovenske igre. Tega se spominjam iz pripovedovanja igralke Stane Kopitar. Podobno je bilo v Rojanu in morda še kje.

Slovenska prosveta na začetku ni imela ne sedeža ne primernih prostorov za delovanje. Zato so podjetni župniki in kaplani začeli misliti na gradnjo domov. Prvi je zrasel leta 1961 Marijin dom v Rojanu na pobudo slovenskega kaplana Stanka Zorka in za katerega so finančna sredstva zbirale Marijine družbenke med slovenskimi župljani; tako je nastal tudi Marijin dom pri Sv. Ivanu na pobudo g. Petra Šorlija, v Ricmanjah na pobudo župnika Angela Kosmača, v Škednju na pobudo g. Jakomina, nov dom na Risorta, v Bazovici in še kje.

Osrednji sedež Slovenske prosvete v centru mesta pa je nastal nekoliko drugače. Zasluge zanj imajo že prej omenjeni Peterlin, Šah in drugi, predvsem pa prvi predsednik Slovenske prosvete trgovec Josip Podobnik, ki je daroval takratnih 500.000 lir kot predjsem za nakup prvega stanovanja v ulici Donizetti leta 1962. Šele takrat je Slovenska prosveta lahko začela načrtovati bolj sistematično svoje delovanje. Ko je kmalu za tem z nakupom drugega stanovanja v istem nadstropju ustvarila klubske prostore z dvorano, je lahko v polnosti zaživelo kulturno delo v središču mesta. Tu so našli sedež Slovenski kulturni klub, Društvo slovenskih izobražencev, Zveza cerkvenih pevskih zborov, revija in založba Mladika, Knjižnica Dušana Černeta in drugi. Prišli smo končno do svojega središčnega kulturnega doma, ki je povezoval in še danes povezuje delo katoliških društev na Tržaškem. Do njega smo prišli z lastnim delom in žrtvami. Nihče nas ni podpiral. Do prvih javnih podpor smo prišli šele po letu 1964 z nastankom Avtonomne dežele Furlanije Julijske krajine, iz Slovenije pa smo prve podpore prejeli šele leta 1991 z demokratizacijo in osamosvojitvijo Slovenije.

Od ustanovitve je Slovenska prosveta imela tesne stike z Zvezo slovenske katoliške prosvete v Gorici in s koroško Krščansko kulturno zvezo v Celovcu. Korošci so s pesnico Milko Hartman in kasnejšim ravanteljem Joškom Tischlerjem nastopili že na prvih taborih na Repentabru. Te stike so vzdrževali v kasnejših letih tudi mladi z vsakoletnimi mladinskimi tabori. Nadaljevanje teh stikov pa predstavljajo še danes vsakoletne kulturne izmenjave v okviru koroških in primorskih kulturnih dnevvov, ki jih že 35 let pripravljamo vse tri zamejske zveze.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice kot najbolj množični prosvetni organizaciji sta leta 1976 začutili potrebo in dali pobudo za ustanovitev osrednje krovne organizacije Svet slovenskih organizacij, ki naj bi povezoval in predstavljal vsa katoliška in demokratična društva in ustanove civilne družbe na deželni ravni. Podobno se je na Dragi leta 1989 med udeleženci rodila ideja za ustanovitev Svetovnega slovenskega kongresa. Za to idejo so se predvsem ogrevali Vinko Ošlak, zgodovinar Vlado Habjan in slovenska izseljenca France Habjan iz Kanade in inž. Hilarij Rolih iz ZDA in drugi.

Vse to dokazuje, da je bila naša organizacija od vsega začetka trdno vseslovenska, da ni skrbela samo za društveno ljudsko prosvetno delovanje, ampak da je imela vseslovensko nacionalno vizijo, ki je upoštevala vse dele narodnega telesa, da ni nikogar odpisovala. Prav zaradi tega je vzdrževala tesne stike s slovensko emigracijo in je s tem ustvarila najbogatejši fond zdomskega tiska, ki ga hrani Knjižnica Dušana Černeta.

Z vizijo nekakega vseslovenskega parlamenta, kjer naj bi se srečevali in diskutirali Slovenci iz zamejstva, matice in zdomstva, se je rodila tudi zamisel o študijskih dnevih Draga, kjer se je prvič spregovorilo o narodni spravi in o potrebi po večji uveljavitvi Slovenije v mednarodnem svetu.

Z demokratizacijo in osamosvojitvijo Slovenije je ta vloga morda stopila nekoliko v ozadje saj zdomska Slovenija in prava demokracija nista več tabu temi. Danes lahko dihamo in diskutiramo svobodno tudi doma. "Svobodni mikrofoni Drage" so se razmnožili in pomnožili.

Res so se časi danes spremenili in je naša organizacija priznana tako od slovenskih kot italijanskih oblasti. Danes so vse organizacije enakopravne in enako upoštrevane. Spopadamo pa se z drugačnimi problemi, ki so posledica današnjega časa in načina življenja pa tudi spremenjenih političnih razmer. S padcem meja in slovensko osamosvojitvijo smo pričakovali večji doprinos matičnega dela Slovenije našemu prostoru, a se žal to ni zgodilo. Res je, da se je našim mladim odprl širši prostor, da v večjem številu odhajajo na študij v Slovenijo, kar je gotovo pozitivno, a žal nekateri tam tudi ostajajo. Ustvariti moramo pogoje in vzdušje, ki bo privlačno, ki bo zadrževalo ljudi v teh naših lepih krajih. Z delom in optimizmom moramo vzdrževati in nadaljevati to, kar so zgradili naši predniki v težjih pogojih od današnjih. Naj živi Slovenska prosveta, naj živi Draga!

AKADEMIJA OB 70-LETNICI SLOVENSKE PROSVETE

Zgoraj: skupinska slika (foto Zvonko Vidau)

Spodaj z leve: zbor Jacobus Gallus; recitatorji Radijskega odra Tomaž Susič, Julija Berdon, Marijan Kravos in Maruška Guštin, v ozadju Fantje izpod Grmade in Fantovska skupina Devin Nabrežina (foto Miloš Pahor)

Levo: Devinski mladinski krožek in Fantje izpod Grmade; desno: združeni zbor ZCPZ (foto Miloš Pahor)

Levo: Dekliški zbor Igo Gruden in Skupina brez spomina; desno: Igralska skupina MOSP (foto Zvonko Vidau)

Levo: Dekliški pevski zbor Vesela pomlad; desno: Mladinska skupina Tamara Petaros (foto Zvonko Vidau)

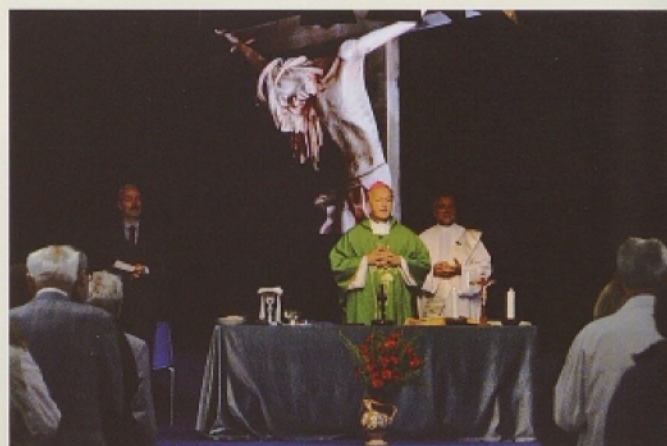
FOTOKRONIKA DRAGA 2018

Slike: Miloš Pahor in Peter Cvelbar

Na vrhu desno: Erika Jazbar in Neža Kravos

Zgoraj levo: predavatelj Aleš Šteger in Neva Zaghet; desno: sv. maša z ljubljanskim pomožnim škofom Antonom Jamnikom

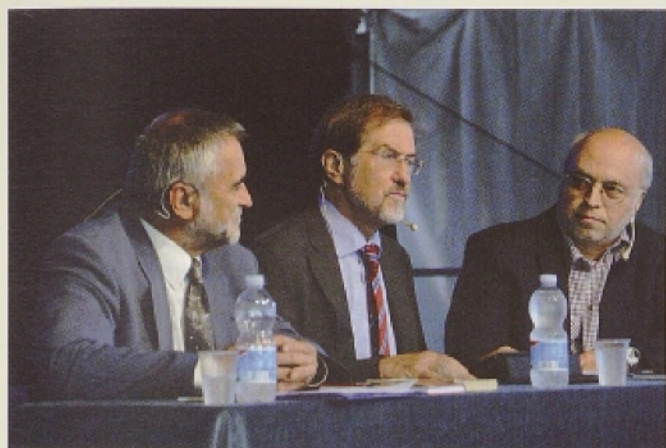
Ko na Drago prideta Sokola

Dr. Aleks Leo Vest in dr. Ivan Čuk sta avtorja odlične znanstvene monografije *Prevarani sokoli*, ki obsega več kot 500 strani in z novimi spoznanji, ki izvirajo iz znanstvenega raziskovanja, pričevanj in spominov, poklicnega poznavanja področja preučevanja in neobremenjenega sprejemanja vsebin, ki jih ta spoznanja prinašajo, prilagajata resnici zaključno poglavje mitološke zgodbe sokolskega gibanja, ki je vezana na dinamike druge svetovne vojne in prevlado komunistov v OF. Avtorja sta univerzitetna profesorja na Fakulteti za šport, sama sta bila in sta še danes športnika in športna delavca, navdušena nad svojim delom, iskrena domoljuba. Letošnjih Študijskih dnevov Draga sta se želela udeležiti, da bi prof. Borisu Pahorju osebno poklonila knjigo, ga v živo spoznala in se z njim, pa čeprav le za hip, pogovorila.

No, k sreči sta res prišla.

Pred začetkom nedeljskega popoldneva jima je uspelo, da sta se s pisateljem Pahorjem srečala. Pa čeprav je bila gneča okoli njega velika. »Predvsem mi je bil všeč še enkrat njegov govor v skladu s sokolskim prepričanjem dr. Viktorja Murnika *Slovenec sem in kdo je več*,« mi je še isti večer v mailu napisal dr. Ivan Čuk.

Ko pa je prof. Pahor po končani predstavitvi knjige Darke Zvonar in pred začetkom zaključnega predavanja Bernarda Nežmaha odhajal, je prišlo do manjšega zapleta. Avto, ki bi ga moral odpeljati domov, je ostal zaparkiran pred vhodom, pot na ploščad pred šotorom mu je bila zaprta. 105-letni Pahor je zato moral pokonci čakati na razplet kar nekaj časa, da je bil že marsikdo v skrbeh. Da se je zaplet srečno rešil, pa je bila potrebna manjša skupina športnih mož, ki so v sokolskem duhu, seveda v prvi vrsti z našima

Na vrhu z leve: Imre Jerebic, Lojze Peterle in Tomaž Simčič; jubilant Boris Pahor in Darka Zvonar Predan
Tu zgoraj: Bernard Nežmah in Ivo Jevnikar (levo); pogled na občinstvo med predavanjem

Aleks Leo Vest in Ivan Čuk z Borisom Pahorjem

»sokoloma«, fizično, kar pomeni z rokami, premaknili moteče vozilo na tak način, da je lahko manjši avto zvozil skozi ozko pot in prof. Pahorja vendarle odpeljal domov.

Takole mi je dr. Ivan Čuk opisal dogajanje: »Slikal sem nerodno parkirani avto in bil že na tem, da grem pod šotor, kjer je bilo predavanje Bernarda Nežmaha v polnem teku, ter posredujem podatke moderatorju Ivo Jevnikarju, da najdemo lastnika po registrski tablici. Aleš je predlagal, da avto premaknemo. Zdelo se mi je, da bo lažje in hitreje premakniti avto, kot zmotiti potek konference, zato sem zmeril širino malega fiata in širino med parkiranimi avtomobili. Avto je bilo potrebno premakniti za stopalo in pol. Vmes sva vprašala ostale mimoidoče, če bi pomagali, in nihče ni rekel ne. Nikogar od ostalih nisva poznala, mislim, da nas je bilo pet ali šest. V treh poskusih smo avto premaknili za željeno dolžino. In to je bilo to. Moj prijatelj iz študentskih časov, judoist (90 kg) iz Bosne, je velikokrat dejal: ‚Um caruje, snaga dobro dodže.‘ (Um kraljuje, moč pa pride prav).«

Tudi to se dogaja na Dragi.

EJ

7. PETERLINOVA NAGRADA

Peterlinova nagrada v spomin na nepozabnega kulturnega in prosvetnega delavca Jožeta Peterlina je bila ustanovljena na pobudo ustanov in društev, v katerih je deloval pokojni prof. Peterlin, in na pobudo njegove družine. Prejmejo jo ustanove, društva in posamezniki, ki delujejo v "želji, da bi se slovenstvo obdržalo in še dodatno utrjevalo", ki glede slovenstva ne poznajo odklonov in delujejo ob etičnih načelih katoliške vere, ki je navdihovala življenjsko pot Jožeta Peterlina. Nagrado, ki jo predstavlja bronasta plaketa s profilom Jožeta Peterlina v reliefu ter priložnostna grafika z Repentabrom tržaškega slikarja Edija Žerjala, podeljujemo od leta 2012.

Letošnji dobitnik nagrade je **Lojze Peterle**.

Nagrajenca ne bi bilo potrebno posebej predstavljati, vseeno pa je prav, da o njem posredujemo nekaj osnovnih podatkov. Lojze Peterle se je rodil pred 70 leti v Čužnji vasi pri Trebelnem na Dolenjskem. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu, na filozofski fakulteti v Ljubljani je končal študij zgodovine in geografije, nato pa še ekonomije na ekonomski fakulteti.

Ob demokratičnih spremembah v Sloveniji se je aktivneje vključil v politično delovanje. Bil je član Odbora za človekove pravice, soustanovitelj in glavni tajnik Slovenskega krščansko socialnega gibanja.

Po prvih demokratičnih volitvah leta 1990 je postal predsednik prve slovenske demokratično izvoljene vlade.

Na evropskih volitvah junija 2004 je bil prvič izvoljen v evropski parlament. Kot evropski parlamentarec je imel več zadolžitev v raznih odborih. Zaradi številnih zadolžitev je tudi obiskal številne evropske in izvenevropske države. Na kongresu največje evropske politične stranke, Evropske ljudske stranke, je bil leta 2006 izvoljen za strankinega podpredsednika. Tekom dolgoletnega delovanja je prejel veliko število nagrad in priznanj.

Lojze Peterle prejema danes Peterlinovo nagrado za svoj prostovoljni angažma na kulturnem, verskem in družbenem področju. Pred političnim delovanjem, že v letih študija in kot mlad diplomiran kulturnik, je strokovno, navdušeno in neustrašno deloval na raznih področjih, dokler ga ni javno delovanje prisililo, da se posveti predvsem službenim obveznostim. Naj naštejemo le nekatera področja njegovega zgodnjega udejstvovanja: bil je član zbora Sv. Cecilije pri frančiškanih, sodelavec in odgovorni urednik Revije 2000, sodeloval je tudi pri časopisu Tretji dan in verskem časopisu študentov in izobražencev Bilten. Bil je član Medškofijskega odbora za izobražence v Ljubljani. Zaposlen je bil na Zavodu za družbeno planiranje. Prepotoval in spoznaval je slovensko zamejstvo in njegove ljudi in s človeško toplino zbliževal in povezoval Slovence po svetu in v zamejstvu z matico. Rad je sodeloval pri predavanjih in raznih kulturnih srečanjih.

Urška Petaros in Tomaž Susič (levo); desno, Jurij Paljk izroča nagrado Lojzetu Peterletu (foto P. Cvelbar)

ISKANJE SMISLA ŽIVLJENJA

Pogovor s pisateljem Alojzom Rebulo

Anka Peterlin

Sledeči članek je prepis besedila videoposnetka enega naših največjih pisateljev in osebnosti iz slovenskega prostora, Alojza Rebule. Izjavo nam je podal ob Dnevu mladinske ustvarjalnosti, ki ga vsako leto za višješolce prireja Slovenski kulturni klub. Ob slovesnem nagrajevanju zmagovalcev literarnega natečaja organizatorji tudi zaprosijo že uveljavljenega slovenskega pisatelja za kratko izjavo o pisanju in (za) nasvet mladim piscem. Letos je v to privolil pisatelj Alojz Rebula in prijazno sprejel vabilo (njegove nasvete mladim smo v sintetični obliki objavili v prejšnji številki Mladike v mladinski prilogi Rast). V zgoraj omenjenem posnetku pa je pisatelj Rebula razširil svoja razmišljanja na precej široko področje, zanimivo prav za vse bralce Mladike. Razstira nam pomemben aspekt svojega pisateljevanja.

Po prostem (posnetem) ustnem govoru je nastal zanimiv, dobesedno prepisan spodnji zapis. Profesor Rebula je govoril z njemu lastnim žarom in se radodarno razgovoril in razkril, kakšni so bili njegovi začetki; pri katerih avtorjih se je sam oplajal, obenem pa nas je s tem obogatil s svojim širokim in globokim poznavanjem literature in kulture. Zaradi dolžine, zanimivosti in pričevanskega pomena našega velikana slovenskega peresa poklanjamo ta zapis vsem bralcem Mladike.

Ob koncu meseca julija je pisatelj Alojz Rebula praznoval svoj 94. rojstni dan, tako da se s pričujočim zapisom Mladika klanja tudi njemu ob njegovem rojstnem dnevu.

Profesor Rebula, zanimivo bi bilo vedeti, kakšno je bilo vaše prvo in zgodnje približevanje literaturi in pisanju, kakšni so bili vaši prvi koraki na tej poti!

Moja največja življenjska strast v glavnem ni bila literatura: bilo je iskanje smisla življenja, smisla biti, smisla predvsem trpljenja, smisla smrti in smisla tega, kar utegne biti po smrti. No, kot sekundarno zanimanje pa je bila literatura in to že od prvih let v gimnaziji.

Posebej me je pritegnila klasična antična literatura, še posebej me je pritegnila kot jezik grščina, bolj kot latinščina, in to po zaslugi meni nepozabnega profesorja Jožka Bratuža, brata slovenskega narodnega mučenca Lojzeta Bratuža. On mi je dal ne samo s svojim pedagoškim žarom, ki ga je bil poln, ampak s svojo človeško kvaliteto neki velikanski rešpekt pred grškim svetom in pred grško kulturo. Tako leta 1945, ko se je bilo treba vpisati na univerzo,

zame ni bilo dvoma, kakšna je moja pot. Bil sem edini študent, ki se je na ljubljanski univerzi vpisal na stroko, ki je bila od komunistov a priori obsojena na smrt, namreč na klasično filologijo, to je preučevanje kulture antične Grčije in antičnega Rima.

Moram reči, da bi se še danes, pri skoraj petindevetdesetih letih, ponovno vpisal točno na isto fakulteto! Niti sence dvoma ni o tem, da sem izbral pravilno, ker sem izbral po srcu!

Kljub temu, da me je sam profesor Grošel, profesor latinščine, velik strokovnjak, velik profesor, ko sem se šel vpisat, ustavil in mi rekel: »Ne vpisujte se na klasične jezike, ker za vas ne bo službe!« Meni še na pamet ni prišlo, da bi ga ubogal; nisem ga ubogal in sem se gladko vpisal na klasično filologijo.

Dejansko, ko sem končal, sem dobil dekret za Maribor, vendar sem namesto v Maribor šel v Trst, kjer sem takoj dobil službo na slovenski klasični gimnaziji, kjer zdaj uči neka moja učenka.

Tako je bilo z mojo izbiro študija in posebej antične kulture.

Kar pa se tiče same literature, sem seveda v letih šolanja dosti bral, a takrat je bila na razpolago predvsem italijanska literatura.

Danes se mi je zelo odmaknila, ker v Italiji vidim enega samega človeka, ki je res velikan, edinstven velikan v svetovnem merilu, in to je Dante Alighieri. Vse drugo, če izvzamem Leopardija, ki je velik poet, je zame v italijanski literaturi sekundarno.

No, ob Danteju sem se seveda vživel tudi v italijanski jezik, ki je sam na sebi prelep! Četudi so nas Italijani hoteli poitalijančiti, iz tega ne bom sklepal, da njihov jezik ni eden najlepših jezikov, kar jih je. To jim gladko priznam. In je vredno ta jezik poznati.

Morda pa za Slovence ni navdušujoče, da bi se lotil v tem jeziku pisati. Jaz sem nekaj malega napisal tudi v tem jeziku. Objavljal pa nisem, razen nekaj esejističnih stvari.

Poleg italijanske literature pa se mi je seveda odprla neka druga literatura, o kateri uradno ni bilo govora, kajti fašizem je bil absolutno črna odeja nad slovenskim grobom. To je bila slovenska literatura! In spoznal sem avtorja, ki me je tako rekoč krstil za Slovence, velikega poeta, ki je po mojem absolutno vreden Nobelove nagrade (takrat je ni dobil in tudi menda ni bil nikoli v konkurenci, ne vem, zakaj). To je Oton Župančič, pesnik, ki spada v četvorico moderne, ki ga današnja generacija ne ceni ne vem kako, starejša generacija pa je do njega kritična. Tudi jaz sem kritičen do kakšnega njegovega političnega zadržanja. To je bil pesnik, ki je bil zmožen pred vojno napisati pretresljivo pesem o umoru srbskega kralja Aleksandra, kot je bil pesnik, zmožen napisati tudi hvalnico maršala Tita. To mi seveda ni v vzor, ampak ostaja kljub temu zame

velik poet in neprekosljiv mojster slovenskega jezika.

In kdaj se je zgodila v meni ta »prekrstitev«? Ob Shakespearu! Ko sem bral Shakespearovo delo v italijanščini, ob njem pa je bil prevod Otona Župančiča, sem videl v primerjavi, da se Oton Župančič absolutno nima česa sramovati s svojo slovenščino pred italijanskim prevodom in da ga mogoče celo presega! Torej Župančič je bil zame velikansko doživetje in ostaja še do danes! Potem sem bral njegove druge prevode, ga spoznal kot velikega mojstra, takega mojstra, da, kot pravijo poznavalci, on marsikje prekaša tiste izvirnike, ki jih prevaja!

*Spodaj:
Alojz Rebula 13.
februarja 2015
ob podelitvi
nagrade Državljana Evrope za
leto 2014*

»Torej Župančič je bil zame velikansko doživetje [...]. Njegov prevod je boljši kot izvirnik, iz katerega prevaja!«

Njegov prevod je boljši kot izvirnik, iz katerega prevaja! Kot poznavalec slovenskega jezika je neprekosljiv vzor in on mi je odprl vrata v slovensko kulturo, ki sem jo seveda vso zaužil! Najgloblje pri Prešernu, ki je tudi naš najgloblji duh! Kajti pri Prešernu je, poleg velikega srca, kot pri Cankarju, še nekaj, česar je v Cankarju manj: to je velika kultura! To čutiš iz Sonetnega venca, ko npr. pravi: »Ko v veži je *Orest Diane mile* zadobil spet bil zdravje duše svoje, itd.« To je grški mit, ki vzplava na dan v njegovem osebnem doživljanju.

Nedavno sem pripravil tudi za tednik Družino neki svoj zapis o tem, da kadarkoli hodim v Cankarjev dom, se zmeraj vprašam, kako to, da ima najslavnejša stavba slovenske kulture v slovenski prestolnici ime – ne po geniju našega naroda – Prešernu, ampak po Cankarju. In potem si odgovorim: jasno, tu vmes je politika, ker vmes je neki socializem, o katerem Prešeren seveda takrat še ni imel pojma, bil pa je eden od mitov našega Cankarja. Pravim – mitov, se pravi – sanj, idej! Kajti za koga je danes socializem še nekaj absolutno uresničljivega? Katera socialistična država se danes lahko postavi in reče: »Mi smo socialistična država in hočemo biti vzor vsem drugim.«

Ali Severna Koreja? Ali Kitajska, kjer garajo generacije mladih ljudi v tovarnah kot v najhujšem kapitalizmu?

Gre torej za eno od idej, ki so od zdavnaj sanjske ideje o človeštvu in bodo trajale do konca, ker človek išče nekaj, česar ni. Išče popolnost tega sveta, da bi ta svet bil perfekten, da bi bil – z drugo besedo (ki jo je rabil tudi ruski politik Hruščov) – »nebesa«, »raj na zemlji«. Tega na tej zemlji nikdar ne bo. Kajti tudi če bi ta nebesa ustvarili na gospodarski ravni, na politični ravni, na kulturni ravni, na vseh

»Mlad človek mora iskati, da pride do svojega lastnega stila, predvsem s študijem in poznavanjem stilov drugih. Zato potreba po branju.«

ravnih, bi ostajalo nekaj, česar ne bi mogli spremeniti, in to je smrt; konec vsega s smrtjo! In še danes stojimo točno tam, kjer je stal človek kamene dobe – v absolutni nemoči pred smrtjo!

En sam se je postavil kot premagalec smrti, en sam v celotni človeški zgodovini in en sam bo tudi ostal, in to ni človek, to je človek, ki je obenem tudi Bog, to je Jezus Kristus. Zunaj nje je vse skupaj samo ničevost, zunaj njega – po smrti ni ničesar.

Toliko o tem mojem iskanju v mladih letih, ko sem začel pisati literaturo. Nikoli nisem hotel biti pisatelj, to bi rad poudaril, tudi danes se nikoli nisem hotel imenovati pisatelj, ampak kvečjemu pisec. Ne vem, zakaj mi ta beseda »pisatelj« ni preveč simpatična in ostajam kar skromno »pisec«. Ker beseda pisatelj pomeni že neko kvaliteto, neko višino in tako dalje, jaz sam pa ne morem soditi sam o sebi. Zato bi

rad povedal tudi mladim, ki začenjajo pisati, ki jih mika literatura, naj si izbijejo iz glave, da so že kaj, če zapišejo nekaj vrstic, in da je v njih ne vem kakšen talent. Talent vidijo drugi in ga drugi ocenijo. Sam ne moreš samega sebe presoditi. Lahko imaš sicer nekaj samozavesti, to ja, ampak ne smeš iti v neko napihovanje samega sebe (in tega je dosti, na vseh področjih in še posebej v kulturi, težnja po povzdigovanju samega sebe, najraje na račun drugih). Torej prvi odnos je odnos realnosti ali z drugo besedo skromnosti, kar je več ali manj isto.

Kaj še svetujete mladim, ki začenjajo s pisanjem? Se je pomembno zgledovati po dobrih avtorjih? Po katerih ste se zgledovali Vi?

Prvi pogoj je seveda jezik, znanje jezika. Jezik je obenem slovnica in stil. O slovnici ne bom govoril, kajti nihče ne bo začel pisati slovensko, če nima v mezinu slovenske slovnice. Gre za stil, ki je do neke mere dar božji oziroma dar, ki ga pridobiš s študijem drugih avtorjev, ki te pritegnejo. S študijem pisateljev, ki so se uveljavili v literaturi. Neki italijanski profesor nam je vedno priporočal: »Leggete il Manzoni!« Ne vem, če Italijani kaj berejo Manzoniya, dvomim. No, tudi jaz, bral pa sem ga, danes ga ne berem, tudi ga nimam za človeka ravni, ki jo vidim v drugih. Kajti zame so najvišji vrh v prozi dosegli Rusi! Rusi s Tolstojem in posebno z Dostojevskim. No, moj »bog« v mladih letih, moj občudovanec je bil grof Tolstoj. Danes sem malo pozabil nanj in mi je bližji Dostojevski, ki je bolj kot od tega sveta (kot je Tolstoj), pritegnjen od nevidnega sveta, od smisla življenja, od iskanja Boga. Zato je danes on najbolj znan in popularen tudi v zahodni kulturi; mnogi ga citirajo, ker je pač moderen, ker je strast po smislu, strast po Bogu v človeku neugasljiva, nekaj, kar absolutno ni mogoče v človeku zatreti. To je poskušal marksizem in je pokazal s tem vso svojo absolutno votlost. Ker tega v človeku ne moreš ugasniti, ker človek hoče naprej in naprej.

Vzemite tehniko: tehnika je prišla zelo daleč. Ali se bo sedaj ustavila? Ne, šla bo naprej. Ali je potrebno? Ne vem, če je potrebno. Imam vtis, da je danes tehnika zadostila vsem našim

najnujnejšim potrebam, od kuhanja do letenja po zraku. In vendar se tukaj človeški um ne bo ustavil. Iskal bo in vrtal naprej. Iskal bo novih potreb in novih zadoščenj in dosegel tudi še velikanske uspehe. Razen tistega uspeha, ki je nedosegljiv: človekove zmage nad smrtjo. Tukaj pa smo onstran vseh tehničnih izumov.

Glede vprašanja stila torej: stil je način, kako se nekaj pove. Vsak pisatelj, ki je količkaj vreden, ima svoj stil. Če boste brali Tolstoja, boste videli en stil, če pa boste brali kakega francoskega avtorja, boste videli drugačen stil. Ker vsak človek ima drugačen stil, stil je izraz njegove celotne biti. Isto velja za slovensko literaturo. Stil Ivana Cankarja je popolnoma drugačen npr. od stila nekega Kocbeka: eden je na neki način čustven, iz samega čustva, drugi je bolj nagnjen k intelektu. Skratka, tukaj imamo toliko stilov, kolikor je peres! Zato mora tudi mlad človek iskati, da pride do svojega lastnega stila, predvsem s študijem in poznavanjem stilov drugih. Zato potreba po branju. Ogromno je treba brati.

Brati že zato, da se slovenščine dobro naučiš. Jaz sem jo v mladih letih zelo slabo znal. Ko sem prišel v slovensko knjigarno v Gorici, ki je imela na razpolago precej slovenskih knjig, sem odprl Bevka in začel brati prvi stavek: polovico besed nisem razumel! Nisem vedel na primer, kaj je »planina«: mislil sem, da je to planjava, nekaj ravnega (raven svet). Nisem poznal najosnovnejših besed; potem pa sem imel sošolce iz Tolminske in od drugod in sem besedni zaklad osvojil in razumel. Ampak kot Kraševc, doma iz Šempolaja pri Nabrežini, sem imel izredno ubog besedni zaklad. Ker polovica naših besed, ki sem jih slišal, je bila ali italijanska spačenka, ki so jo prinašali delavci iz Trsta, ali pa je bila nemška, ki so jo nosili še naši stari iz Avstrije.

Tako je recimo moj nono, moj ded, vrsto stvari izražal v nemščini, ker je živel pod Avstrijo in je imel veliko spoštovanje do Avstrije, rešpekt. To je bila velikanska reč, ta Avstrija, avstrijska komanda, to je bilo nekaj svetega. Mi otroci smo se hahljali med sabo, ko smo slišali, da nikoli ni rekel, da je prišel »cesar«, ampak da je prišel »presvetli cesar«. On sicer ni bil kak pobožnjakar, prej je bil socialist, ampak čutil je veliko spoštovanje do cesarja Franca Jožefa.

V zvezi s poznavanjem literature: spoznavajmo slovensko literaturo, tisto, ki je dosegla najžlahtnejše stvaritve, od Prešerna do moderne. V moderni imamo velikanske pesnike. Murn Aleksandrov, Kette, to sta dva velika pesnika. Ko sem učil grščino, sem Murna vzporejal pesnici Sapfo. To so veliki liriki!

No, potem je tu Cankar, ki je zasvojil slovenski duhovni trg, včasih tudi čez mero. Potem pa se je dal izkoriščati od določene politične strani kot nositelj marksistične

in komunistične ideje. On nikoli ni bil pravi marksist in ne komunist. Hodil je v cerkev, v Sarajevu se je šel obhajati in tako naprej. V bistvu je on najbolj krščanski od slovenskih pisateljev. Iz njega diha evangelij, ker krščanstvo se ne kaže predvsem s tem, da hodiš k maši, ampak s tem, kako ti živiš evangelij. In iz njegovih del diha evangelij, njegova preprostost, njegova iskrenost in njegova svetost. To je Cankar.

No, potem je v modernejši dobi največje ime pravzaprav Edvard Kocbek. Imel sem čast tega človeka tudi poznati. Sem ga tudi prevedel (edini Slovenec, ki sem ga prevedel v italijanščino), in sicer njegovo Tovarišijo (La compagna). Izšla je prav tisto leto, ki je bilo najbolj kritično, ko je v Trstu izšla brošura Edvard Kocbek, pričevalec našega časa, ki je razburkala vso zahodno mejo. Na meji je jugoslovanska policija ustavljala avte, iskala brošuro, tako da so morali avti zapeljati v stran, in pokazati policiji, kaj imajo v njem. Leto 1975, to je bilo leto, ko je izšel v Milanu prevod Tovarišije, Kocbekovega literarnega dnevnika iz partizanstva, ki je mene v tistih letih očaral. Danes bi me malo manj, potem ko sem spoznal vso resnico tega, kaj je bila revolucija. Danes se o tem ne govori, celo slovenski škofoje se izogibajo besede revolucija. Bojijo se te besede. Ampak to besedo je uporabljal Edvard Kardelj, v vsakem drugem govoru jo je omenjal. Ni se bal reči, da je bila to »komunistična revolucija« (saj so mnogi bili nanjo ponosni in so na tihem verjetno še). Saj njeni cilji niso bili cilji fašizma. Njeni cilji so bili protifašistični. Njen cilj je bil

»Iz njegovih del diha evangelij, njegova preprostost, njegova iskrenost in njegova svetost. To je Cankar.«

»bratstvo med narodi«. Kaj je bolj krščansko kot to? Njen cilj je bil »pravilno obravnavanje delavskega razreda«. Kaj je bolj pravično kot to? Torej vsaj dva cilja komunizma sta bila cilja (poudarjam cilja!) človeštva. Ne pa praksa! Kako so potem te cilje uresničevali? Tako, da je v letih 1950 do 1960 najmanj 50.000 Slovencev iz

Slovenije šlo delat v nemške tovarne (torej v tovarne nemškega okupatorja). Torej: eno je bila pri komunistih beseda, drugo pa so bila dejanja.

No, pri Kocbeku bi poudaril njegov bleščeči stil, njegove prelepe opise in predvsem njegovo neznansko ljubezen do Slovenije. To se čuti prav tako v njegovi prozi kot v njegovi poeziji. On spada med največje ljubitelje svojega naroda. In to bi vam tudi priporočal: če moramo imeti kaj radi na svetu, moramo imeti radi tista tla, ki so nas rodila, in tisti jezik, v katerem smo spregovorili. Zvestoba lastni biti, to, kar je globinsko čutil naš Prešeren, in v tem vidim njegovo veličino! A mislite, da je Prešernu takrat bilo lahko biti Slovenec? Pod Avstrijo! Takrat se je Avstrija imela za večno! »Bog ohrani, Bog obvarji nam cesarja, Avstrijo ...« so peli v šolah. In to je trajalo tisočletje! In zato takrat nikomur še ni prišla na misel ideja o slovenski državi, tudi Prešernu ne, tudi Slomšku ne, tudi Cankarju ne. Nobenemu ni prišla na misel ideja o slovenski državi. Večkrat slišim tarnanje, češ, nimamo državnega čuta. Seveda ne, ker nismo nikoli imeli svoje države. Nismo mogli imeti čuta za svojo državo, za svoje meje, za državo kot tako!

Vsekakor ne bi navajal k temu, k čemur se nagiba Koroška, in sicer, da pisci začnejo pisati, poleg v slovenščini, tudi v nemščini. Jaz nikoli nisem imel skušnjave, da bi napisal nekaj kreativnega, ustvarjalnega v italijanščini. V italijanščini sem sicer pisal eseje, razmišljanja, tuhtanja itn., nekaj knjig je sicer v italijanščini izšlo, nikar pa ne romanov! Nikoli nisem poskušal napisati nobenega romana v italijanščini in ga tudi ne bom!

Kajti za ustvarjalna dejanja mi ustreza samo moja slovenščina.

VIHARNIK NA PRELOMU ČASA

– KAREL MAUSER (11. 8. 1918 – 21. 1. 1977)

dr. Rozina Švent

Ni dosti manjkalo, da bi spregledali 100-letnico njegovega rojstva. Nanj nas je v svojem predavanju »Pluralizem po slovensko« na letošnji Dragi opozorila predavateljica Erika Jazbar. In kot dolgoletna vodja Zbirke tiskov Slovencev izven Republike Slovenije

»Na vseh svojih službenih poteh so me ljudje opozarjali nanj, saj ga lahko uvrstimo med najbolj ustvarjalne zdomske literate.«

v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, sem se čutila izzvano, da to nemudoma storim.

Poslovil se je pred tem, ko sem nastopila službo v NUK-u, a na vseh svojih službenih poteh so me ljudje opozarjali nanj, saj ga lahko uvrstimo med najbolj ustvarjalne zdomske literate. Bil je vse v enem: pisatelj, pesnik, publicist, predavatelj, govornik in celo malo politik. Mnogi so bili mnenja, da je v življenju naredil dve veliki napaki: 1. da je zapustil Koroško; 2. da je vztrajal pri težkem fizičnem delu, kar mu je uničilo zdravje in posledično povzročilo tudi prezgodnjo smrt.

Njegovo delo je zelo zanimivo opisal France Papež v svoji knjigi »Zapisi iz zdomstva« (Buenos Aires, SKA, 1977, str. 133–134):

»KAREL MAUSER je pisatelj, ki si ga emigracija prisvoja, podobno kot Balantiča. In vendar je v njegovem proznem delu več česarkoli drugega kot specifično zdomskega in emigracijskega. Sploh so literarni ustvarjalci Mauserjeve generacije navezani na preteklost in na nekaj svojega, ne-zdomskega, četudi so začeli pisati ali objavljati šele v zdomstvu.

Mauser je dedič slovenskega realističnega pripovedništva, kakor se kaže v ljudski povesti, ki obravnava temo slovenske domačije in človeka v moralnih dilemah duha in snovi, zvestobe in nezvestobe, pravice in krivice. Vendar bi ta tradicijski realizem ne postavil ob Finžgarjevega ali ob Jalnovega, še manj ob Pregljevega – Mauser je sam svoj, nekak samorastnik. Sam je dejal: viharnik na

prelomu časa. Ni – da tako rečem – tipično emigrantski pisatelj, ki bi ustvarjal iz te snobe in podzemstva tega sveta. Je pa v njem nekaj zgodovinsko pričevalnega – pretresljivi Mrtvi bataljon je ena najbolj občutenih literarnih pričevanj o pokolu domobrancev. Tudi roman *Ljudje pod bičem* vsebuje dragocene omembe in zapise o Turjaku; posvečen je 'mrtvim prijateljem s Turjaka', kjer je pisatelj sam doživel boje, oblego gradu in zlom belogardističnih enot. Opisi dogodkov tistih osmih dni po 9. septembru 1943 so skoraj dokumentarni. Osebno doživeti so tudi prizori iz Gonarsa.

Zgodovinsko ogrodje romana je nastop komunizma v videzu Osvobodilne fronte, naraven odpor ljudstva ter povojna stvarnost ob grozotno pretiranem zanosu zmagovalcev.

s to razliko, da se on loteva vprašanj komunizma in protikomunizma, da govori o polpretekli slovenski zgodovini brez bojazni in oziranj. Ko se je leta 1949 obnovila Mohorjeva družba v Celovcu, je postal eden njenih glavnih sodelavcev; zvest ji je ostal tudi po odselitvi v ameriško domovino.«

Karel Mauser se je rodil 11. avgusta 1918 v Zagoricah pri Bledu. Družina se je zaradi očetovega dela (žandarmerijski narednik) večkrat selila. Gimnazijo je obiskoval v Kranju in v Ljubljani. Po opravljeni maturi se je jeseni leta 1939 vpisal na bogoslovje. Jeseni 1943 je bil na počitnicah v Dobropolju in

se ob italijanskem zlomu kot bolničar pridružil protikomunističnim enotam, ki so se zatele na turjaški grad. Tam so ga zajeli partizani in ga odvedli v zapor v Kočevje. Na Kočevskem procesu je bil obsojen na konfinacijo v samostanu v Stični. Od tam se je vrnil v Ljubljano in po novem letu 1944 izstopil iz semenišča. Zaposlitev je dobil v Ljudski knjigarni in se poročil. Maja 1945 se je z ženo vrnil domov k staršem, v Kranj. Zaradi nemškega priimka je bila konec leta 1945 cela Mauserjeva družina izgnana iz Slovenije. Zatočišče so najprej dobili v taborišču Rottenmann na Zgornjem Štajerskem, nato pa so jih slovenski begunci povabili na Koroško (najprej v Peggetz pri Lienzu in nato v Spittal). Leta 1950 se je družina preselila v ZDA, v Cleveland kjer je 21. januarja 1977 tudi umrl.

Karel Mauser je bil neumoren fizični in duhovni garač. Po težkem poklicnem delu je cele noči pisal ... Nobeno delo zanj ni bilo pretežko in le redko kdaj je odklonil kakšno povabilo za proslavo, prireditev – vedno kot glavni govornik, saj so ga zdomci/soborci izredno cenili in spoštovali.

»Nobeno delo zanj ni bilo pretežko in le redko kdaj je odklonil kakšno povabilo za proslavo.«

Kot emigrant se je Mauser posvetil koroški zemlji, ki mu je prirasla k srcu; postala mu je most med emigracijo in domačijo. Imel je srečo, da mu je bil dana ta most – mnogim je ostal samo spomin. Iz Koroške, ki je v resnici severna Gorenjska – njegova domovina –, mu je šel pogled nazaj v svojo zemljo in med svoje ljudi. Tam so nastale povesti *Rotija*, *Sin mrtvega*, *Zemlja*, *Mrtvi rod*, *Kaplan Klemen*. Njegove teme so zunaj vprašanj in težav taboriščnega življenja; njegovi ljudje so zvesti tradicionalnemu katoliškemu vrednotenju kmečkega življenja. V mnogih pogledih je mogoče uvrstiti Mauserja med zamejske pisatelje, le

Njegova umetniška, literarna pot se je začela že v zgodnjih gimnazijskih letih (1938). Pisal je predvsem pesmi, ki jih je objavljajal v mladinskih katoliških listih (Mentor, Vrtec, Mlada setev). Že leta 1943 je imel pripravljeno gradivo za pesniško zbirko, ki naj bi izšla pod naslovom »Prva piščal«, vendar do natisa ni prišlo. Prva in edina njegova pesniška zbirka je izšla šele po njegovi smrti. Leta 1978 je zbirko uredil in izdal dr. Tine Debeljak pod naslovom »Zemlja sem in večnost« (SKA, Buenos Aires).

Po Mauserjevi smrti je Mohorjeva družba v Celovcu začela izdajati njegova Izbrana dela (1979).

Največji književni uspeh je dosegel z romanom Kaplan Klemen, ki je začel izhajati v Koroški kroniki kot podlistek, kasneje pa je doživel več ponatisov in prevodov (v nemščino, španščino, portugalsščino in francoščino). Mauserjevo najboljšo delo pa je roman v treh knjigah »Ljudje pod bičem«.

In za konec še dve Mauserjevi pesmi iz Antologije slovenskega zdomskega pesništva, ki sta jo uredila dr. Tine Debeljak in France Papež (SKA, Buenos Aires 1980, str. 103–108):

Viharnik

*Viharnik sem,
samo še korenine
mi grebejo skoz kamenje v globine.*

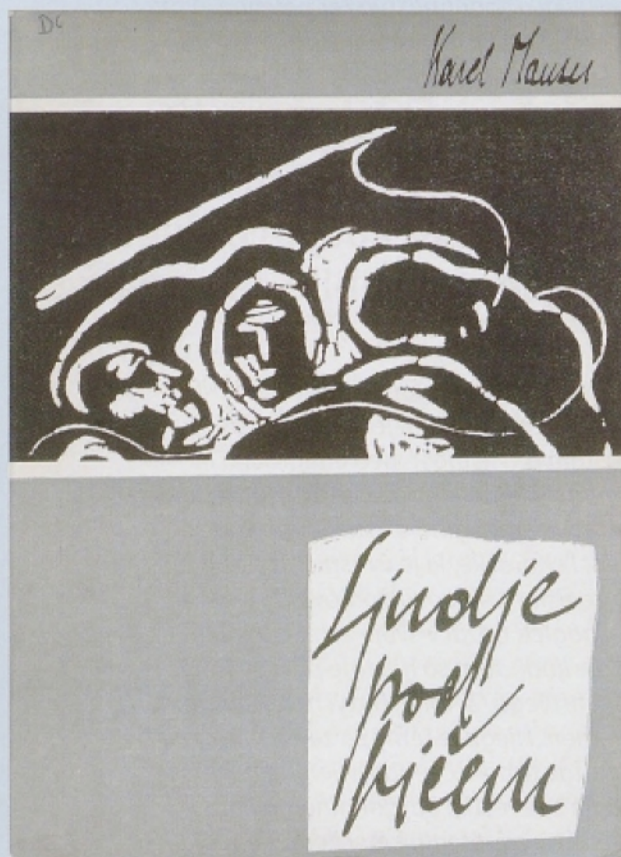
*Ne vidim več daljav,
čezme oblaki
rasto v modrino kakor beli slaki.*

*Samo še korenine
mi grebejo skoz kamenje v globine,
v tišini slišim govorico zemlje.*

Decembrska

*Zdaj je vse dognano,
nič več ne boli.
Čez samotno polje
sneg je skrtil poti.*

*Zrak je ves prozoren,
mir iz gozda vre,
nekdo gre čez polje,
nekdo v večnost gre.*

Knjigi Zemlja sem in večnost in Ljudje pod bičem

LAKOTA IN PODNEBNE SPREMEMBE

H.J.

Še pred nekaj leti smo z zadovoljstvom brali vesti o načrtih za odpravo lakote v svetu. Sodeč po številkah je kazalo, da gre za povsem uresničljive načrte. Novi podatki Združenih narodov pa prihajajo kot hladna prha. Lakota v svetu se je namreč spet povečala in to že tretje leto zaporedoma. A ne za vse. Nekateri – vse številnejši – se namreč istočasno borijo z odvečnimi kilogrami.

Izvedenci ugotavljajo, da je število lačnih v svetu naraslo prav zaradi podnebnih sprememb. Kot so sporočili Združeni narodi, je lani kronično primanjkovalo hrane 821 milijonom ljudi. Istočasno pa jih je bilo 672 milijonov debelih. To pomeni, da je bil v svetu vsak deveti človek podhranjen, vsak osmi pa preobleden. Sodeč po teh številkah bi bilo dovolj, da bi presiti hrano delili z lačnimi. Zadeva seveda ni tako enostavna. Zelo zaskrbljujoč je tudi podatek, da je lani več kot 22 odstotkov otrok, mlajših od 5 let, zaradi pomanjkanja hrane zaostajalo v rasti.

Poročilo Združenih narodov navaja tudi, da so k povečanju števila podhranjenih prispevali ekstremni vremenski pojavi. Če so nekateri dolga leta, ko se je že govorilo o globalnem segrevanju, potiskali glavo v pesek, so posledice tega pojava sedaj vsem pred očmi. Najhujše vremenske ujme pa so v prvi vrsti najbolj prizadele revnejše predele sveta, torej ljudi, ki so v teh desetletjih najmanj onesnaževali.

Najbolj so podnebne spremembe vplivale na povečanje podhranjenosti prav v Afriki. Prizadetih je 59 milijonov

ljudi v 24 državah. Čadsko jezero se je zaradi visokih temperatur skoraj izsušilo. Stanje se je drastično poslabšalo tudi v Južni Ameriki in Aziji. Gre torej za pravo humanitarno katastrofo svetovnih razsežnosti. Tudi nesrečno Sirijo, kjer se je kmetijska dejavnost kljub krvavi vojni v teh sedmih letih le s težavo nadaljevala, je sedaj prizadela še suša, ki je dejansko razpolovila proizvodnjo žitaric.

Zgodovina nas uči, da se je človek od nekdaj soočal s sušami, poplavami in drugimi vremenskimi neprilikami.

»Lani je kronično primanjkovalo hrane 821 milijonom ljudi. Istočasno pa jih je bilo 672 milijonov debelih.«

Znanstveniki pa nas opozarjajo, da so ti dogodki zaradi globalnega segrevanja postali vse pogostejši, vse bolj ekstremni in vse bolj uničujoči. Pomislimo samo na tajfun Mangkhut, ki so ga poimenovali za "kralja vseh neviht". Z neznansko silo se je znesel nad Filipini, Hongkongom in delom Kitajske ter zahteval na desetine žrtev. Tudi v Združenih državah, kjer predsednik Trump še vedno ne verjame v podnebne spremembe, se je "sezona orkanov" že začela.

»Jesti bi morali veliko manj mesa in veliko več sadja in zelenjave. Učinek bi bil pozitiven tako na okolje kot na naše zdravje.«

Glede na sedanje stanje se načrt Združenih narodov, da bi do leta 2030 premagali lakoto v svetu, zdi le utopija. Treba bi bilo povsem spremeniti mišljenje. Vsem ljudem bi bilo treba nuditi najnujnejše in jim obenem pomagati pri prilagajanju novim podnebnim razmeram. A kaj, ko je na svetu toliko različnih držav in režimov, ki se vojskujejo in so za lastne interese pripravljene žrtvovati tudi vse prebivalce. Težko, resnično težko je priti do vseh potrebnih.

Vendar tudi mi, vsak posameznik, nismo brez moči. To, kar se dogaja, pa nam še vedno ni dovolj, da bi nas prepričalo v nujnost spremembe našega potratnega življenjskega sloga. Večji del krivde za podnebne spremembe namreč nosi naš razviti svet. Na dolgo bi lahko govorili o avtomobilih, proizvodnji energije, uničevanju zelenih površin z betonom ... Začeli pa smo pri hrani, ki predstavlja za človeka najnujnejše, za planet pa je eden glavnih virov onesnaževanja. Ljudje jemo preveč in tudi slabo hrano. Znanstveniki iz Velike Britanije, Francije in Nemčije so v skupni raziskavi, ki so jo objavili v publikaciji Nature Sustainability, ugotovili, da bi že z bolj zdravo hrano lahko privarčevali nad 50 odstotkov vode, ki jo porabimo sedaj. Jest bi morali veliko manj mesa in veliko več sadja in zelenjave. Učinek bi bil pozitiven tako na okolje kot na naše zdravje.

Znanstveniki in okoljevarstveniki nas že dolgo opominjajo, da smo sedaj v fazi, ko lahko naše dejavnosti še pospešijo ali pa upočasnijo globalno segrevanje. Nato pa – nihče ne ve kdaj, pravijo – lahko pride do nepovratne točke, ko ne bo nič več odvisno od nas. O tem so pred kratkim razpravljali tudi o podnebnih pogovorih v Bangkoku, kjer so države v razvoju Ameriko in njene

obveznice obtožile, da zavirajo uresničevanje pariškega podnebnega dogovora. Predstavniki iz ZDA pa niso ničesar obljubili.

V reviji Nature Communications so sredi poletja objavili napoved, da bo naslednjih 5 let izredno vročih. Ta trend smo sicer že opazili tudi pri nas. Sredi septembra so temperature še čisto poletne. Zaradi hitrega segrevanja oceanov pa postajajo tudi orkani, tajfuni in drugi podobni pojavi vse silovitejši. Skrajni čas je, da ukrepamo. Če ni že prepozno ...

SLOVO DVEH PRILJUBLJENIH RADIJSKIH MOŽ

V zadnjem času sta preminila dva znana slovenska nekdanja uslužbenca deželnega sedeža RAI v Trstu, ki se ju v tej številki spominjamo tudi na drugem mestu.

Dolgeletni radijski napovedovalec in javni delavec Livij Valenčič je preminil 4. avgusta v Trstu, kjer se je rodil 14. avgusta 1935. Že pred maturo na slovenski trgovski akademiji (1954) je nastopal z igralsko skupino v Marijinem domu v Ul. Risorta, od takrat dalje pa še z Radijskim in Slovenskim odrom. Od leta 1958 do upokojitve leta 1994 je bil v službi na Radiu Trst A kot napovedovalec. Dejaven je bil tudi v sindikatu CISL za medijski in gledališki sektor. Zelo dejaven je bil v vodstvenih telesih slovenskih kulturnih (Slovensko stalno gledališče, Zadruga Primorski dnevnik, Slovenski dom), športnih (Bor, Jadran, Združenje slovenskih športnih društev v Italiji), družbenih (Svet slovenskih organizacij), političnih (Slovenska skupnost) in drugih organizacijah.

V Nabrežini pa je 5. septembra umrl časnikar Danilo Lovrečič. Rodil se je 26. novembra 1936 v Truškah pri Marezigah. Iz Istre se je po vojni njegova družina preselila na Tržaško. Gimnazijo je kot gojenec Alojzijevišča obiskoval v Gorici, maturiral pa je v Trstu. Na tržaški univerzi je en mandat zastopal slovensko listo Adria v tribunatu, za Slovensko skupnost je bil tudi izvoljen v občinski svet v Dolini, a ga je kmalu zapustil. V letih 1958–74 je kot zunanji sodelavec Radia Trst A zaslovel z glasbenimi, humorističnimi in zabavnimi oddajami na programskem oddelku, v letih 1976–98 pa je bil časnikar v radijskem in nato tudi televizijskem uredništvu.

ŽRTVE TOTALITARIZMOV

Ob Evropskem dnevu spomina na žrtve vseh totalitarnih in avtoritarnih režimov so Študijski center za narodno spravo, Vojaški vikariat Slovenske vojske in stolna župnija sv. Nikolaja tudi letos 21. avgusta priredili v Ljubljana niz pobud.

V nekdanjih zaporniških celicah na Beethovnovi 3 so odprli razstavo o nedavno preminuli politični zapornici Jelki Mrak Dolinar Skozi čas preizkušenj. Sledilo je polaganje cvetja pred zaporniški celicami, pred spominsko ploščo pred ameriškim veleposlaništvom in pred spomenikom žrtvam vseh vojn na Kongresnem trgu.

Nato je ljubljanski nadškof msgr. Stanislav Zore vodil somaševanje za žrtve v stolnici maša za žrtve v stolnici. Po maši sta bila na vrsti krajša akademija in govor dr. Ivana Štuheca.

LETO PRELOMA

V Muzeju novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani so avgusta odprli občasno fotografsko razstavo Leto preloma. Leto 1948.

Nastala je z izborom 32 fotografij več avtorjev iz fotografske zbirke Foto Slovenija in iz zapuščine Vladimira Simončiča – Vlastje, ki ju hranijo v fototeki MNZS. Gre za odmeve na resolucijo kominforma in njene posledice v Jugoslaviji.

CELJSKI ŠKOF MSGR. LIPOVŠEK V POKOJU

Papež Frančišek je 18. septembra sprejel odpoved službi celjskega škofa msgr. dr. Stanislava Lipovška, ki je 10. julija dopolnil 75. leto starosti in v skladu s cerkvenim pravom ponudil odstop.

Msgr. Lipovšek je bil posvečen v duhovnika leta 1968. Na Liturgičnem inštitutu sv. Anzelma v Rimu je leta 1976 dosegel doktorat iz liturgike. Opravljal je celo vrsto odgovornih služb v mariborski škofiji, dokler ga ni papež Benedikt XVI. 15. marca 2010 imenoval za celjskega škofa.

Za čas izpraznjenega sedeža celjsko škofijo vodi škofijski upravitelj, nadžupnik v Laškem Rok Metličar, ki ga je 20. septembra izvolil zbor svetovalcev škofije Celje.

120-LETNICA ROJSTVA AVGUSTA ČERNIGOJA

Ob 120-letnici rojstva tržaškega avantgardnega umetnika Avgusta Černigoja so 29. avgusta v avli ministrstva za kulturo v Ljubljani odprli razstavo 22 njegovih izbranih del iz zbirke goriške družbe KB1909.

Več spominskih pobud je bilo tudi v Lipici, kjer je v okviru kobilarne njegova stalna razstava, in Sežani.

UMRL JE ARHITEKT FRANCE KVATERNIK

V Dragomerju pri Brezovici so 25. julija pospremili na božjo njivo arhitekta Franceta Kvaternika. Rodil se je 16. decembra 1933 v Šmarati pri Starem trgu pri Ložu. Diplomiral je leta 1961 na fakulteti za arhitekturo v Ljubljani in se naselil v Dragomerju, ki je takrat spadal pod občino Vrhnika. Na prvih povojnih demokratičnih volitvah je bil izvoljen za vrhniškega župana in se izkazal v napetih dneh vojne za Slovenijo.

Zelo veliko je kot arhitekt in vernik ustvarjal na področju sakralne dediščine s preurejanjem cerkva in kapelic ter načrtovanjem novih gradenj, ki gredo od cerkve v Grahovem prek konkatedrale v Novi Gorici do Žužemberka, Škofljice in številnih cerkva ter župnišč do Gimnazije Želimlje in spomenikov zamolčanim žrtvam revolucije.

20 LET ZADRUGE MOST

Dvajset let je minilo od 31. julija 1998, ko je bila ustanovljena Zadruga Most v Čedadu.

Aprila 1999 je začela izdajati bilten Slovit, ki piše v italijanski o problemih slovenske manjšine, večinoma na podlagi prevodov člankov iz zamejskega tiska.

Leta 2003 je obudila petnajstdnevnik Dom (ki ima svoje korenine v letu 1966), ker je zašel v krizo in nekaj časa ni izhajal. Okrepila ga je, posvetila vsem slovenskim skupnostim v videmski pokrajini in uveljavila tudi na škofijskem radiu, na spletu in družbenih omrežjih.

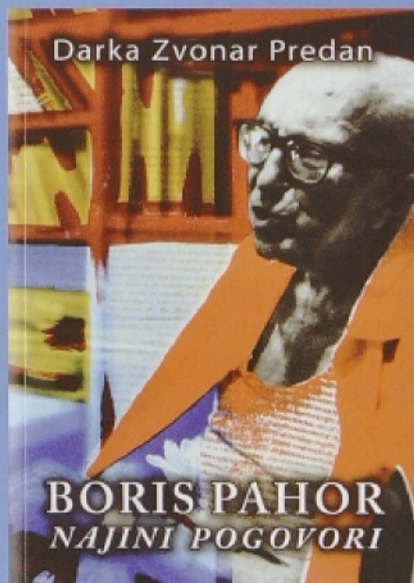
Zadruga je izdala tudi vrsto knjig in zgoščenk.

FRANCOZI IN SLOVENC

Pri Slovenski matici je izšel zbornik razprav in člankov s področja zgodovine, slavistike in književnosti dr. Antonie Bernard Francosko o Slovencih in slovensko o Francozih, Razprave in ocene. Uredila ga je ddr. Marija Stanonik, francosko gradivo je prevedla Jelka Kernev Štrajn.

Avtorica se je rodila leta 1942 v Lovrencu na Pohorju kot Antonija Grobelnik in je umrla leta 2010 v Parizu, kamor je sprva odšla za varuško, potem pa je študirala francoščino in ruščino na Sorboni. Dolgo je bila predstojnica katedre za slovenščino in direktorica Oddelka za Srednjo in Vzhodno Evropo na Državnem inštitutu za vzhodne jezike INALCO.

V francoščino je prevedla štiri romane Borisa Pahorja in nekatera dela Karla Destovnika Kajuha, Franceta Balantiča, Edvarda Kovača in Draga Jančarja. Posmrtno sta izšli njena nedokončana zbirka črtic in pa pesniška zbirka v francoščini.

DVE NOVI KNJIGI BORISA PAHORJA

Tržaški pisatelj prof. Boris Pahor je 26. avgusta dosegel 105. leto starosti. Ob tem jubileju je v italijanskem in slovenskem tisku izšlo več člankov in esejev o njem, luč sveta pa sta ugleдали tudi dve novi knjigi.

V Kopru je Cankarjeva založba 24. avgusta predstavila knjigo Brez Kocbekovega sodelovanja ne bi bilo Osvobodilne fronte, v kateri intervju Petra Kovačiča s Pahorjem in zapisi Mihaela Glavana, Petra Kovačiča ter Borisa Pahorja osvetljujejo pisateljske, družbene in politične stike ter izmenjave mnenj med obema književnikoma.

Na študijskih dnevih v Dragi pa je časnikarka Darka Zvonar Predan 2. septembra predstavila svojo knjigo intervjujev s prof. Pahorjem in zapisov o njem, ki je pod naslovom Boris Pahor - najini pogovori izšla pri založbi Kulturni center v Mariboru. Tam sta pred tem že izšli njeni knjigi Beograjski pogovori (2016) in Tržaški pogovori (2017). Niz intervjujev se začneja v

letu 2003, sega pa do najnovejšega časa s Pahorjevimi dostavki iz lanske jeseni k dolgemu prvemu intervjuju in pa z letošnjo pohvalno opombo o knjigi Marina Breclja o umoru v Ul. Rossetti v Trstu.

KIP DR. LAMBERTA EHRLICHA

Na 140. rojstni dan dr. Lamberta Ehrlicha so 18. septembra ob farnih spominskih ploščah na Žalah v Ljubljani odkrili njegov doprni kip, delo mladega kiparja Tadeja Torča. V cerkvi Vseh svetih je bilo najprej somaševanje, ki ga je vodil ljubljanski nadškof p. Stanislav Zore, pridigal pa je prof. Janez Juhant.

Po maši je nadškof blagoslovil kip, ki sta ga odkrila predsednik Združenja ob Lipi sprave Janez Juhant in predsednik Nove Slovenske zaveze Peter Sušnik, govor pa je imela dr. Helena Jaklitsch. Med mašo in pred spomenikom sta pela pevski zbor Anton Foerster in solist Marko Fink.

Dr. Ehrlich, ki se je rodil 18. septembra 1878 v Žabnicah, ki so takrat spadale v celovško škofijo in koroško deželo, je bil posvečen v duhovnika leta 1902, leto za tem je doktoriral v Innsbrucku. Bil je med ustanovitelji Slovenske krščansko socialne zveze za Koroško (današnje Krščanske kulturne

zveze), Sodalitete za duhovnike (ki ima med drugim Dom prosvete v Tinjah) in drugih organizacij. Po prvi svetovni vojni je bil kot strokovnjak v jugoslovanski delegaciji na mirovni konferenci, po koroškem plebiscitu pa se je moral umakniti v Ljubljano, kjer se je posvetil znanstvenemu in misijonskemu delu ter idejnemu vodstvu akademske mladine (klub Straža). Po okupaciji je zaman predlagal osnove vlade v ilegali, nastopil je proti okupatorskemu in komunističnemu nasilju ter se zavzemal za neodvisno Slovenijo. Padel je pod vosovskimi streli 26. maja 1942 na Streliški ulici v Ljubljani skupaj s študentom Viktorjem Rojcem.

Peter Sušnik (levo) in Janez Juhant odkrivata spomenik (foto: Mirjam Oblak).

37. STIČNA MLADIH

V Stični se je 15. septembra zbralo okoli 6.000 mladih slovenskih katoličanov. Na 37. festival Stična mladih je prišla tudi večina slovenskih škofov in 150 duhovnikov. Somaševanje je vodil ljubljanski pomožni škof Franc Šuštar.

Letošnje geslo srečanja se je glasilo: Ne boj se! Na voljo je bilo 21 različnih delavnic, ob tem še tržnica stojnic, za konec je bil na sporedu koncert.

SLOVENSKI MUČENCI 20. STOLETJA

Slovenski škofje so na seji 28. oktobra 2002 sprejeli sklep o začetku postopka za beatifikacijo slovenskih mučencev 20. stoletja. Po obsežnih raziskavah so na podlagi cerkvenih pravil trenutno v teku ločeni postopki za 26 žrtev komunističnega, 7 žrtev ustaškega, 6 žrtev nacističnega in eno žrtev četniškega nasilja. Vseh med vojno in po njej pobitih slovenskih duhovnikov, bogoslovcev, redovnikov in redovnic je bilo 187.

Najbolj je napredoval postopek za žrtve komunističnega nasilja, saj je Kongregacija za zadeve svetnikov 17. maja potrdila seznam žrtev, ki so jih za začetek postopka za beatifikacijo predlagali slovenski škofje. Ti so za nosilca postopka pooblastili ljubljanskega nadškofa msgr. Zoreta. Postulator je cerkveni zgodovinar p. Metod Benedik.

Med 26 žrtvami komunističnega nasilja so škofje na prvo mesto postavili dr. Lamberta Ehrlicha. Seznam obsega 13 duhovnikov, 3 bogoslovce, 1 redovnico in 9 laikov. Iz ljubljanske nadškofije je 11 žrtev, iz novomeške 9, iz mariborske nadškofije so 3, iz kopske škofije sta dve, iz celjske škofije pa ena.

Lučka Kremžar De Luisa in Alejandra Laurencich (levo); Anton Bedenčič in Ivo Jevnikar (desno)

DSI V NOVI SEZONI

Društvo slovenskih izobražencev je začelo svojo sezono kulturnih srečanj v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 10. septembra. V sodelovanju s Slovenskim klubom in Kinoateljejem so prikazali dokumentarni film Alejandra režiserjev Vida Hajnška in Klemna Brvarja. Šlo je za portret uspešne argentinske pisateljice Alejandre Laurencich s slovenskimi koreninami. Večera se je udeležila tudi pisateljica.

Naslednji ponedeljek, 17. septembra, je Društvo slovenskih izobražencev skupaj z revijo Mladika priredilo srečanje in pogovor o vernosti in Cerkvi na Tržaškem in Goriškem. Pri pogovoru, ki ga je uvedel in vodil Ivo Jevnikar, je sodeloval škofov vikar za Slovence na Tržaškem g. Anton Bedenčič.

Večer posvečen Ireni Žerjal; desno: Vilma Purič

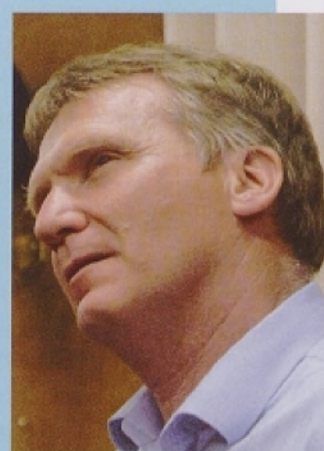
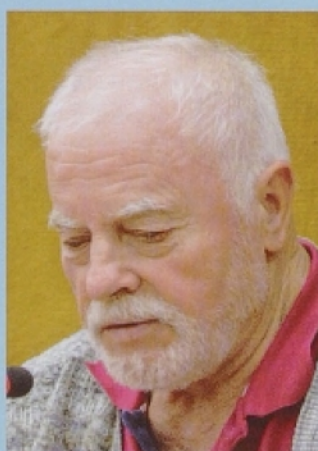
PLOŠČA NA ZAPORU V GORICI

Na zunanji steni zapora v Ul. Barzellini v Gorici sta veteranski združenji ANPI-VZPI in ANED 22. septembra odkrili ploščo z napisom v spomin na zapornike v času druge svetovne vojne v italijanskem, slovenskem in angleškem jeziku. Oblikoval jo je arh. Diego Kuzmin. Spominska plošča je bila že svojčas nameščena tudi na zaporniškem dvorišču.

PESNIK RENATO QUAGLIA

Kulturni in družbeni delavec Renato Quaglia, doma iz Režije, ki je leta 1986 prejel nagrado iz Prešernovega sklada za zbirko narečnih poezij Baside (1985), leta 2007 pa je v samozaložbi izdal 420 strani obsežno knjigo v rezijanščini Baside, *Mi samo izde, ti ke baj si?*, je poleti v samozaložbi v 50 izvodih izdal prvo izmed štirih novih načrtovanih zbirk. Na Solbici so 29. julija predstavili knjigo na 122 straneh Sanjalavi/Indizi, *Poesie dal 6 maggio 1976 al 20 aprile 1984*. Gre za njegove pesmi v rezijanščini in italijanskem prevodu, ki so nastale v letih 1976–84.

Zadnji ponedeljek v septembru je bil posvečen pisateljici in pesnici Ireni Žerjal, ki nas je pred kratkim za vedno zapustila. O njej in njenem delu so govorili Vilma Purič, Majda Artač, Maja Lapornik, Marij Čuk, Boris Pangerc, Aleksij Pregarc in Deziderij Švara. Predvajali so filmski portret Irene Žerjal v režiji Maje Lapornik, Knjižnica Dušana Černeta pa je pripravila razstavo njenih knjižnih del. Večer v spomin na Ireno Žerjal je Društvo slovenskih izobražencev pripravilo v sodelovanju s Knjižnico Dušana Černeta, Radijskim odrom, Slavističnim društvom Trst-Gorica-Videm in založbo Mladika.

Z leve zgoraj: Aleksij Pregarc, Deziderij Švara, Majda Artač, Boris Pangerc, Marij Čuk, Maja Lapornik, Silvester Metlika in Gorazd Pučnik so sodelovali na večeru za Ireno Žerjal

NOVI PREDSEDNIK SDGZ

Slovensko deželno gospodarsko združenje je po nenadni smrti svojega vidnega predstavnika inž. Marka Štavarja preuredilo svoje vodstvene organe. Predsednik SDGZ Niko Tence je po devetih letih odstopil in prevzel predsedovanje zvezinega podjetja Servis, ki ga je bil vodil Štavar. Za novega predsednika pa je bil 30. juklija izbran dosedanji goriški podpredsednik Robert Frandolič.

V ARGENTINI JE UMRL LOJZE REZELJ

V Buenos Airesu je 10. septembra umrl kulturni delavec Lojze Rezelj. Rodil se je 23. decembra 1933 v Novem mestu in se z družino kot otrok leta 1945 umaknil na Koroško in nato emigriral v Argentino. Njegova ljubezen je bila gledališče, bil je igralec in režiser. Dolga leta je bil profesor na Srednješolskem tečaju ravnatelja Marka Bajuka, leta 2003 je bil izvoljen za predsednika Zedinjene Slovenije, zavzetost za misijone pa je med drugim pokazal z ureditvijo knjige Ladislav Lenček, Vrli mož, ki ni živel za sebe. Izšla je leta 1996 pri Slovenski kulturni akciji, pri kateri je bil tudi dolgo zelo dejaven.

SREDNJEVEŠKA ZGODOVINA PRIMORSKE

Pred meseci sta izšli dve tehtni zgodovinsko-pisni deli o primorskem območju v poznem srednjem veku.

Dr. Vojko Pavlin v delu Goriška, Od zadnjih goriških grofov do habsburške dežele govori o Goriški pod grofi Goriškimi in o njenem prehodu pod oblast Habsburžanov po izumrtju grofov leta 1500.

Dr. Miha Kosi pa v delu Spopad za prehode proti Jadranu in nastanek dežele Kras odstira vojaško-politično zgodovino Krasa med 12. in 16. stoletjem.

RADO PEZDIR V MEDNARODNI ARENI

Ekonomist, raziskovalec stranpoti slovenskega gospodarstva v času komunistične vladavine in nedokončane tranzicije, strokovni sodelavec preiskovalnih komisij Državnega zbora Republike Slovenije v preteklem mandatu Rado Pezdir je v tedniku Reporter iz Ljubljane v zadnjih mesecih dodatno razgrnil tudi zamolčana ozadja "družbenega gospodarstva" v okviru slovenske manjšine v Italiji, zlasti kar zadeva Tržaško kreditno banko, Kmečko banko, družbi SAFTI in KB1909 ter podjetja iz njunih mrež.

Na to problematiko je nedavno opozoril tudi mednarodno strokovno javnost, saj je z Janezom Šušteršičem objavil razpravo v angleščini *Yugoslav companies in Zone A of the Free Territory of Trieste, The formation of an institutionalized parallel economy controlled by the State Security Service (Jugoslovanska podjetja v Coni A Svobodnega tržaškega ozemlja, Oblikovanje institucionalizirane vzporedne ekonomije pod nadzorom Uprave državne varnosti)*. Izšla je v 2. zvezku letošnjega letnika trimesečnika *L'Archivio storico italiano*, ki ga v Firencah izdaja toskansko zgodovinsko združenje *Deputazione di storia patria per la Toscana*. Ta javna ustanova deluje od leta 1862, revija pa se rodila že leta 1842, tako da je najstarejša zgodovinska revija v Italiji.

Avtorja obravnavata obdobje 1945–51 in podajata pregled podjetij, njihovih zakonitih in nezakonitih dejavnosti, posebej pa obravnavata vlogo Udbe v njih po preostroju iz let 1950–51.

CENZURIRANI PARTIZANSKI KIRURG

Pri Cankarjevi založbi v Ljubljani je izšel prevod spominov novozelandskega vojaškega zdravnika Lindsaya Rogersa (1901–62), ki je od oktobra 1943 dalje deloval kot zdravnik v partizanskih bolnišnicah na Hrvaškem, v Bosni in Sloveniji.

Pravzaprav gre za nov prevod njegove knjige *Guerilla surgeon*, ki je izšla leta 1957 v Londonu in doživela več natisov, naslednje leto pa tudi francoski prevod s slikovitejšim naslovom *L'étais médecin avec Tito*. Iz francoščine jo je v slovenščino prevedel France Šušteršič. Izšla je leta 1962 pri založbi Borec pod naslovom *Gverilski zdravnik*, vendar z majhno "napako": vsa mesta, ki so kritična do komunizma, političnih komisarjev, poveličevanja Sovjetov ipd., so izpuščena.

Novi, celoviti prevod, ki nosi naslov *Partizanski kirurg*, je oskrbela publicistka in odlična raziskovalka naše polpreteklosti Alenka Puhar. Nekoč izpuščeni deli so zdaj objavljeni v ležečem tisku, v spremni besedi pa je Puharjeva predstavila Rogersa in njegovo delo, zgodovinski okvir dogajanja ter problematiko cenzure.

UMRL JE LJUBITELJ "POLKA MAŠE" FRANK PERKOVICH

V Chisholmu v Minnesoti (ZDA), kjer se je slovenski materi Jennie Lesar in hrvaškemu očetu Johnu rodil 24. decembra 1928, je 16. julija na svojem domu v spanju umrl duhovnik Frank Perkovich, ki je navdušeno gojil cerkveno petje v ritmu slovenske polke in oblikoval tako imenovano "polka mašo".

V duhovnika je bil posvečen leta 1954, služboval je na več župnijah škofije Duluth. V pokoj je stopil leta 2004.

"Father Perk" se je leta 1973 navdušil za polka mašo pri drugih izvajalcih, vendar je s pomočjo harmonikarja Joeja Cveka in njegovega ansambla *Polka Massters* ter Mary Cvek (za priredbe besedil) to cerkveno glasbeno zvrst zelo izpopolnil in izdal vsaj tri velike plošče. Prvo so prodali v 100.000 izvodih. Veliko je gostoval, zlasti v Clevelandu, leta 1975 tudi v Sloveniji in Hrvaški, leta 1983 pa v Rimu, kjer se je srečal s papežem Janezom Pavlom II. in nastopil v baziliki sv. Petra.

VILENICA 2018

Višek letošnjega 33. mednarodnega literarnega festivala Vilenica je bila izročitev istoimenske nagrade 8. septembra v jami Vilenica med Sežano in Lokvijo. Prejel jo je plodni bolgarski pisatelj Ilija Trojanow, ki se je rodil leta 1965 v Sofiji, ustvarja pa v nemščini in trenutno živi na Dunaju. Njegova družina je leta 1971 pri Novi Gorici prebežala na Zahod in nekaj časa prebila v begunskem taborišču na Padričah v tržaški občini. Dolgo je živel v Nemčiji, Južni Afriki in Indiji.

Dobitnik Kristala Vilenice je gruzijski pisatelj Šota Latašvili. Štipendijo Srednjeevropske pobude pa je prejela Maria-Paula Erizanu iz Moldavije.

Od 4. do 9. septembra se je v več krajih zvrstila kopica pobud pod skupnim naslovom Pisati in preživeti. Med drugim so predstavili malteško književnost. Slovenska avtorica v središču Vilenice 2018 je bila Mojca Kumerdej. Med povabljenimi slovenskimi gosti je bil tudi pesnik David Bandelj iz Gorice.

MLADIKA V ARGENTINI

Ne gre za našo revijo, temveč za Folklorno skupino Mladika, ki je pred dvema letoma nastopila tudi v Gorici in je 11. avgusta s folklornim festivalom v Našem domu v San Justu v Buenos Airesu praznovala 15-letnico. Pod vodstvom Mirjam Mehle Javoršek in sodelavcev je v domači dvorani nastopilo okoli 50 otrok in mladih.

Velik praznik za "mladikovce" in skupnost v San Justu je bil potem še 22. septembra, ko je v Našem domu nastopila Akademski folklorna skupina France Marolt iz Ljubljane.

SPOMINI VELEPOSLANIKA BOJANA GROBOVŠKA

Nekdanji časnikar in diplomat mag. Bojan Grobovšek, ki se je rodil leta 1949 v Ljubljani, odraščal pa je v Trstu in Gradcu, je v zadnjih letih razvil bogato publicistično delo. Pri založbi Totaliteta v Ljubljani je izdal izdajo knjige Trst, Ljubljana, Dunaj in širni svet, Reminiscence in razmišljanja.

V njej ob spominih na prehojeno pot in diplomatsko službovanje v Avstriji, Poljski, Argentini in Švici razmišlja o slovenstvu, položaju slovenske države in mednarodnih odnosih.

Poglavje, v katerem piše o argentinskih Slovencih, so rojaki izpod Južnega križa ocenili kot zelo nenaklonjeno in napisano po starih tirnicah z uporabo zadržanih ideoloških fraz, ki bi se jim bil lahko izognil ali bi jih vsaj diplomatsko niansiral.

70. MARIJANSKI SHOD

Na Opčinah je bil 9. septembra 70. Marijanski shod, ki je namenjen slovenskim vernikom tržaške škofije. Procesijo s kipom Fatimske Matere Božje po vasi in somaševanje v cerkvi je vodil tržaški škof msgr. Giampaolo Crepaldi.

KARDINAL RODE MED SLOVENCMI NA VIDEMSKEM

Kardinal Franc Rode je na največji praznik Rezijanov, na veliki šmaren, v italijanščini s slovenskimi odlomki maševal in pridigal na Ravanci, 1. septembra pa je maševal na slovenskem romanju k Mariji Žanjici v Porčinj v občini Ahten, kjer je po izročilu Mati Božja septembra 1855 trikrat spregovorila mladi domačinki Tereziji Duš.

KRESNIČEK

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici so 5. septembra predstavili otroško spevoigro Radovana Gobca Kresniček. Nastopilo je 50 mladih pevcev iz skupin v Gorici, Doberdolu, Števerjanu, Štmavru in na Vrhu. Režirala jo je 20-letna Sanja Vogrič, pri projektu pa so sodelovali Patrick Quaggiato s priredbo, Mateja Černic kot dirigentka orkestra in Lucija Lavrenčič, Damijana Čevdek Jug ter Martina Hlede kot zborovodkinje.

RAZSTAVA LJUDMILE DROBNIČ REBOZOV

Slovenska kulturna akcija je v Dvorani dr. Tineta Debeljaka v Slovenski hiši v Buenos Airesu 24. marca odprla samostojno slikarsko razstavo Ljudmile Drobnič (Spodnja Slivnica, 1927). Gospa je vdova po pesniku Branku Rebozovu, katerega spomini so v pripravi za natis v zbirki Zapisi iz zdomstva naše založbe.

Poleg njenih olj so v spomin razstavili po eno sliko rajnega moža Branka in rajnega sina Marka Branka.

Večer je uvedel predsednik SKA Damijan Ahlin, o razstavljenih delih pa je spregovorila vodja likovnega odseka Andrejka Dolinar.

Slikarka v družbi pesnika Vinka Rodeta

NOVA KNJIGA JOŽETA ŠUŠMELJA

Nekdanji politik in diplomat Jože Šušmelj je v Novi Gorici izdal novo knjigo z naslovom V Trstu ob osamosvajanju Slovenije. Spremni besedi sta mu napisala zgodovinar Jože Pirjavec in predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze Rudi Pavšič.

Šušmelj, ki je bil v letih 1974–82 župan v Novi Gorici, je bil od jeseni 1990 do februarja 1992 zadnji jugoslovanski generalni konzul v Trstu, od aprila 1992 pa prvi slovenski generalni konzul. Pozneje je služboval na veleposlaništvu v Rimu, v letih 2004–08 pa je bil spet generalni konzul v Trstu.

Naši zgodovini je v preteklih letih posvetil že več del, med drugim naslednja: Slovenija, Italija, Bela knjiga o diplomatskih odnosih (z Brankom Gradišnikom, 1996); Zgodba o zakonu, Sprejemanje zakona za zaščito slovenske manjšine v italijanskem parlamentu (2003); Trpko sosodstvo, Nekateri vidiki odnosov med sosednjima državama v obdobju 1946–2001 (2009).

NOVA KNJIGA BERTIJA BRUSSA

Znani pomorščak, dolgoletni komentator jadralske regate Barkolane Berti Bruss iz Barkovelj v Trstu je pri založbi Pendragon iz Bologne izdal svojo drugo knjigo, Giardino d'infamia, Viaggio nel mondo dei dimenticati (Vrt sramote, Potovanje v svet pozabljenih). V njej popisuje svoje neverjetne, kafkovske sodne prigode in petmesečno prestajanje zaporne kazni. Pred tem je pri isti založbi, tudi v italijanščini, leta 2013 izdal roman o svoji plovbi okoli Italije s prijateljem, oslepelim jadralcem (Io, i tuoi occhi, tu, l'anima mia, La storia di uno speciale viaggio per il mare).

PREMIERA SSG

Slovensko stalno gledališče v Trstu je začelo novo sezono s premiero 21. septembra. Gostujoči režiser Matjaž Farič je postavil na oder Shakespearovega Hamleta. Naslovno vlogo je odigral Klemen Janežič (letnik 1989) iz ljubljanske Drame.

DVA NOVA KIPA V NOVI GORICI

V Novi Gorici so 8. septembra odkrili kip politika in diplomata Jože Vilfana (1908–87), vendar ne na Erjavčevi ulici, kjer je Aleja slavnih mož in kjer ima od leta 1979 svoj kip njegov oče, politik in odvetnik Josip Vilfan, temveč pred sedežem Območnega združenja borcev NOB Nova Gorica na Kidričevi ulici. Kip je delo Anje Kranjc iz Vipave.

Pred Slovenskim narodnim gledališčem Nova Gorica pa so 14. septembra odkrili kip režiserja, prvega direktorja in umetniškega vodje Primorskega dramskega gledališča Jožeta Babiča (1917–96), delo Mirsada Begića.

VITEZ REPUBLIKE ADI DANEV

Tržaški mednarodno priznani dirigent, korepetitor in skladatelj Adi Danev (uradno: Aldo Danieli) je od predsednika republike Sergia Mattarelle prejel visoko odlikovanje. Postal je vitez republike.

Njegovo umetniško pot lepo prikazuje dokumentarec slovenskih sporedov RAI v Trstu, ki ga je leta 2015 režirala Tamara Stanese.

SLOVENSKE URŠULINKE

Nova provincialna predstojnica slovenske province uršulink Rimske unije, ki vključuje Avstrijo in Slovenijo, je s. Anka Kogelnik. Po posvečevanju z vsemi sestrami jo je za mandat treh let imenovala vrhovna predstojnica Cecilia Wang.

Uršulinke so s šestimi skupnostmi že več kot 300 let prisotne v slovenskem prostoru.

1.108 RISB ZA PLATNICO

Septembra je v Gorici izšla 1. številka novega, 73. letnika otroške mesečne revije Pastirček, ki nepretrgoma izhaja od leta 1946. Izdaja jo Zadruga Goriška Mohorjeva, s sodelavci pa jo ureja župnik Marjan Markežič.

Letošnjo platnico je narisala Giulia Canciani iz dvojezičnega šolskega središča v Špetru. Njeno risbo so izbrali med 1.108 risbami, ki so jih v ta namen poslali mladi bralci.

ZADOLŽENI ZA MANJŠINE

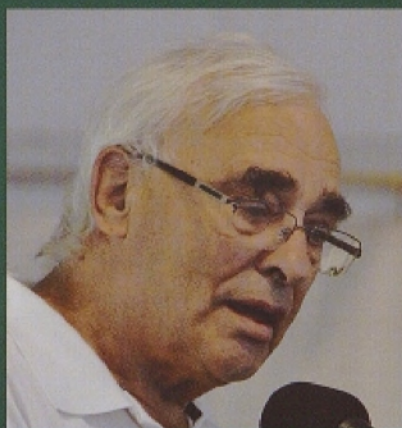
Po dolgotrajnih pogajanjih, ki so sledila junijskim parlamentarnim volitvam v Sloveniji, in po nastopu vlade, ki jo vodi Marjan Šarec, je postal minister za Slovence v zamejstvu in po svetu ter novi vodja Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu Peter Jožef Česnik iz Stranke Alenke Bratušek. Državna sekretarka je Olga Belec. Donedavni minister Gorazd Žmavc je nasledniku predal posle 14. septembra.

Novi zunanji minister je bivši predsednik vlade Miro Cerar iz Stranke modernega centra. V vladi je kot minister za kohezijo tudi tržaški v Slovenijo preseljeni podjetnik Marko Bandelli (Stranka Alenke Bratušek).

Nova predsednica Komisije Državnega zbora za Slovence v zamejstvu in po svetu je Ljudmila Novak iz Nove Slovenije, ki je svojčas že bila ministrica za to področje.

DRUŠTVO SLOVENSКИH PISATELJEV

Aksinija Kermauner je bila 12. septembra izvoljena za predsednico Društva slovenskih pisateljev. Pred njo je bil na tem mestu Ivo Svetina, ki je bil po mandatu 2014–17 lani decembra potrjen kot predsednik, a je junija letos odstopil. V upravnem odboru sta tudi Tržačana Marko Kravos in Marko Sosič. Med štirimi kandidati za predsednika pa je bil tokrat tudi Tržačan Marij Čuk.

POSLOVIL SE JE ANDREJ CAPUDER

Profesor francoske književnosti, prevajalec, pisatelj, urednik in esejist, kulturni minister v prvi slovenski demokratični vladi, veleposlanik v Parizu in Rimu prof. Andrej Capuder je 22. avgusta v Ljubljani podlegel hudi bolezni. O dragoocenem prijatelju Drage

in Društva slovenskih izobražencev na drugem mestu objavljamo spominski članek.

Rodil se je 23. novembra 1942 v Ljubljani. Leta 1967 je diplomiral, leta 1980 pa doktoriral na romanskem oddelku Filozofske fakultete v Ljubljani. Sodil je med katoliške oporečnike komunističnega režima.

Od leta 1968 do 1973 je poučeval francoščino in italijanščino na II. klasični gimnaziji in že takrat zablestel z novim celotnim prevodom Dantejeve Božanske komedije, za katerega je prejel slovensko in italijansko visoko priznanje. Nato je 30 let predaval zgodovino francoske književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Napisal je pet romanov, avtobiografski duhovni potpis, vrsto zbirk črtic, pesmi, esejev in dnevnikov ter vrsto strokovnih študij. Zelo veliko je prevajal.

POSLOVILA SE JE IRENA ŽERJAL

V Trstu je 27. avgusta preminila šolnica, pesnica in pisateljica Irena Žerjal. Rodila se je 20. aprila 1940 v Ricmanjih. Za domače je bila Mirka. V Trstu je maturirala na klasični gimnaziji, nato je študirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani, ob tem je nekaj let poučevala na Ravnah na Koroškem in v Mežici.

Leta 1964 se je poročila z znanim in preganjanim oporečnikom ter poznejšim vodilnim politikom v času "slovenske pomladi" Jožetom Pučnikom ter imela z njim sina Gorazda. Ko je prišel drugič iz zapora, so se leta 1966 preselili v Hamburg, vendar je šel zakon nato narazen, s sinom se je vrnila v Ricmanje in leta 1969 sta se z možem ločila.

Leta 1978 je v Ljubljani diplomirala iz slovenščine in ruščine, že od leta 1972 pa do upokojitve je poučevala na srednjih in višjih srednjih šolah na Tržaškem.

Prve pesmi je objavila v Literarnih vajah. V Ljubljani se je pridružila mladim, modernističnim ustvarjalcem okoli Perspektiv in Problemov.

Po povratku na Tržaško se je vključila v zamejsko kulturno in revijalno življenje. Pisala je za Zaliv, Most, Mladiko in druge, zelo veliko tudi za Radio Trst A. Uporabljala je več psevdonimov.

Izdala je osem pesniških zbirk (pet v samozaložbi): Goreče oljke (1969), Topli gozdovi (1972), Klišarna utopičnih idej (1974), Pobegla zvezda (1977; zanjo je prejela nagrado Vstajenje), Gladež (1982), Alabaster (1984), Let morske lastovice (2007) in Sumljive in abstraktne poezije (2013).

V knjigi sta izšla dva njena romana: Magnetofonski trak (1994) in Kreda in hijacinte (2006). Dva romana pa je objavila v nadaljevanjih v Mladiki: Čarodejke (2002–08) ter Peta Avenija in smrtne zagate (2011–15).

Kratko prozo je predstavila v knjigah Tragedijca na grobljah (1973) in Morje, ribe, asfalt (1976), skupno z Nadjo Švaro in Marijo Mislej pa je izdala knjigo Burja in kamni, Proza in poezija 1987 (1987).

foto Andrej Jakobčič

UMRL JE KNJIŽEVNIK CIRIL ZLOBEC

V Ljubljani je 24. avgusta umrl književnik in kulturni ter politični delavec akademik Cyril Zlobec. Rodil se je 4. julija 1925 v Ponikvah na Krasu. V Gorici in Kopru je obiskoval malo semenišče, vendar je bil leta 1941 izključen zaradi urejanja ilegalnega dijaškega lista v materinščini. Med vojno je bil partizan. Po njej je v Ljubljani doštudiral slavistiko, postal časnikar in urednik, najdlje je delal na radiu, nekaj let tudi na televiziji.

Bil je član Zveze komunistov Slovenije, tudi Centralnega komiteja, republiški poslanec, podpredsednik Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, na prvih demokratičnih volitvah leta 1990 pa je bil izvoljen v predsedstvo Slovenije.

Kot pesnik je objavjal že med vojno, leta 1953 pa je s Tonetom Pavčkom, Kajetanom Kovičem in Janezom Menartom izdal prelo-mno zbirko Pesmi štirih, ki je pomenila povojni prehod v intimizem.

Objavil je celo vrsto pesniških zbirk, dva romana, številne eseje in uredil vrsto antologij. Od leta 1969 je bil 30 let glavni urednik revije Sodobnost. Veliko je prevajal je iz italijanščine (Dante, Leopardi, Carducci, Montale, Ungaretti, Quasimodo) in srbohrvaščine.

ROMANJE V MIDLAND

Slovenci iz Kanade so 8. septembra priredili dve pomembni srečanji. V skladu z ustaljenim običajem so na drugo septembrsko soboto poromali v Midland (160 km iz Toronta). Tam je cerkev kanadskih svetih mučencev, šestih jezuitskih duhovnikov in dveh redovnih bratov, Francozov, misijonarjev med Huroni, ki so jih v letih 1642–49 pobili Irokezi. Več narodnih skupnosti je v parku okoli bazilike postavilo svoja obeležja. Slovenci, ki se tam od leta 1949 spominjajo žrtev vojne in revolucije v domovini, so leta 1975 postavili svoj križ.

Po spovedovanju v cerkvi, spominski slovesnosti pri križu in križevem potu na prostem so duhovniki Valentin Batič in Leopold Valant iz Toronta ter Drago Gačnik iz Hamiltona imeli v cerkvi mašo, pete litanije Matere Božje in blagoslov.

Pel je združeni moški pevski zbor župnij Marije Pomagaj in Brezmadežne v Torontu pod vodstvom Jožeta Oražma.

Zvečer je bil v dvorani pri Brezmadežni v Torontu koncert vokalne skupine Plamen, ki jo vodi Marija Ahačič Pollak, nastopili pa so še trije mladi umetniki iz Slovenije: kitarist Timotej Kosovinc, pianistka Tanja Činč in violinistka Ana Julija Mlejnik. Udeležencem se je predstavila tudi nova slovenska veleposlanica v Kanadi dr. Marjeta Gabrič.

SEMINARJA ZA ŠOLNIKE

Od 20. do 24. avgusta je bil v Tolminu poletni seminar za slovenske šolnike v Italiji.

Od 4. do 6. septembra pa je bil na vrsti 53. Seminar za vzgojitelje, učitelje in profesorje šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji, ki ga pripravlja Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije preko Zavoda RS za šolstvo in v sodelovanju z Uradom za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu za Furlanijo Julijsko krajino. Predavanja in delavnice v Trstu in Gorici so bili namenjeni kakim 450 aktivnim šolnikom.

UMRL GIORGIO PILLERI

V 94. letu starosti je v Švici umrl zdravnik Giorgio Pilleri. Rodil se je v Trstu 16. junija 1925 očetu Mariu Pillepichu z Reke in materi slovenskih korenin Ines Zadnik. Študiral je medicino na padovanski univerzi, nakar je študij nadaljeval na Dunaju in v Švici. Med letoma 1955–1965 je bil asistent na Nevroanatomskem inštitutu v Bernu, nato njegov direktor. Bil je profesor za nevroanatomijo in primerjalno nevropatologijo v Bernu. Čeprav je izhajal iz medicine, je bilo področje njegovega dela interdisciplinarno in sega od primerjalne človeške nevroanatomije do klinične etologije, etologije delfinov in paleontologije do evolucije in zaščite kitov in drugih področij. Ukvarjal se je s presenilnimi boleznimi, z Alzheimerjevo boleznijo in Pickovo atropijo.

Veliko se je zanimal za delfine, predvsem za rečne, ki jih je raziskoval po Aziji in Ameriki. Dva primerka rečnega delfina je med posebno odpravo prenesel iz Inda v delfinarij bernskega inštituta.

Njegova raziskovalna vnema ga je sploh vodila v svet, da je obkrožil ves planet, in se pogosto podajal v prava pustolovska potovanja. Svoje avtobiografske zapise je pretil v spretno, anekdotično napisano knjigo Kramljanje o medicinski šoli 1922–1995, ki jo je leta 2007 izdala založba Mladika. Avtobiografija je izšla tudi v nemškem jeziku z naslovom Plaudereien aus der medizinischen Schule: Eine Autobiographie (die Jahre 1925 bis 1995). O delfinih je pisal v knjigi Die Geheimnisse der blinden Delphine (1970; Skrivnosti slepega delfina).

Za svoje zasluge je leta 1975 prejel naziv Commendatore della Repubblica Italiana, rojstno mesto pa mu je leta 1975 podelilo Zlatega svetega Justa. Bil je član Akademije znanosti v Bologni, zunanji član londonske Linnean Society in drugih uglednih znanstvenih ustanov.

Kramljanje

o medicinski šoli

Giorgio Pilleri

30. ROMANJE TREH SLOVENIJ

Dejan Valentinčič in del občinstva na Sv. Višarjah pred kuliso Zahodnih Julijcev (foto: Aleš Brečelj)

Na Sv. Višarjah je bilo 5. avgusta v priredbi Rafaelove družbe in Zveze slovenskih izseljenskih duhovnikov v Evropi že 30. Romanje treh Slovenij. Svojemu predavanju na prostem za Marijinim svetiščem je Dejan Valentinčič dal naslov Vsi smo Slovenci, več nas združuje, kot ločuje. Somaševanje v cerkvi je vodil škof iz Murske Sobote msgr. Peter Štumpf. Na srečanju, ki ga je vodil delegat za pastoralo Slovencev po svetu msgr. Janez Pucelj, sta nastopila še pevska skupina Cantate Domino in kvartet klarinetov Godbe ljubljanskih veteranov.

Letošnje poletne Višarske dneve za mlade, ki jih prireja Rafaelova družba, so posvetili spoznavanju Slovencev na Hrvaškem z obiski na Reki in v Gorskem kotarju.

NUNCIJ V SLOVENIJI

Apostolsko nunciaturo v Ljubljani trenutno vodi dosedanji svetovalec msgr. dr. Daniele Liessi. Nunciju, Poljaku nadškofu Juliuszu Januszu, ki bo prihodnje leto dopolnil 75 let, je namreč 21. septembra prenehala služba papeškega predstavnika v Republiki Sloveniji. Opravljal jo je od februarja 2011.

SEMINAR ZCPZ

V Termah Dobrna je bil od 5. do 11. avgusta poletni seminar Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta. Študij nabožnih in posvetnih pesmi je vodila Damijana Božič Močnik, organisti pa so delali z Gregorjem Klančičem. Med drugim so udeleženci naštudirali peto mašo, ki jo je Fran Vebnturini posvetil spominu bazoviških junakov.

NOVO VODSTVO KSKJ

Avgusta so na 39. konvenciji v Chicagu za navo štiriletje izvolili vodstvo ameriško-slovenske bratske in zavarovalne zveze KSKJ Life. Njeno izvirno ime se je glasilo Kranjsko slovenska katoliška jednota, prihodnje leto pa bo praznovala 125-letnico ustanovitve.

Za predsednika je bil izvoljen Rudolph Krasovec iz Puebla v Koloradu, za direktorja pa Tony Mravle iz Jolietu v Illinoisu.

VPISI V ŠOLSLEM LETU 2018-19

V šolskem letu 2018-19, ki se je začelo septembra, je vpisanih v javne šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem ter v dvojezične šole v Benečiji skupno 4.421 učencev in dijakov (lani: 4.376).

Na Tržaškem je v vrtcih 506 otrok (lani: 539), na osnovnih šolah 901 (918), na srednjih šolah 469 (487), na višjih srednjih šolah pa 621 (lani: 609). Skupno 2.497 vpisanih (lani 2.553, torej jih je letos 56 manj).

Na Goriškem je v vrtcih 392 otrok (lani: 387), na osnovnih šolah 644 (632), na srednjih šolah 301 (319), na višjih srednjih šolah pa 301 (lani: 280). Skupno 1.638 vpisanih (lani 1.546, torej jih je letos 92 več).

V Špetru in podružnici je v vrtcu 72 otrok (lani: 75), na osnovni šoli 148 (142), na srednji šoli pa 66 (lani: 60). Skupno je vpisanih 286 (lani 277, letos je torej 9 vpisov več).

POLETNA SREČANJA POD LIPAMI V GORICI

Okrogla miza o knjigi Jožeta Mihevca in Slovincih v Kanadi

V parku ali v dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici, odvisno pač od vremena, se je od 14. junija do 7. avgusta v sopriredbi Krožka Anton Gregorčič in občasno v sodelovanju s še kako ustanovo ter ob pokušnji vin domačih pridelovalcev zvrstilo devet zelo uspešnih poletnih Srečanj pod lipami.

O edini zamejski javni proslavi slovenskega Dneva državnosti 28. junija smo že poročali.

Založba Mladika je bila 11. julija soudeležena pri predstavitvi spominov Jožeta Mihevca Skozi taborišča do sreče in pogovoru o Slovincih v Kanadi, kjer avtor živi. Posebnost srečanja je bila v tem, da sta sodelovala tudi ugledna predstavnika slovenske skupnosti v Kanadi: avtorjev sin dr. Joe Mihevc, ki je univerzitetni profesor moralne teologije in od leta 1991 občinski svetovalec v Torontu, ter župnik slovenske župnije v Hamiltonu Drago Gačnik. Spregovorili so še mag. Andreja Mele iz Cerknice, prof. Tomaž Susič kot tolmač, ko je bilo treba seči po angleščini, in moderator, urednik zbirke Zapisi iz zdomstva Ivo Jevnikar. Na koncu je svoje domače vinarsko podjetje predstavil Fabjan Korsič z Jazbin.

Domačemu kmetijstvu in gostinstvu sta bila posvečena večera Ko okusiš nekaj lepega (vinogradnik in vinar Damijan Podversič 19. julija) in Zgodba o tradiciji, delu in uspehu (družina gostincev Devetak z Vrha sv. Mihaela 7. avgusta).

O zgodovinskih in aktualnih temah pa so spregovorili hčerka italijanskega državnika Maria Romana De Gasperi (14. junija), nekdanji predsednik Državnega zbora Republike Slovenije France Cukjati (21. junija), časnikar Bernard Nežman (5. julija), predsednica preiskovalne komisije Državnega zbora Jelka Godec in raziskovalec gospodarskega kriminala Rado Pezdir (26. julija) ter avtorja študije Prevarani sokoli Ivan Čuk in Aleks Leo Vest (2. avgusta).

BAZOVICA 2018

Na letošnjih slovesnostih ob 88-letnici ustrelitve bazoviških junakov so spregovorili: 6. septembra na pokopališču pri Sv. Ani v Trstu zgodovinar Štefan Čok, po maši zadušnici v Bazovici, ki jo je daroval župnik Žarko Škerlj, predsednik vzhodnokraškega rajonskega sveta Marko De Luisa; 7. septembra pred spomenikom pred rektoratom univerze v Ljubljani publicist Vili Princič in predsednik Društva TIGR Savin Jogan, pred spomenikom v Prešernovem gaju v Kranju pa deželni svetovalec Igor Gabrovec in kranjski podžupan Boris Vehovec; 9. septembra na bazovski gmajni predsednik Odbora za proslavo bazoviških junakov Milan Pahor, senatorka Tatjana Rojc in (v italijanščini) časninar Pierluigi Sabatti.

PRVENEC

PRIMOŽA STURMANA

Tržaški šolnik in književnik Primož Sturman je pri založbi Litera v Mariboru izdal svoj prozni prvenec Gorica je naša. Zbirki enajstih zgodb je spremno besedo napisal Jurij Hudolin.

NOVA PREDSEDNICA ZCPZ GORICA

Na občnem zboru Združenja cerkvenih pevskih zborov Gorica je bila 24. julija za predsednico izvoljena dirigentka Damijana Čevdek Jug. Nasledila je Daria Bertinazija, ki je bil predsednik sedem let.

ZADNJA STRAN ŽUPNIJSKE KRONIKE

Priporočena za objavo na 46. literarnem natečaju revije Mladika

Božo Rustja

Bili so hudi časi Francozov. Visoki davki in stalni strah pred vojno. Skozi vas je vozila poštna kočija. Na eni izmed poti so se konji splašili. Med dirom je padla iz kočije blagajna, konji pa so zbežljali s kočijo naprej in se ustavili šele pred sosednjo vasjo. Za kočijo je eden od večjih vaških kmetov peljal gnoj. Ob poti je zagledal blagajno, ki je padla na njegovo njivo. Pohitel je in nanjo stresel gnoj.

Ko so na pošti ugotovili, da ni blagajne, so jo šli iskat. A našli je niso, pa naj so tako skrbno pregledali vse jarke ob cesti. Nikjer je ni bilo. In prišla je kazen. Malomarnega kočjaža so s konji razčetrili na mestu, kjer so se konji splašili. Dogodek bi ljudje pozabili, če ne bi kmet, ki je imel njivo ob poti, postal eden največjih in najbogatejših v vasi. Kupoval je zemljo, najemal hlapce in dekle, da so jo obdelovali. Kmetija se je širila in cvetela. »Nič ga ne prizadene. Ne toča ne pozeba ne suša ne mokrota,« so govorili ljudje.

Minila so desetletja. Čez polje, prav blizu kraja, kjer so se splašili konji poštna kočija, so zgradili železnico. Menjale so se države in propadla cesarstva, a kmetija je še vedno cvetela. Ves up kmetije je bil na mladem sinu. Imel bo srečo, da bo prevzel močno posestvo. Nastopili so časi, ki za kmete niso bili najbolj prijazni, a kmetija je bila še vedno ena najbolj cvetočih. Imela je prvo kosilnico. In ne kakršno koli, ampak veliko, tako da si se lahko peljal z njo do travnika ali senožeti. In z njo je večkrat upravljal prav mladi sin. Tudi tistega usodnega dne, ko je šel z njo kositi. Moral je čez železniško progo. Še danes nihče ne ve, kako se je to zgodilo, a kosilnica se mu je ustavila prav na nezavarovanem prehodu čez progo. Kot kaže, se je trudil, da bi jo spravil naprej, a ga je

presenetil vlak in ga povozil. Ljudje so po tistem dogodku znali povedati, da se je to zgodilo na tistem mestu, kjer so razčetrili kočjaža ... Le nesrečnega fanta, tudi to so znali povedati ljudje, je vlak razmesaril na nešteto kosov, medtem ko so konji kočjaža samo razčetrili.

To pripoved iz otroških let sem nosil dolgo s seboj, čeprav ji nisem pripisoval nekega posebnega pomena in jo z leti skoraj pozabil. Mi je pa prišla na misel pred leti ... Naj zato tu, v skromnosti sobice doma za ostarele napišem še zadnjo stran kronike župnije Kamno, v kateri sem dolga leta pastiroval. Vem, da se večer mojega življenja bliža zatonu, zato name še bolj pritiska ta teža. V prejšnjih časih – vsi jih poznamo – je bilo bolje, da kronike nisem napisal, zato me sedaj še to spodbuja, da vzamem v roke pero. Nisem več prepričan, da bom zmogel vse zapisati. Pozabljam in roka se mi trese. Težko se zberem in dolgo iščem prave besede. Bojim se, da bom kakšno ime napisal narobe, pa nič zato. Ni važno, komu se je zgodilo, ampak kaj se je zgodilo. Če bo kdo te besede bral, naj mu bodo v opomin. A kaj, ko danes ni nobenemu človeku nič več v opomin. Ne zamisli se nad tem, kar se mu zgodi. Samo brezglavo drvi naprej. Ta svet je postal tak, da se skoraj z veseljem od njega poslavljaš!

Kamno. Župnija na kraškem robu je bila to, a ne najslabša. Veliko skrbi sem imel z njo, a dala mi je tudi veliko lepih trenutkov. Saj duhovnika ne skrbi samo, če se ljudje oddaljujejo od Cerkev, ampak tudi druge stvari. Tako je mene bolelo odseljevanje in prazne hiše. Čeprav razpadoče domačije niso bile samo posledica odseljevanja, ampak tudi čudnega obnašanja naših

ljudi, da se niso znali zmeniti glede dediščine. Umrl je stari gospodar in naenkrat se je izkazalo, da je domačija in vsa zemlja v posesti še starega očeta. Pa sedaj rešuj stvar, če moreš! Nekaj se jih je odselilo v Italijo, nekaj v Ameriko, kakšen pa drugam. Kdo bo vse dediče spravil skupaj, kdo odplačal, da bodo zadovoljni? In tako je propadla marsikatera domačija. Nekaj jih je propadlo brez vzroka. Mladi so si sezidali hišo na najboljši zemlji pod vasjo, starši pa so ostali v stari. Ko so umrli, je hiša ostala prazna in mladi so jo z veliko lahkoto prodali Ljubljancem. Tako so imenovali ljudi, ki so prihajali iz notranjosti. Lovili so čistega zraka in si želeli sončnih dni. Zato so za konec tedna prihajali k nam.

Ne morem imeti samo slabe besede zanje. Skoraj vsi so stare domačije lepo obnovili, s spoštovanjem do tradicije. Kar bi naši ljudje zavrgli, so ti lepo ohranili. Tudi glede vere ne morem vikendašev, kakor se jih je oprijelo ime, samo grajati. Marsikateri je prihajal k maši. In to redno. Bili so prijazni z mano. Ne vem, če se kdo od izobraženih ni celo umaknil k nam na deželo, da ni bil tako na očeh ljubljanskim vohunom.

Vse se je začelo še prej v Ilovem, majhni vasi, ki je ležala pravzaprav v nekakšni dolini, najnižje v župniji. Imela je nekaj, kar na robu Krasa ni običaj – vodni vir in dolina jo je varovala pred najhujšo burjo. Govorili so, da v Ilovem raste najzgodnejša zelenjava. Sonce se je uprlo v položne vrtove, zavetna lega je bila varna pred burjo. Poleti so imeli vodo, da so vrtove lahko zalivali in jih rešili pred sušo. Ne morem potrditi govoric, a te trdijo, da so že v davni zelenjavo vozili v številna mesta.

A tudi to kraško oazo so izvohali »Ljubljanci«. Celo med prvimi. Zaradi oddaljenosti je bilo precej hiš praznih. In začeli so jih kupovati. Svojemu sosеду župniku Marecu sem potožil, da me skrbi, da ne bodo tujci uničili vere v tej vasi in v njemu značilni duhovitosti mi je odgovoril: »Prav dosti nimajo uničiti!«. Pa se je tokrat motil moj sosed in sošolec, ki sedaj, ko pišem te vrstice, že zre Božje obličje. Niso bili tako slabi tisti Ilovčani. Marsikdaj smo jedli njihovo zelenjavo in nekaj družin je vestno prihajalo v farno cerkev. Ali je sosed kaj vedel in ali je poznal stvari bolje kot jaz, ga takrat nisem vprašal, danes ga

pa ne morem več. Kajti očitno je bil med Ilovčani tudi človek, ki mu prišleki res niso mogli uničiti vere. Ker je ni imel.

V Ilovo se je priselilo nekaj izobražencev. Da je to res, sem imel priliko videti ob obiskih te vasi, čeprav so bili redki, kajti vas ni imela nobene podružnice, še pravega božjega znamenja ne. To me je pravzaprav bolelo, saj je bila ob vhodu v vas stara razpadajoča kapelica. Ne vem natančno, kdaj so nehali skrbeti zanjo. Nikoli namreč nisem slišal, da bi jo kdo podrl ali kaj podobnega, ampak da niso skrbeli več zanjo. Nihče ni omenil, kaj je bilo v njej, sedaj je pod razrušeno streho niša samevala. V tistih letih ni bilo misliti na obnovo, tem bolj zato, ker sami domačini niso nikoli omenili, da bi jo radi obnovili. Včasih sem komu od domačinov omenil razpadajoče božje znamenje, a nisem nič opravil. Delali so se, kakor da me ne slišijo.

Prišleki so domačije lepo obnovili. Lepo je bilo videti lepe stare kamne in svež bel omet, pospravljeno dvorišče, tudi kakšno staro orodje so znali popraviti. Pa ga ne potem kar tako povsod izobesiti, kakor je kakšen domačin ovesil vso hišo z njim. Običajno sem blagoslavljal hiše sredi tedna, ko vikendašev ni bilo. V nobeno hišo se nisem silil, a skušal sem vse obiskati, čeprav sem bil previden. Zgodilo se mi je, da sem kakšno leto hišo blagoslovil, drugo pa ne. Če je bila doma samo žena, me je prosila, naj blagoslovim. Če je bil doma še mož, pa se je včasih zgodilo, da nisem nič opravil. V takem primeru sem samo zaželel srečo v novem letu. In nikoli nisem imel večjih težav.

Prišlekom skoraj nisem blagoslavljal hiš. Sem pa oznanil, da sem to pripravljen storiti tudi tistim, ki jih sicer med blagoslavljanjem ni doma. Nekateri so me povabili, drugi pa ne. Končno je blagoslov hiš bolj primorska navada ...

Tu je moje pisanje prekinila višja sila. Srce mi je ponagajalo tako resno, da sem moral v bolnišnico in odložiti pero. Menil sem že, da ne bom nikoli napisal, kar sem želel napisati in kar mi notranji glas veleva, da moram napisati. To je bil resen opomin, naj napišem do konca, kar sem začel, in naj se potrudim, da bo ostalo zapisano za tiste, ki bodo želeli to prebrati.

Bilo je že v zadnjih letih moje službe, ko sem šel blagoslavljat hiše v Ilovo. Skoraj že malo rutinsko. Vedel sem, h komu naj grem in kje naj bom previden. Toda sredi vasi me ustavi Ljubljčan, ki je bil tisti čas v vasi. Prosi me, naj se oglasim tudi pri njem. Ni mi bilo jasno ali za blagoslov ali za obisk, za prijeten klepet ali da bi me zaslišal? Morda zaradi česa zagrozil? To slednje se mi ni zdelo verjetno, saj je bil z mano prijazen.

Po blagoslovu sem se odzval vabilu in pose-del me je za mizo, želel postreči, pa sem med blagoslovom hiš dosledno odklanjal vsakršno pogostitev. Nato pa je začelo kar vreti iz njega.

Najbrž se sprašujete, zakaj sem vas poklical. Da bi blagoslovil hišo, to vsekakor, a je še ena stvar, ki vam jo moram zaupati. Stvar, ki me boli in ne vem, ali sem kriv zanjo ali ne, ali sem prav ravnal ali ne.

Kmalu zatem ko sem pred leti kupil hišo v vasi in jo popravil, sem začel prihajati redno sem. Videvali ste me v cerkvi, a ne redno, saj smo kot družina večkrat hodili k maši tudi drugam. Tako smo za seboj »brisali sledove« in morebitnim vohonom mešali štrene ali vsaj oteževali delo. Služba v muzeju mi ni dovoljevala javnega izražanja vere. Ob vhodu v vas je moja pozornost pritegnila razrušena kapelica. Bila je v slabem stanju in kamni so ležali naokoli. Že kot ljubitelj starin in umetnosti bi jo z veseljem popravil. Dejstvo, da sem veren, pa je v meni željo še povečevalo.

Govoril sem z nekaterimi domačini, a med številnimi pravega navdušenja ni bilo. »Ja, lepo bi bilo, da bi jo obnovili. Kar dajte. Bomo prispevali, a naskrivaj. Ne maramo se izpostavljati. Saj veste ...« so mi ponavljali. Tako sem z dvema drugima vikendašema najel dva albanska delavca in začeli smo s popravilom. Prvi konec tedna smo očistili teren, očistili ruševine in skoraj vse pripravili za popravilo. Zamislil sem si že, kako bi potem uredili notranjost in razmišljal, kje bom dobil križ in podobno. Takoj ko so domačini videli, da se nekaj premika, so mi zvečer nekateri prinesli nekaj denarja. »Še bomo dali, nadaljujte, samo bodite previdni,« tako približno so mi vsi ponavljali.

Tukaj je premolknil. Čudil sem se, zakaj mi to pripoveduje in še vedno nisem nič razumel. Zatem pa je nadaljeval.

Potem je prišel drugi konec tedna. V soboto zjutraj smo se zbrali ob kapelici isti kot prejšnji teden. Domačina ni bilo nobenega. Začeli smo z delom. Že smo pripeljali mešalec, navozili nekaj peska in apna, ko se pred nami pojavi Lekeš. Bil je velik, mogočen in grob mož. Že iz izraza na obrazu sem videl, da je jezen. Zelo jezen. Njegov prihod ni obetal nič dobrega.

»Tu se ne bo nič gradilo. Ne obnavljalo!« je ostro, brez pozdrava dejal. »Imate dovoljenje?«

Hotel sem mu že reči, da ni potrebno, saj bomo kapelico samo obnovili tako, kakršna je bila, pravzaprav premaknili nekaj kamnov, a kakor da bi slutil, da ne bom nič opravil. V tistih letih bi v Ljubljani to brez težav dovolili, na kraški občini, kjer so bili bolj papeški od papeža, bi nam najbrž res delali težave. Zato sem utihnil.

»Pojdite lepo domov, uživajte dober zrak in lepo sonce. Špansirajte, obdelujte vrtove in vinograde, sončite se, pijte vino ali vodo, pecite čevapčiče ali režite pršut, delajte karkoli želite, teh kamnov pa se ne dotikajte. Naj ostanejo tam, kjer so! Če ne želite imeti problemov, pojdite v miru. Lahko vas povabim tudi k meni v klet, samo pojdite od tu. Sicer ne vem, kaj se lahko zgodi ...« Tu se mu je glas že umiril, a bil je še vedno odločen. Obrnil se je in odšel. Pogledal sem druge može in delavca in vsi smo si bili edini, da je Lekeš mislil resno. Nismo veliko govorili. Pobrli smo orodje in odšli od tam.

Vem, nimate veliko časa, gospod, in vam ga tudi ne bom jemal z dolgozezenjem. Naslednji konec tedna nisem prišel v Ilovo. Ni me vleklo. Ko sem se vrnil, sem vendarle začel poizvedovati med ljudmi, zakaj je Lekeš tako proti obnovi kapelice. Dolgo je bil odgovor molk in samo molk ter skomiganje z rameni. Potem se je nekega večera odprlo. Sosed se je ob steklenici terana nekoliko razgovoril.

Lekešev oče je bil partizan. No, še prej je nosil črno kapo s cofom. Bil je v fašistični stranki. Bil je tam, kjer mu je kazalo, da bo imel koristi. Potem je šel v partizane. Najbrž je zaradi svoje

preteklosti moral dokazati, da je njihov. Govorilo se je, da je pobijal kot za stavo. Nihče ni bil varen pred njim. Dekleta je imel zlasti na piki. Prihajal je v vasi, si jih izbral, jih obsodil izdajstva in odpeljal s seboj. Tam v goščavi sredi gmajne, daleč od vasi je dekletu nekako tako dejal: »A se mi vdaš?« Če ni privolila, jo je takoj ubil. Če je privolila v upanju, da jo bo potem izpustil, jo je izkoristil, potem pa je izginila ...

Onemel sem, ko sem to poslušal, on pa je nadaljeval.

Lekešu tudi to ni bilo dovolj. Po vojni je bil v vasi in okolici glavni. Nagajal je kmetom, jih kontroliral in ovajal. Kadarkoli lahko grem k predsedniku občine, vedno me sprejme, je govoril. Tudi duhovnikom je nagajal. In tisto kapelico na začetku vasi naj bi prav on razrušil. Ne v celoti, samo začel naj bi, potem so čas, dež, sneg, burja in sonce naredili svoje.

Za mlajšega Lekeša sem vedel, da ga ni bilo nikoli v cerkev. Otroke je pustil k zakramentom, a jih po birmi v cerkvi nisem videl. Starega nisem poznal in nisem vedel, kako je končal. Taki, ki so počenjali grdobije med vojno in po njej, niso nikoli dobro končali. Gostitelja sem tudi vprašal, kako je končal, a ni vedel.

Toda, gospod, stvar se tu ne konča. Čas je tekel in počasi sem pozabil na tisto grdo soboto, ko nas je Lekeš spodil od kapelice. Pa tudi na znamenje sem nekoliko pozabil, saj je tudi kamne že nekoliko prerasla trava. Ko smo potem neki konec tedna prišli v Ilovo, je bila vas oblečena v črno. Vsi so bili pretreseni in komaj smo prišli v hišo, nam je sosedica povedala strašno novico. Lekeševa hčerka, njegov ponos, deklica, na katerega je bil tako navezan, bolj od obeh fantov, se je smrtno ponesrečila z motorjem. In kje! Ob vhodu v vas. Nesrečno je padla in z glavo udarila v enega od kamnov podrte kapelice. Tisti udarec naj bi bil zanjo usoden so zatrjevali ljudje.

Najraje bi se takoj pobral iz vasi. Tako me je prizadelo. Mislim sem si, če bi tisto soboto vztrajal in kljub Lekeševi grožnji nadaljeval z delom ter

popravljal kapelico, kamnov ne bi bilo tam ... Ne morem pozabiti. Z Lekešem nisem o tem nikoli govoril. Nekako se me izogiba. Sosedje pravijo, da se je zapil. Drugi govorijo, da ga včasih vidijo, kako ponoči – deklica se je ponesrečilo ponoči – hodi okoli razrušene kapelice in zre nanjo ...

Nisem bil dolgo več pri njem, ampak sva se kmalu poslovila. Imel sem občutek, da mu je bilo lažje, ko je nekemu zaupal svojo pripoved. Na poti domov sem se spomnil, da je deklica imela cerkveni pogreb, a je jaz nisem pokopal, ker sem bil ravno na katehetskem tečaju. Sosednji župnik, ki je opravil pogreb, pa mi je pustil vse podatke, tako da z družino nisem imel nikakršnih stikov ob smrti.

Tudi meni je lažje, ko sem to zapisal. Napisal sem v opomin, a se bojim, da ljudi tudi to ne bo spametovalo. Slep smo postali ljudje. In gluhi. Gledamo, a ne vidimo, poslušamo, pa ne slišimo in se ne spreobrnemo. Naj bo meni in onemu nič krivemu dekletu Bog milostljiv sodnik. Sedaj se lažje poslovim s tega sveta, ko sem napisal zadnjo stran kronike župnije Kamno.

P.S.

Naj k zadnji strani kronike župnije Kamno dodam pripis še jaz, župnik v Kamnem in še drugih treh far, ki jih zaradi pomanjkanja duhovnikov upravljam. Mojemu predniku, ki je napisal zadnjo stran, ne bi bilo po godi, da je njegova župnija, v kateri je pustil toliko svojih moči, v soupravi. A kako naj bi bilo drugače? Kakor mu ne bi bilo prav, da sem v sosednji fari imel že italijanski krst. To bi ga kot zavednega Slovenca izredno bolelo. Kar slišim ga, kako bi dejal, da še med fašizmom ni bilo česa takega. Toda nova stanovanja so novi slovenski kapitalisti za lepe denarce ponudili tudi Tržačanom, Italijanom. Najbrž niso vsi pravi Tržačani, saj so verni in kljub temu, da hodijo na Kras samo spat, v šolo in službe pa v Trst, jih boš videl v cerkvi. Pri slovenski maši, čeprav skoraj nič ne razumejo. A krst so želeli v italijanščini. In sem ga z dovoljenjem škofije tudi opravil.

Zadnjo stran kronike pa mi je poslala medicinska sestra iz doma ostarelih, kjer je bival pokojni župnik. Vredna je, da jo shranim.

Spoštovani g. župnik!

Pošiljam Vam liste, ki sem jih našla pri pokojnem župniku Batiču. Našli smo jih odprte, na njih je bilo še pero. Domnevamo, da jih je končal pisati zvečer. Ko smo zjutraj prišli v sobo, je ležal mrtev v postelji ...

Zdi se mi, da spadajo k Vam. Čutila sem za svojo dolžnost, da to storim, kajti pokojnega gospoda sem zelo spoštovala.

Sem Safeta, žena, ki je v času vojne v Bosni pribežala v Slovenijo. Slovenščina ni moj materin jezik in zato oprostite za napake pri pisanju. Tu sem se zaposlila in hvaležna sem, da sem tu dobila kruh, streho nad glavo in še mnogo več. Že na samem začetku sem postala pozorna na gospoda Batiča. V domu so ga vsi imeli radi in ga spoštovali in tudi on je bil spoštljiv do vseh. Srečeval se je z ljudmi, se z njimi pogovarjal in zdelo se mi je, da je za vsakega imel lepo in spodbudno besedo. Tudi zame. Ko sem tu spoznala fanta, svojega današnjega moža in sem se bala, kako bo sprejel mene, ki sem muslimanka, mi je gospod dejal: »Bodite pošteni, dobri in prijazni do ljudi in verujte v Boga. Bog je eden!

Gotovo vas je tudi vaša mama tako učila«. In me je res. Bilo mi je izredno toplo pri srcu, ker je imel lepo besedo zame in mojo mamo, čeprav sva bili druge vere.

Tudi zaradi take odprtosti pokojnega gospoda sem se laže poročila in to v cerkvi z mojim možem in tudi zaradi lepega zgleda pokojnega gospoda sem prejela krst s svojim prvim otrokom.

Ko sem pospravljala stvari za pokojnim gospodom se mi je zdelo, da pospravljam stvari za mojim očetom, za katerim jih nisem mogla pospravljati, saj še na pogreb nisem mogla, ker je umrl med vojno. Pa ne samo, da nisem mogla na njegov pogreb, ampak sem celo za njegovo smrt zvedela čez mesec dni ...

Razpisala sem se, a sem čutila, da moram to napisati v spomin pokojnega gospoda, ki ga v domu vsi pogrešamo.

S spoštovanjem
Safeta

In to pismo je sedaj zadnji list v kroniki župnije Kamno. Tja sem ga tudi shranil, saj menim, da tja tudi spada.

Literarni natečaj Mladike 2018

Revija Mladika razpisuje XLVII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA	POEZIJA
Prva nagrada 500€	Prva nagrada 300€
Druga nagrada 300€	Druga nagrada 150€
Tretja nagrada 250€	Tretja nagrada 100€

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, **do 31. OKTOBRA 2018.**

Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov

naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani (oziroma 25.000 znakov), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset). Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na redakcija@mladika.com. V eni priponki naj bo prispevek s šifro, v drugi pa osebni podatki.

Mnenje ocenjevalne komisije, ki jo določi odbor Mladike, je dokončno. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2019. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

NOČNI AVTO ZA JERUZALEM

(Romanje čez Sinaj in puščavo Negev
v desetih lirsko-epskih etudah)

Druga nagrada na 46. literarnem natečaju revije Mladika

Lev Detela

Zima, pomlad in poletje 2017

Tekst je delno nastal po resničnih dogodkih ob obisku najstarejšega še obstoječega krščanskega samostana Sv. Katarine pod Mojzesovo goro na zaradi terorizma nevarnem območju Sinaja. V bližnjem obmorskem mestecu Dahab mi je arabski vodič 6. februarja 2017 pri kosilu nenadoma rekel: »Sicer pa se lahko zvečer od tu odpeljemo z miniavtobusom čez Sinaj do izraelske meje. Zjutraj smo že pri Mrtvem morju in kmalu zatem v Jeruzalemu, svetem mestu Judov, kristjanov in muslimanov. Nekoliko naporno, ampak nadvse zanimivo. Ni drago in zares ni nevarno. Mi domačini že vemo, kako se pride tja, da ni nobenih problemov. Res ni problemov. Aleluja! Aleluja!«

Avtorjeva opomba

Prva ura

(Šarm aš-Šajh, Južni Sinaj)

ropoče avto skozi gosto noč
na strmi poti med goro in puščavo
zarisano med rezke utripe mrzlih zvezd
ki padajo kot prah in strah na tvoje rame

to ni sprehod za slabe živce in občutljiv želodec
nam pravi ahmed spredaj za volanom a ti ne odgovoriš
čeprav niso od muh njegovi pametni izreki
na naši vratolomni nočni vožnji amen

si hladen kamen skozi trdo noč
v razmajanem vozilu naprej med druge kamne
iščo svetlobo za robom divje pušče
med peskom in pod vzboklimi grebeni
na sveti kraj kjer jesus je vstal iz groba da je vedno z nami

zakaj sem si naprtal ta podvig na rame?
saj zdaj je čas vrtnih opravil in cvetja
raje bi stopil k stari vrbi ob potoku in mirno čakal
da kukavica me pokliče po imenu glasno in vabeče
in nagradi me grešnika z domačnostjo in pirhi

a vse zaman zapik in konec
ker mora se izpolniti usoda ti dobri bog
in zagotovo pridemo na cilj
pri grobu v skali z odvaljenim kamnom amen

ja aleluja aleluja!

Druga ura**(Dahab, prva egiptovska vojaška cestna kontrolna točka)**

ob meni mož nizke rasti s črnimi brki
 pobožno sklanja glavo v tihi molitvi
 je znan dobrotnik ponižanih in bolnih src
 iz italije je in vnet privrženec svetega patra pia
 po vsej evropi prosi za blagi mir med narodi in ljudstvi

na sedežu za njim pa živo nasprotje
 vedno pijani herman iz salzburga
 s prostaš kimi namigi in dovtipi
 v veselje so mu nož tiger lepota
 pod komolcem tetovirani na desni roki

z mamili prekupčuje in z ženskim mesom
 saj je lastnik treh dunajskih bordelov
 prijatelji ga kličejo harempaša kar ga ne moti
 ker tak naziv masten profit prinaša
 vendar je nekaj v njem kar mu ne da miru
 zato je zdaj odšel na pot v deželo sveto

družbo mu dela neugnani edmund iz new yorka
 ki ga zanimajo vse ženske od severa do juga
 rad uganja norčije in brije norce stoječ na eni nogi
 zanimiva pustolovščina je zanj ta nora nočna vožnja
 zelo je lahkomišeln in morda še ne ve
 da so posledice lahko usodne amen

na taki poti je marsikaj narobe
 kot obe mladi ženski tam tesno na levi
 očitno lahkoživki na romanju v boljše življenje
 prva z ustnicami kot zrele češnje
 in druga vsem na očeh z rdečo bluzo

ti zviti znanki iz hermanovega zabavišča
 nam bosta delali zgago in zveržili življenje premišlujem
 a morda nimam prav in je popolnoma drugače
 pustimo zato času da se izpolni čas
 ker vanda pravkar sanja angela s pozavno
 ko se agata pogovarja z glorio na nebu amen

ja aleluja aleluja!**Tretja ura****(Gabal Glim, prva cestna kontrolna točka egiptovske policije)**

vsekakor se izmažemo iz te neprijetne kaše
 se smeje ahmed in nam kaže fige
 vse smo si sami zakuhali bedaki smej se baiazzo
 in reci bobu bob in dobro jim je na vekov veke
 kot grahu ob domačem plotu amen

miru ni več na tem nesrečnem svetu
 v porušenih mestih je bratu brat sovražnik
 za goro se bliskata groza in nevarnost
 ko je človek človeku volk
 so številna ljudstva na begu čez morja in puščave

je pač tako modruje ahmet
 a stokati res prav nič ne pomaga
 zaman je ves ta vik in krik in stalno hudovanje
 ker sta pravičnost in modrost zaspali
 in je politika slepa za vse dobro amen

pri akabi in eilatu je res marsikaj narobe
 a brez skrbi saj islamist v zasedi še ni dvignil puške
 nič se mu ne mudi še dolge brade si nikoli ne obrije

življenje zato teče dalje kot se spodobi
 čeprav je pozno in vseeno zelo zgodaj
 bo srečen tisti ki najde ob prvi zori varno zatočišče

na vsak način bom storil vse kar je v moji moči
 da stvar se dobro izteče vi kristjani
 a jeruzalem je žal še daleč spet reče ahmed
 ga sploh še kdo posluša v tej nočni uri

avto se bolno trese in je treba potrpeti
 čeprav želodec vedno bolj nagaja
 saj od nikoder še ni nove zemlje in angela z močnim glasom
 zato je potrpljenje božja mast in pričakovanje

ja aleluja aleluja!

Četrta ura

(Nuvaybi al-Muzayina, druga cestna kontrolna točka egiptovske policije)

vsenaokoli spijo prašne sence in krivi upi
za trudnimi ustnicami se družijo sičnik
v misel s slabimi naglasi
noč še ne ve da marsikdo izgublja svojo dušo
na strmi poti k vsem glavnim blagrom amen

pobožni mož iz rima je vedno bolj nemiren
preveč ga muči nespodobnost časa
boji se grehov in srdite božje jeze
a nihče v avtu se ga ne usmili
zapre oči in v duhu tiho moli rožni venec

zdaj je nekdo ker se avto zelo trese
izgubil čevljev in so mu popustili živci
zdi se mu da bo kmalu pogubljen v prepadu
mu niso prav nič všeč vroče ponudbe
obeh veselo norih žensk skrajno na levi

arabcu ahmedu je vse to zares prevroče
nemirno gleda čudno nočno spakovanje
svari obe gospe naj se vedeta spodobno
reče avstrijcu naj se pametno umiri

čemu tak vik in krik se mrši herman harempaša
zlato uhan na levem uhlju se mu jezno trese
hudobno dviga glavo se huduje
le kje živite vi smešni kisjeglavci
vas res ni nič več v hlačah usraneti
življenje je lepo vendar ga treba je živeti

neumne stvari počenjate kristjani
jezi se ahmed in nas grdo gleda
poglejte raje nas prave muslimane
užitki niso zdravi sredi ramadana

prav ima ta človek ostrega islama
si mislim in se res sramujem
graditi bi morali ceste in čuvati otroke
tkati platno in pridno šivati obleke
pobirati olive gojiti žito in zidati mostove
se družiti z vsemi ljudmi dobre volje amen

ja aleluja aleluja!

Peta ura

(Tarabin pri Aqabi)

besede so včasih slepe za vse pametno in dobro
in vendar je premišljena beseda čudežna vrednota
nevidna sicer kakor duh in vendar vidna
ko se pretvori v meso in kri našega življenja amen

žuželka kamen steber in cipresa ob obali
oblak kotanja in zajec za prašnim grmom so pojavi
našega vsakdana a več je upanje za pot v prihodnost
ki jo prinašata dolga noč in hitri dan v skupni navezi
skozi vse čase našega življenja
iz volje in moči duhá večnega ustvarjalca
v možgane nas ubogih bitij
spreminjajoč vse slabo v milostne kreposti

zato še ni vse izgubljeno dragi bralec
saj mnogim niso tuji vsi svetniki
zajahati znajo konja toda še bolj jim je ljubo
če jezdi v jeruzalem na oslu sredi cvetja
poboljšajmo se zato vsi na tej čudni zemlji amen

ja aleluja aleluja!

Šesta ura

(Ras al-Barqa, druga egiptovska cestna vojaška kontrolna točka)

kam gre zdaj pot mi nemirno žuga levi prst
v leni polsvetlobi ko desni prst navzkrižno
kaže v nebo in se obrača kot razgreta glava
sredi bednega veselja proti vzhodu v pričakovanju
da za ovinkom se prikaže jutro s svetlim soncem amen

smrt hodi med tem po pesku in nihalo na uri je odpadlo
kaj bo ostalo od nas ubogih bitij
v tem mračnem štirikotniku življenja se sprašujem
takrat na koncu ob zadnjem vzdihu pri rožnem vencu
in goreči sveči saj smo ves čas obirali sosede
doma ob topli juhi in krožniku krompirja
s prijazno družico kranjsko klobaso

res dolga je in prašna ta naša cesta
beži navzdol in gre navzgor na skrajni rob
se vije vsemu v porog v neznane kraje
zabrede v temo brez dna in konca amen

vendar ne preišluj preveč nemirni romar
pogumno zdaj naprej v deželo sveto
med upi dvomi uroki in skrivnimi prividi
spodaj v nahrbtniku pri nogah ki cepetajo kot blodna misel
srečen bo tisti ki zdrav doseže cilj na težkem potovanju

ja aleluja aleluja!

Sedma ura

(Gabal Gazlani, tretja egiptovska policijska cestna kontrolna točka)

ne razumem vsega kar se dogaja
sedim v avtu in nič mi ne pomaga če se slabó počutim
ko stari svet se ruši brez milostne magije
čeprav so ovce na paši od nekdanj nedolžne
in prava družba za božjega pastirja amen

mož s tisočnimi obrazi ki pravijo mu adam
narejen iz gline in peska v davni dobi
me nenadoma vznemiri v polsnu s čudnim petjem
kliče v življenje mi vse ki so umrli
v kristalni čaši mi ponuja čudežno zdravilo

voda sol mavec kis in steklo
se družijo z lilijo poprom in karbidom
in v sanjah spredaj in pod cesto vzdajaj
med nič in nič vidim vse polno cvetja
sredi dišav in bengaličnega ognja
toda kaj je pravzaprav ta svet
in zrak in raj in morje ? amen

uboga mati ki me kot dete ljubeče je nosila
od severa do juga v senci ponosnega oreha
stoji v polmraku prvega ovinka
in strogi oče se mi spet smehlja s triglava
čeprav je le senca sredi neusmiljene puščave

vsi mrtvi so zdaj mirne duše v nočnem razpoloženju
ko sanjam utrip otroških let in njih lepoto
ki je zvenela skozi otožnost starega bezga pri domači hiši

ja aleluja aleluja!

Osma ura

(*Taba, mejna egiptovska kontrolna točka / Eilat, puščava Negev, izraelska mejna kontrolna točka*)

vse se je sfižilo in je neumno vroče
pobožni italijan je ves iz sebe
tolaži ga le svetinjica nad vernim srcem

boga potihlo prosi za pomoč in se sramuje
»cosa è successo, perché ridono?“
toda kaj je to? ga trka luna?
nihče se ne smeji
le pijani herman spet nagaja amen

čudna je ta pot o naša dobra mati sveta marija
zrak je nabit od težke vožnje in slabih dovtipov
ker nesramna agata ves čas po turško razsaja
in razdražena vanda razpočene šale nabija:
ruki cuki hohoho
puči mucí vsi v nebo
paci maci hopsasa
ljubi me in dobro ti bo

noč neumno utripa z vetrom in polno luno
migota zrak in zvezde se lesketajo v trudnem srcu
ko se obe ženski pogovarjata o denarju in zlatem nakitu
dobra družba je zanju herman s čutarico vina

se vozimo vozimo in še vedno ni konca
se vozimo čez svet ki je kot prazen zaboj
padamo skozi noč kot gnile hruške v travi
se vozimo vozimo padamo molimo in se rotimo
sem in tja in brez miru nazaj in naprej

ni blagega spanja ki bi umirilo dušo
telo naslanja se ob vzburjeno telo belo in rdeče
po grlu klokotata razvrat in vino
meso se lušči od duše in pada v temó
nekdo išče resnico med nogami v svojem votlem pekló

že čutiš da smo ranjeni in nevidno krvavimo
v brezbržnem svetu čakamo na odrešenje
vendar ni ne baptisterija in ne čudežne apside
tu v temi med razpokami življenja

a nočem biti kar sem bil
ven hočem k soncu in k svetlobi
čeprav mi je vse še nerazumljivo
in težko razbiram čudno abecedo amen

zato te kličem dobri angel življenja
spusti se z neba sem v ta naš svet zaprašeni
čutim tvoj bronasti glas iskrivo zveneči
ko prihajaš med nas v belem mladostnem svitu
z nedoumljive strmine z vabečim klicem
polnim miru in mile lepote

ja aleluja aleluja!

Deveta ura*(Metzoke Dragot, Mrtvo morje, Izrael)*

dani se in po cesti ziblje se kamela
iz prvih hiš puhtita mira in kadilo
med kamenje in trdo rezko travo
prši molitev na prebujeni svet in trudni čas

tu ljudstva so odkrila deželo sveto
ko mi v avtu še vedno iščemo kar smo izgubili
a so trenutki ko bog premakne morje in vulkane
da topi se predramijo v vstajenje
in se prerokba izpolni v času in prostoru amen

sicer pa mi odgovorite na vprašanje
kako je to z jezusom in sveto tovarišijo
zakaj je resnica in sreča v tem da moramo trpeti
je to prava pot v zveličanje od smrti v nebesa
če se ne motim a vi zakrknjeno molčite

trese se avto in trese se življenje
med upanjem in strahom pod obzorjem
ujetim v trnje in v protislovja
in v sol in sladkor vzadaj za trudno glavo

nenadoma se razpre svetovje
se širi dviga pada k jeruzalemu
in moja duša se predrami dvigne krila
kot da se je spomnila da treba se je spremeniti
leti nad oljkami in nakodranim zelenjem
kot dobra ptica k blaženi svetlobi
raztreseni na vse strani po širnem nebu

rumena zarja nad prebujenim svetom
je razpoznavni znak za našo pot k prostoru
dovolj velikem za tiho srečo v miru in ljubezni
kjer se spreminja vino v življenje amen

jutro odpre pogled na staro mrtvo morje
na vzhodu se zasveti pet rožnatih oblakov
sonce obsije strehe čudežnega mesta
še dobro da ni prišlo med vožnjo do nesreče
zdaj ko postaja nebo vedno bolj svetlordeče

ja aleluja aleluja!**Deseta ura***(Jeruzalem)*

kdorkoli si prav je da si pod cedro umiriš napete živce
za svet z nekom za katerega je vredno zaobljubiti se in živeti
zato pihlja z neba že ljubeznivi vetrič
ves čas te boža in treplja po rami
in vedno znova te tolaži dobri bog želeč ti
da greš na cesto se igrat z nedolžnimi otroki

smehlja se aleluja izza vitke ciprese
z veselim sporočilom da bodo kmalu mandeljni se razcveteli
in v mladem soncu se bo zasvetilo vse mesto
z desetkratno močjo žarel bo beli kamen
taka je moč boga sredi narave na skrajnem robu mesta
pri stari pivnici in bujnem oleandru amen

zato pozabi na časopis z novicami praznega obdobja
kjer je preveč besed o mladi kozi ki se peča s filozofijo
in o bančniku ki ga pogoltnila je riba v silovitem morju
ne muči se z votlim člankom o dvojnem striptisu na trapecu
in o sleparskem norcu na drugi strani tretje galaksije

počasi se bo razgrnila zavesa
in duša se bo napolnila z veseljem
čeprav si še utrujen od nore vožnje
ki te premetavala je kljub vsem zablodam
po prašni cesti sem in tja proti sredini

prijazno sonce ti že pošilja svetle pesmi
odpreš oči in vidiš čudežne prizore
med kamni in nad nizkim grmom za starim zidom amen

nastopi nenavadni čas in se odpre pogled v neznano
s široko krošnjo starodavnega drevesa
kjer gnezdiyo dobri angeli in ostrovidne ptice

že zazveni svečano blago petje
ko se prikažejo apostoli z mladim cvetjem
in sladkim sadjem v košaricah in vrečah
in v krogu iz krogov blaga luč zasveti
naravnost do srcá o dobri moj Gospod
ti luč sveta kresilo v večnost živa voda vesoljni plamen

ja aleluja aleluja!

SKOZI TOPLE PESNIŠKE POKRAJINE IRENE ŽERJAL

Prebrano na spominskem večeru v Peterlinovi dvorani 24. 9. 2018

Majda Artač Sturman

Drobna pesniška zbirka *Topli gozdovi* (Obzorja Maribor, ZTT, 1972) Irene Žerjal me je našla v Radovljici sredi avgusta kak teden pred njeno smrtjo. Z možem v času dopustovanja na blejskem podeželju, v sobi s pogledom na Jelovico, rada obiščeva radovljiški knjižni antikvariat. Navadno nakupim nekaj knjig, kako zgodnje Pahorjevo delo ali Rebulov roman, najraje pa izbrskam kako pesniško zbirko, ki je nastala izpod ženskega peresa.

Tokrat so me našli Irenini *Topli gozdovi* v lepi knjižni preobleki *Matjaža Vidica*, ki je platnico domiselno posul z barvitostjo vijoličnih, olivno zelenih in sivkastih listov. Knjiga me je likovno prevzela, zalistala sem vanjo z velikim zanimanjem, saj sem poznala druga Irenina dela, denimo prozna, in posebej *Sumljive in abstraktne poezije* (Mladika, 2013), njene zgodnje modernistične poezije pa ne tako poglobljeno. Po nakupu sem tu pa tam prebrala kako pesem, dokler me konec avgusta ni doletela žalostna novica o Irenini smrti. Zanj sem zvedela tako rekoč na poti v kavarno San Marco na večer, posvečen slovenskim pesnicam našega prostora, v organizaciji Elene Cerkvencič, ki si prizadeva za popularizacijo slovenske kulture in literature med italijanskimi someščankami in someščani.

Osuplost, občutek preloma, praznine, vendar takoj tudi misel, da poezija, tista izčiščena, visoko umetniška, nadčasovna, tudi Irenina, večno živi. In da bo preko nje pesnica ostajala z nami. Za tiste, ki še vedno verjamemo v moč besede, v njeno prekvašanje stvarnosti in poskus spreminjanja sveta.

S seboj v avtobus vzamem zbirko *Topli gozdovi*, vnovič preletim nekaj pesmi in za

branje izbiram med dvema, *Šipki* in *Reji rdijo*. Odločim se za prvo in jo v slovenščini preberem (pretežno ženski in italijanski) publiku v tržaški kavarni z glasno mislijo na pravkar preminulo pesnico. Na dan mi privrejo besede »una donna forte, una grande poetessa slovena« z dodatkom, da ne samo zamejske, temveč vseslovenske poezije.

Šipki

*Ljubita se vedno opolnoči
tihu skrivnostno noč beži
glas se zaustavi
roka se sproži
kdaj se bo noč ...*

*Ljubita se v daljnem obrežju zarana
dve sonci narisani zjutraj zarana
ljubita se v apokaliptični mir
v morje atomskih sonc
ljubita se, ko miren večer preide v žarečo noč*

Loredana Gec občuteno povzame vsebino pesmi v italijanščini, sploh pa na srečanju večkrat zazvenijo verzi Irene Žerjal, ki jih udeleženke in udeleženci večera prebirajo v italijanskem prevodu, kar očitno kaže, da ustvarjalkina univerzalna pesniška govorica in socialna občutljivost navdušujeta in nagovarjata onkraj jezikovnih meja.

Naslednjega dne opazim, da v dnevniku osmrtnico in vabilo na zadnje slovo uvajajo prav verzi iz pesmi *Reji rdijo*. Začutim jih kot otožno uverturo bližajoče se jeseni, ko ptice odletijo drugam ... Kot lepoto in skladnost ljubezenske dvojine, kot izvirno upodobitev ptičjega para,

nabito z življenjsko simboliko. Moja misel poleti k Levstiku in Župančiču, k pesmi *Dve otvi* in impresiji *Zvečer*, a verzi Irene Žerjal prekipevajo od ženskega hrepenenja, občutka za komplementarnost, (po)polnost, za detajl, barvitost in dinamičnost skupnega vzleta in letenja.

Reji rdijo

*Zakrilili sta z lahnimi perutmi
pozobali zadnje grozdje
zablesteli v vrhu reja
odleteli
Sedela je na vrtu polnem rož
zahrepenela v ptici
skupaj sta bili vzleteli
skupaj odleteli*

Kako to, da sem se fokusirala prav na to pesem? Občutek imam, kot da bi se uglasila na strune tistega dela Ireninega pesniškega sveta, v katerem so besede in podobe v nasprotju z večino njenih verzov zazvene ubrano, harmonično. Sama sem Ireno Žerjal spoznala, potem ko je že zaznamovala slovensko pesniško sceno poznih šestdesetih in sedemdesetih let s svojo samoniklo, razklano in oblikovno razvezano poezijo. Poezijo, razbolelo zaradi raznarodovanja in razlaščenja slovenske zemlje, kot na primer v

zbirki *Goreče oljke*, ki je izšla v samozaložbi leta 1969. Spoznala sem jo v osemdesetih kot kritično opazovalko in temperamentno pedagoginjo. Na seminarjih za slovenske šolnike sem se spraševala, kdo je črnolaska, ki je s svojim teatraličnim nastopom takoj vzbudila mojo pozornost. V svojih posegih je bila zanimiva, odločna: imela je veliko povedati o šoli, vzgoji, svojih učencih in učenkah, dijakinjah in dijakih. Poučevala je v različnih okoljih in na različnih stopnjah, najprej na Koroškem, nato tudi na italijanskih šolah, nazadnje na liceju Slomšek. Kot vsi se je morala truditi za *ljubi kruhek*. Spomini na šolanje v času zavezniške uprave, univerzitetni študij v Ljubljani in leta pedagoškega dela na tržaških višjih šolah so ji privreli na dan v literarizirani obliki v romanu *Kreda in hijacinte* (Mladika, 2006), v katerem glavna junakinja Varka predstavlja pisateljčin alter ego.

Odlomek iz romana je *Nada Pertot* vključila v antologijo *Od antike do danes*, zato sem ga večkrat obravnavala pri pouku in ob njem z manj znanimi besedami poglobljala dijaško jezikovno znanje. Meni pa je naslovna asociacija *kreda in hijacinte* navdihnili verze, ko sem kot običajno nekega jutra odhajala v službo na šolo. Ob omamnem vonju hijacint, ki so dišale v majski dan in pospremile moj korak v razred, ob tablo s *kredo*, sem pomislila na besedno ustvarjalko in profesorico Ireno Žerjal.

Hommage Ireni Kreda in hijacinte

*Vonj hijacint
spremlja
moje jutro.*

*Pomislim na Ireno,
na njeno lepo knjigo.*

*Svoj kruh
mesim in posipljem
dan na dan –
petintrideset,
ne ... še več
dolгих let
s sipko,
teško kredo
služim svoj
vsakdanji kruh
z besedo.*

*Vonj hijacint
spremlja
moje jutro.*

Letos spomladi sem Ireno Žerjal večkrat poklicala po telefonu in jo ob svetovnem dnevu poezije povabila k sodelovanju na pesniškem večeru *Vse najboljše, poezija!* Na njem naj bi zazveneli verzi nekaterih slovenskih pesnic našega prostora, ki večkrat niso tako vidne ali prisotne v javnosti. Le kako uro pred nastopom na sedežu Sklada Mitja Čuk mi je pesnica telefonirala in odpovedala prisotnost. Žal mi je bilo, namesto nje je recitiral nekaj pesmi njen sovaščan in občutljivi pesniški interpret in poet Aleksij Pregarc.

Irena, verjetno si že čutila težo časa, let ali bolezni, morda življenjsko utrujenost, a nam, meni, tega nisi dala vedeti. A življenjska moč, ki si jo premogla ne samo kot pesnica, ampak tudi kot ženska in mati, si je utrla pot. Življenjska moč kot ljubezen, o kateri pojeta pesmi, ki sem ju prebrala. Vem, da si bila izredno ponosna na svojega sina Gorazda, na njegovo družino, na svojih sedem vnukinj in vnukov. Tvoja poezija je bila energična, premogla je odločen epski zamah, bila je topla in ognjevit, kot je lahko poezija *Gorečih oljk* in *Toplih gozdov*. Svoje verze si polagala v naravo in na široko razprla tematsko pesniško pahljačo, pela si o razkosani in ukradeni slovenski zemlji, trtah in oljkah, običajih v Bregu, bolečini, umetnosti in umetnikih, poeziji, slikarstvu in knjigah, lepoti in raznolikosti svetovnih poti in izzivov, socialnih in bivanjskih tiskah, o mladih in ženskah, babicah, materah in njihovi usodi.

Tvoje ime bo ostalo zapisano s prav posebnimi črkami v spominski knjigi slovenske poezije

šestdesetih in sedemdesetih let, zlasti obdobja avantgarde in modernizma. Irena Žerjal, samonikla, iskriča pesnica ali, če uporabim naslovno besedo tvoje pesmi, *poetinja*. Poetinja, ki je legla v objem večnih *toplih gozdov*.

Osamljena poetinja

*Ni hotela pihati v isti rog
z vsakdanjimi predsodki,
saj je imela druge poti
nekaj personalističnega v duši
samostojne navade
med pustošenjem
smrtne kose
in stokanjem njej podobnih slehernikov ...
Bi nikdar ne mogla biti v čredi
čenčati vsevprek na ukaz
čvekati o vremenu, botrah in stricah
kar tako
za vsak prazen nič.*

Z zaznamovanostjo svojega imena Irena si v sebi nosila mir in ljubezen, ne samo pronicljivosti samohodke in kritične opazovalke. Za najbližje, za sovaščane, tudi za eno mojih dijakinj iz tvoje vasi Ricmanje, dijakinjo, ki te je rada obiskovala in govorila o tebi, si bila samo, enostavno – Mirka.

Ob tem že spet pomislim na šolske klopi, na poezijo, tisto nesmrtno, ki sem jo prebiral dijakinjam in dijakom. Pomislim na *Charlesa Baudelaira*, na njegov sonet *Sorodnosti* in si osvežim nekaj verzov ...

*V narave templju kdaj živi stebri
spregovore besede polzastrite,
skoz gozd simbolov človek gre vse dni
in znane njih oči so vanj uprte.*

Podobe hijacint, oljk in gladeža so se prelile v žive barve šipka in reja, pomlad preko iztekajočega se poletja v jesen, ko me spominsko pesniška pot znova in znova vodi skozi tople pesniške pokrajine Irene Žerjal, skozi njene *goreče oljke* in *tople gozdove*.

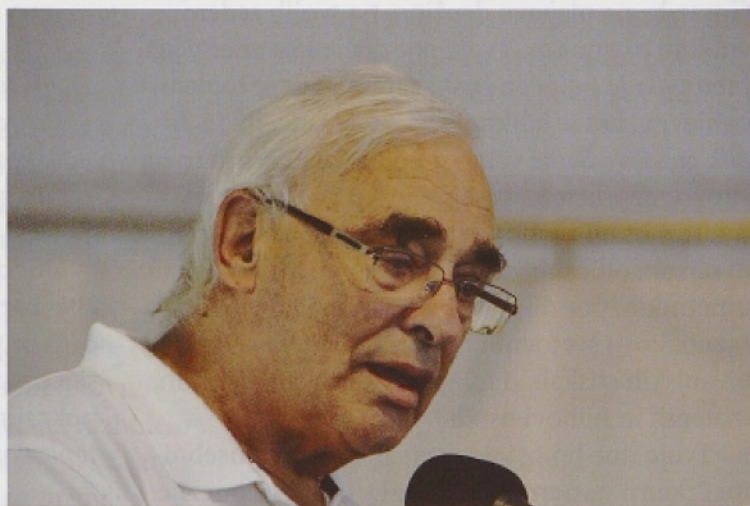
POLETI SMO IZGUBILI ISKRENE PRIJATELJE IN DRAGOCENE SODELAVCE

Prvi nas je nekaj dni pred Velikim šmarnom, ko bi praznoval svoj 83. rojstni dan, zapustil Livij Valenčič. Rastel je v mladinskih organizacijah, v petdesetih letih je bil član Radijskega odra, a je kmalu bil poklican med napovedovalce tržaškega radia. Njegov lep in negovan glas je kmalu postal razpoznavni znak za našo radijsko postajo. Zato je bil priljubljen med poslušalci in tudi med kolegi, za katere se je zavzemal tudi v sindikatu. Tudi športniki so ga imeli radi, ker je napovedoval na prireditvah naših športnih društev. Vedno je bil tudi pripravljen brati literarna dela na naših kulturnih večerih, a ne samo to, ko je bilo potrebno je vskočil tudi kot upravitelj. Tako je več let predsedoval Slovenskemu domu, zadrugi, ki upravlja nepremičnine Slovenske prosvete, v zadrugi Primorskega dnevnika pa je več let zastopal Svet slovenskih organizacij. Bil je tudi član domoljubne organizacije TIGR. Vsi se ga s hvaležnostjo spominjamo.

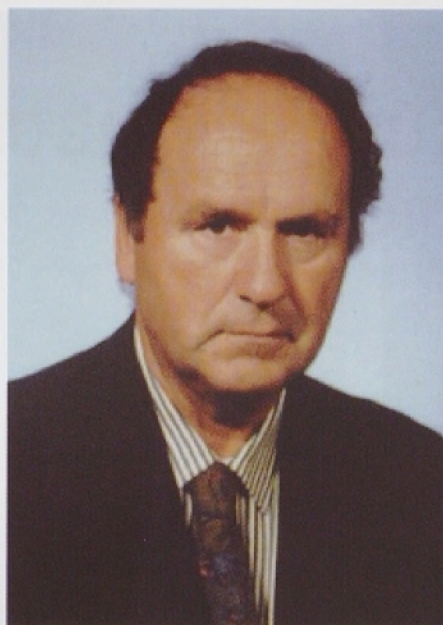
22. avgusta je umrl Andrej Capuder, pisatelj, pesnik, velik prevajalec in zavzet politik, toda nam je bil drag predvsem kot velik prijatelj Drage, kamor je redno prihajal in se vedno oglašal bodisi kot predavatelj (1987, 1997, 2015) ali diskutant. Vsak njegov nastop je pomenil intelektualno obogatitev vsakega razgovora in jamstvo za iskrivo izmenjavo mnenj. Bil je

kritičnega duha, po temperamentu tudi izzivalno polemičen, a vedno korekten sogovornik. Svoj prvi nastop na Dragi leta 1987 je ob koncu razmišljanja o razvoju sodobnega individuuma in družbe *Pot v objubljeni dežel* (kot bi slutil bližanje demokratizacije

in osamosvojitve) takole poudaril: »Slovenec, ki želi hkrati tudi biti državljani sveta, ki je patriot in ne nacionalist, ki želi živeti v miru z drugimi narodi v okviru države, ki mu jo je namenila božja previdnost – ta Slovenec in ta Slovenka si želita ... širine in svobode, hočeta negovati svoj osebni, narodni, verski in človečanski spomin.« Takrat ni vedel, da bo komaj nekaj let kasneje kot minister za kulturo v prvi slovenski vladi skušal te želje tudi konkretno uresničevati. Na študijske dneve leta 1991 pa

je prinesel prvo materialno podporo slovenske države Dragi. Seveda pušča Capuder tudi pri nas močne sledove s svojim literarnim delom bodisi kot pripovednik in pesnik, še posebej pa kot prevajalec in esejist. Trajno mesto v slovenski kulturni in jezikovni zgodovini si je zaslužil s prevodom Dantejeve Božanske komedije, v katerem se je izkazal z vrhunskim poznanjem jezika ter z mojstrsko interpretacijo Dantejeve

pesnitve in njegove filozofije. Žal mu slovenske institucionalne kulturne in politične ustanove ob tem življenjskem podvigu niso privoščile zasluženega priznanja.

September nam je iz kroga bivših radijskih sodelavcev pobral Danila Lovrečiča, ki je nazadnje delal v časnikarski redakciji, a je med poslušalci bil znan predvsem kot avtor številnih in odmevnih oddaj. V svoje tekste je vлил polno humorja in iskrive domisljice za našo gospo Stano Oficijo, zamislil si je in vodil oddajo o

svetovnih novitetah na področju lahke glasbe, v kateri je predstavljal najnovejše ameriške popevke, še preden so prišle na italijanski in evropski trg. Imel je tudi literarno žilico in je občasno objavljaj svoje jezikovno izzivalne prispevke v Mladiki. Danila Lovrečiča je označeval tudi globok človekoljubni odnos do drugih, ne da bi razkazoval svojo darežljivost. Mnogi mu bodo za to hvaležni.

Rasni zakoni in Trst

Čeprav jim ni posebno pri srcu, se Italijani niso mogli izogniti spominu na rasne zakone, ki jih je Mussolini razglasil v Trstu pred osemdesetimi leti. Da jim je nerodno, lahko razberemo že ob napačnem navajanju obletnice, enkrat je bila to sedemdesetletnica, drugič devetdesetletnica (krajevna TV), tudi podatek, da je Duceja v Trstu pozdravila in razglasitvi protijudovskim zakonom ploskala stotisočglava množica, ne bo držal, saj tržaški Veliki trg ni nikoli sprejel več ko 60 tisoč ljudi. Vsekakor jih je bilo dosti, neznansko več kot ob skromnem spominskem zborovanju pred mestno hišo ob letošnji obletnici. Neradi se Italijani tudi spominjajo, da je Italija sprejela rasne zakone že mnogo prej, ko je zaprla slovenske javne in zasebne šole, razpustila slovenska društva in prepovedala javno uporabo slovenščine. Leta 1938 je postal indirektna žrtev rasnih zakonov tudi moj stric Bernardin Godnič, ki je bil takrat v semenišču v Gorici. Cerkveni predstojniki so odkrili organizirano skupino semeniščnikov, ki so gojili slovenski jezik in kulturo, delovali so v skrajni tajnosti pod nazivom Metla. Skupino so razpustili, mojega strica, ki je bil v zadnjem letniku, izključili iz semenišča, druge pa kaznovali. Po posredovanju prijateljev je moj stric lahko nadaljeval študij v Bologni in bil posvečen naslednje leto. Ta dogodek je lepo opisal Dušan Jakomin v svojih spominih.

(sp)

UMETNIK AVGUST ČERNIGOJ

120-LETNICA ROJSTVA

Mojca Polona Vaupotič

Avgust Černigoj ni bil zgolj slovenski slikar, bil je tudi intelektualec, avantgardist in vsestranski likovni umetnik, predvsem pa mojster grafike in cenjen likovni pedagog. Na dan njegove okroglice, 120-te obletnice rojstva, 24. avgusta, je Kosovelova knjižnica v Sežani odprla častitljivo spominsko razstavo z naslovom »Avgust Černigoj 1898/1985/2018«. Razstavljen je izbor Černigojevih črno belih abstraktnih konstruktivističnih grafik, poleg teh sta še dva znana portreta Srečka Kosovela, vse pa so v lasti Kosovelove knjižnice. Na panojih visijo plakati nekaterih Černigojevih retrospektiv, med katerimi je tudi plakat muzeja Revoltelle v Trstu, ki oglašuje bivšo razstavo ob mojstrovi stoletnici rojstva. V vitrinah ob steni so posebej zbrane voščilnice, razglednice ter drugi drobni tisk, ki ga je umetnik izdelal izrecno za knjižnico. Poseben prostor je namenjen razstavi monografij, knjigam in drugim tiskovinam, med katerimi je tudi ponatis avantgardne revije Tanka. Razstava bo na ogled do 17. novembra v tem letu, ob urniku odprtja knjižnice.

Življenjski ustvarjalni slog Avgusta Černigoja se je odvijal povsem drugače kot pri večini ostalih slovenskih umetnikov. Med drugim tudi zato, ker se je sam odločil za nekoliko »drugačnega«. Njegova kal je vzbrstela v delavski družini; oče Maks, doma iz Dobravelj na Vipavskem, je bil delavec v tržaškem pristanišču, za dom in družino pa je skrbel mati Marija Grgič s Padrič. Sin Avgust, ki se jima je rodil leta 1898, je obiskoval osnovno in meščansko šolo

Razstavljeni dela v Kosovelovi knjižnici

v Trstu, zatem pa se je na tamkajšnji umetnostno-obrtni šoli učil dekorativnega slikarstva. Ko je med letoma 1921–1922 poučeval risanje na osnovni ter na meščanski srednji šoli v Postojni, so v njegovem postojnskem ateljeju že nastale številne risbe, kipi in jedkanice. A ohranila so se le štiri dela: jedkanici *Portret* in *Mlado življenje* ter oljni deli *Motiv iz ladjedelnice* in *Postojna*. Černigoj je še istega leta naredil zasebni izpit na bolonjski akademiji in s tem se je zanj postojnsko obdobje končalo. Odšel je na münchensko akademijo Becker-Gundahel in na umetnoobratno šolo Hillerbrand, nato pa je sledil semester študija na slovitem weimarskem Bauhausu. Prav s tem korakom pa se je pridružil revolucionarnemu konstruktivizmu, ki je pomenil prelom v zgodovini

*Umetnik
in Karmela
Kosovel (levo);
desno: Avgust
Černigoj*

*Spodaj:
Konstrukcija
(1926)*

sodobne likovne umetnosti, predvsem kasneje na Slovenskem. Vendar pa je potrebno Bauhaus najprej pravilno razumeti. Bauhaus (1919–1933) je bil formalno visoka šola za arhitekturo, dizajn in vizualne umetnosti, v resnici pa precej več. Bil je nov, širši pogled na svet in bivanje v njem, nov način snovanja, proizvodnje, druženja, tako rekoč celovita gradnja novega življenja, od njegovih temeljev naprej. In to niso bile le materialne, železobetonske ideje, ampak vsaj toliko tudi duhovne, v najširšem smislu. Četudi so se nekateri poudarki v usmeritvi šole v mandatih njenih direktorjev (Walter Gropius, Hannes Meyer, Ludwig Mies van der Rohe) nekoliko razlikovali, je bil Bauhaus v vseh smislih revolucionarna šola. Ne le da so bili revolucionarni njeni programi, študijski pristopi, poskusi povezovanja šolanja in vsakdanjega življenja. Bistveni so bili seveda ljudje, ki so na njej delovali; tako tisti, ki so predavali, vodili delavnice, kot oni,

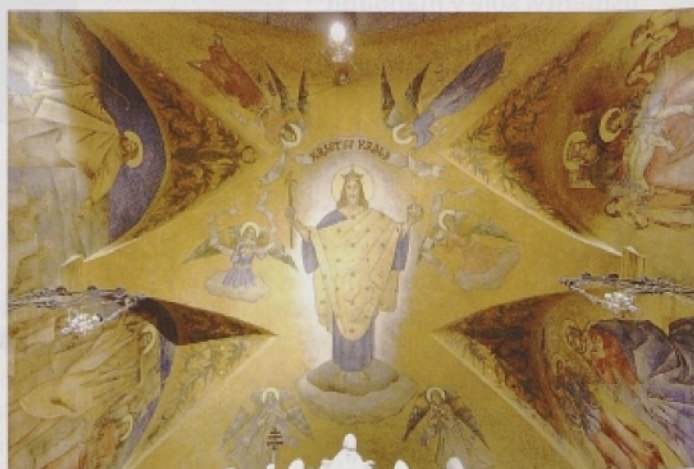
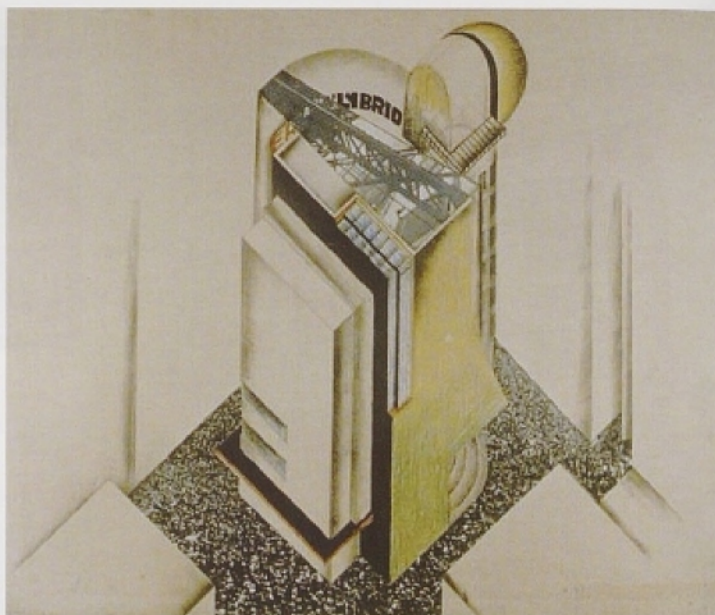

ki so se tja prihajali učiti. Tukaj se je Avgust Černigoj navdušil nad abstrakcijo in konstruktivizmom, ki sta ga zastopala profesorja, slikarja Vasilij Kandinsky in Paul Klee. Sam pa je še posebej užival v sestavljanju materialov v konstrukcije na znanem »pripravljalnem tečaju«, ki ga je obiskoval pri madžarskem slikarju László Moholy-Nagyju. Bauhaus pa je za njegovo nadaljnje ustvarjanje pomenil čvrst teoretski temelj. Iz Weimarja se je nato, ves navdahnjen odpravil v Ljubljano, kjer je s Srečkom Kosovelom name-

raval izvesti umetniško revolucijo. Vendar je bila tedaj v Ljubljani atmosfera povsem drugačna. Prva Černigojeva razstava v naši prestolnici leta 1924 je bil velik in hkrati razburljiv kulturno-umetniški ter revolucionarni dogodek. Pripravil jo je na srednji tehnični šoli, kjer je nekaj mesecev tudi poučeval. Na razstavi je umetnik z raznimi gesli pozival na nova pota sodobne umetnosti in terjal likovno vzgojo tudi za mladino in ljudstvo.

A zaradi umetniškega sloga, ki se je vezal na tedanjo rusko revolucionarno avantgardo ter na aktualne evropske tokove, je moral leta 1925 zapustiti naše glavno mesto.

Odpotoval je v Trst, kjer se je zanj pričel intenzivni del njegovega ustvarjanja. Sodeloval je v konstruktivističnem gibanju in se družil z enako vsestransko mislečimi umetniki. Svoje težnje je skušal uveljaviti na vseh področjih umetnosti, predvsem pa v likovni, leposlovni in gledališki umetnosti. V književnosti zastopajo literarni konstruktivizem predvsem Kosovelovi *Integrali*, ki so posredno nastali na Černigojevo pobudo, čeprav so kot stvaritev izvirno delo mladega Srečka Kosovela. Režiser Ferdo Delak in Avgust Černigoj sta skušala zastopati konstruktivizem leta 1927 tudi v »mednarodni« reviji Tank. Urednik Delak in igralec Milan Košič sta delo slovenske avantgarde leto kasneje predstavila v Berlinu. Predstavitvena besedila in reprodukcije nekaterih del pa so bila objavljena v posebni številki revije *Der Sturm* leta 1929. Za to je zaslužen *Tržaški konstruktivistični krožek*, ki bi v bolj ugodnih in za umetniške poskuse bolj dovzetnih razmerah lahko porodil tako odlično umetnost, kot je bila tista, ki je nastajala v Weimarju in kasneje še v Dessauu, Zürichu ali v Parizu.

Od zgoraj: Teater Mase; portret S. Kosovela in portret F. Prešerna (1943-51); freske v cerkvi sv. Ane na Baču (levo) iz leta 1945 in v cerkvi v Dolnji Košani (desno)

Kar pa se tiče likovnega ustvarjanja, je med letoma 1929–1937 Černigoj delal za tržaškega arhitekta Pulitzerja kot dekorater ladijskih interierjev. Med drugim tudi za preživetje. Ob tem je gojil krajino, marino, tihožitje in portret v duhu poetičnega barvnega realizma z nadrealističnimi primesmi, zlasti v jedkanici. Tudi v dobi najhujšega fašističnega pritiska je vztrajal v svojem rodnem Trstu in na strani slovenskega ljudstva. Med 2. svetovno vojno velja izpostaviti njegov neprecenljivi opus poslikav v primorskih cerkvah, v Drežnici, Grahovem, Knežaku, Košani, na Baču, Dolnji Košani ter v Račicah v Čičariji. Duhovniki so slikarju Černigoju omogočili zaslužek ter ga obvarovali pred vpoklicem v vojsko ali internacijo, zato je lahko ustvaril kar nekaj izvirnih fresk v omenjenih cerkvah.

Po vojni se je Avgust Černigoj posvetil pedagogiki in postal profesor risanja na slovenski gimnaziji in na slovenskem učiteljskišću v Trstu. Pomembno je omeniti njegov pedagoški vpliv na razvoj mlajših tržaških slikarjev, kot so Lojze Spacal, Jože Cesar in Avrelj Lukežič. V tem času je sam umetnik razstavljal v Trstu, Jugoslaviji, predvsem v Sloveniji, pa tudi v Bernu, Zürichu, Stockholmu in v New Yorku. Kozmopolitski Trst, posebna energija Primorske in Krasa je Černigoja zaznamovala po vojni tudi tako, da je ustvarjal z izredno močno zavzetostjo. Slovensko umetnost je še naprej približeval sodobnim tokom v vizualni umetnosti. Med letoma 1956–1960 jo je izražal v razvoju od krajinarstva prek kubistične interpretacije vidnega sveta, vse do nove abstrakcije in informela. Posebej v zvezi z informelom velja, da se je Černigoj za slovenske razmere hitro približal brezpredmetnemu slikarstvu in se tako v časovnem in tudi kakovostnem vidiku skoraj približal svetovnim pobudnikom tega sloga, ki se je kot protipol geometrični abstrakciji ob koncu druge svetovne vojne izoblikoval na umetniški šoli *École de Paris*. Proti koncu šestdesetih pa se je umetnik usmeril h kolažem in objektmi

umetnosti. V sedemdesetih letih je v njegovi ustvarjalni karieri spet zaslediti vzpon. V zadnjem desetletju pa se je ukvarjal predvsem z risbo, drobno grafiko in akvarelom. Černigoj je sicer največ snoval v grafičnih tehnikah, v jedkanici, linorezu in lesorezu, navduševal pa se je tudi nad lepljenkami, ki jih je uporabljal v scenografskih osnutkih. Tu je pogosto interveniral z barvnimi svinčniki. Ustvarjal je z mešano tehniko, na jesen svojega življenja pa je zelo rad posegel po akvarelu in pastelu. Zelo blizu so mu bile tudi strganke.

Umetnik Avgust Černigoj je bil leta 1976 počaščen s Prešernovo nagrado

Na vrhu:
Ladjedelnica Milje
-Trst, 1960;
zgoraj: Labirint,
1963

Desno: Tihožitje;
spodaj: prista-
nišče;
na dnu: Černi-
gojeva galerija v
Lipici

kot utemeljitelj konstruktivizma na Slovenskem in eden najvidnejših predstavnikov zgodovinske avantgarde v naši likovni umetnosti. Zadnjih pet let svojega življenja je s pomočjo in posluhom takratnega vodstva v Kobilarni Lipica preživel in v tem času tudi ustvarjal v Lipici. Ta fascinantni slovenski kraški kraj mu je v eni izmed hotelskih sob hotela Maestoso ponudil dom, saj je pred tem sam in že nekoliko slaboten živel v Trstu. V zahvalo in hvaležnost je slikar vsa svoja dela zapustil Lipici, njegova želja in reklo je namreč bilo, »da naj umetnost služi ljudstvu«. Leta 1987, dve leti po njegovem večnem slovesu, je skupina umetnikov *Novi kolektivizem* v Lipici oblikovala stalno razstavo Galerije Avgusta Černigoja in pri tem upoštevala Černigojeve želje glede videza galerije. Razstava prikazuje prerez Černigojeve umetnosti in predstavlja področja, s katerimi se je ukvarjal v svojem več kot 60 let trajajočem ustvarjalnem obdobju. Sam si je predvsem želel, da bi dočakal odkritje lastne galerije v Lipici, kar pa se je žal zakasnilo zaradi prenavljanja za galerijo določenega prostora. Izpolnjena pa mu je bila slednja želja, in sicer da je pokopan v rdeči kraški zemlji, ki jo je srčno ljubil.

DAVIDE ŠTOKOVAC BARVE BREŠKE HIŠE

Trst, NŠK – torek, 20. marca 2018

Boris Pangerc

Naslov zveni zelo umetniško, če ne celo pesniško. Barve v prvi miselni navezi vedno povezujemo s slikarstvom, z mojstri čopiča in mešalne deske, bolj redko s fotografijo, kajti umetniška fotografija dosega svojo najvišjo umetniško vrednost v črno beli preobleki (Salgado docet); barvna fotografija se bolj navezuje na vsakodnevno kroniko, pri kateri barvni odtenki pripovedujejo o vsebini sporočila, dasiravno tudi barvni fotografiji ne moremo odrekati umetniške vrednosti. Sicer pa je veliko odvisno od tega, kdo stoji za kamero.

Razstava fotografij, ki ji danes utiramo pot v svet, pa pripoveduje o čisto drugih vsebinah; nima nič skupnega z umetnostjo, ne izvira iz umetniških prijemov, ni naravnana k estetskemu uživanju barv in njihovih odtenkov, temveč je živ, stvaren film, ki sega daleč v preteklost, se zaustavi v objektivnem zaznavanju današnjega stanja in bo postal v prihodnosti priča okusov, zmogljivosti, bivanjskih razsežnosti in tehnične podkovanosti današnjega prebivalca Brega. Izhodišča so čisto tehnične narave, zakoreninjena so v stvarnem, vsakdanjem svetu in v izobrazbi in znanju gradbenih strokovnjakov; sad so poglobljenega študija, zasnovana so na sistematični raziskavi bivalne kulture v najširšem pomenu besede v Bregu, to je v tistem delu tržaškega zaledja, ki se pne od severne istrske obale do prvega zoba kraškega roba na Ključu nad Ricmanji. Konča se pa v morju kot ravninski jezik med izlivoma Osapske reke in Glinščice

(Klinšce): Ricmanje, Log, Boršt, Zabrežec, Boljunec, Kroglje in Dolina.

To je tloris, ki si ga je avtor Davide Štokovac zarisal za svojo raziskavo ob koncu študijske poti na tržaški fakulteti za arhitekturo in ji dal naslov: *L'ARCHITETTURA RURALE DELLA VALLE DEL BREG, Tracce operative per la definizione del trattamento cromatico dei prospetti (PODEŽELSKO STAVBARSTVO V BREGU, Delovne smernice za oznako barvnih izbir zunanjih fasad – v mojem zelo prostem prevodu).*

Avtor je svoje delo najprej postavil na trdno zgodovinsko osnovo, iz katere je razvidno, da je vsako obdobje pustilo v arhitekturi kraja svojo vidno in značilno sled. Raziskovalni lok se začne v bronasti dobi, ko so pri nas obstajala še zelo živahna **gradišča**, sledijo **rimski vodovod** v Klinšci in **rimske vile (pristave)** v okolici Trsta, nato pa v zaporedju rimsko **vojaško oporišče** na Koromačniku, **Histri** in njihova posebna bivališča suhih zidov okroglaste oblike s streho na *tolos* (*posebna postavitve škrl pri izgotavljanju strehe*), sledijo **slovanske**, delno ozemljene lesene kolibe, **istrska koča** kot rezultat križanja istrske in slovanske bivalne tradicije in kasnejši **liburnijski tip kmečke hiše**, ki je našel svoje posnemovalce v Bregu; oblikovanje **vaških naselbin v Bregu po letu 948**, ko je Trst z okolico postal škofov fevd; v 17. stoletju, **vojna med Benetkami in cesarstvom**, posledica katere je požig cerkve v Dolini (1615); njena obnova pomeni sporočilo novega gradbenega

okusa tudi v privatnem gradbeništvu; v 18. stoletju postane **Trst prosta luka** in se bliskovito razvija – temu primerno se bliskovito razvija gradbena kultura, ki se širi tudi v okoliške vasi in v Breg; 19. stoletje je prineslo, po letu 1848, ko je zemlja in z njo krajina prišla v roke ljudstva, **največji gradbeni razmah**; v gradbeništvu se pojavi nov material: železo; največje – **epohalne – spremembe** je prineslo 20. stoletje: **do-linske Vale (ravnico) je uničil naftni terminal, boljunsko polje pa tovarna Grandi Motori**. Od razlastitev je prišlo v breške domove mnogo denarja in začela se je prava **morija privatne kmečke arhitekture**. Staro in starinsko je predstavljalo simbol revščine, pomanjkanja in zaostalosti, zato je bilo potrebno te simbole zatreti, uničiti, jih zbrisati iz zavesti in **ustvariti nov videz**, ki naj kaže obraz **sodobne bogate in razvite družbe**. Pohodili smo najzlahotnejše vrednote kulturne dediščine. Novo 21. stoletje je kaj kmalu pokazalo lažni sijaj takšnih načel (bogastva in razvoja), ki

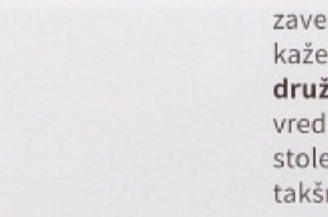
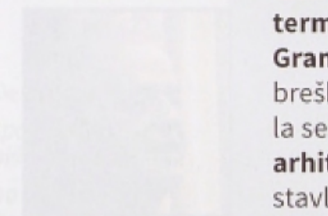
so se brez korenin v preteklosti kaj kmalu sesula sama vase in zdaj vedno bolj vztrajno iščemo ponovno lastno identiteto v odkrivanju in ohranjanju kulturne dediščine in njenega dragocnega izročila.

Iz te zgodovinske panoramike je avtor potegnil nekatere barvne črte, ki so nadvse značilne za naš Breg. Priznam, da jih jaz prvi doslej nisem videl oziroma jih nisem zavestno zaznaval v njihovi sistematični pojavnosti. To je tehnično vprašanje in s tehničnim postopkom postane spoznavanje in odkrivanje barvnih značilnosti stavbarskega videza Brega sistematično in se ti vtisi postopoma nizajo v zavesti, tako da je zaznavanje izrazito in se tudi trajno vtisne v spomin. Vidiš ga kot sestavni del okolja, v katerem si se rodil in zrasel in do katerega imaš tudi čustven (lokal-patriotski) odnos.

Takšna, kakor se nam kažejo vaška jedra v našem Bregu danes, so se oblikovala v zadnjih dvesto letih. Prva dihotomija se pokaže v barvi kamna. Geološki izvor istrskega dela Brega sloni na peščenjaku in laporju (opoki) ali na *sivem kamnu*, kakor so rekli naši stari. Kraški del teritorija v obravnavi pa je iz apnenca ali *belega kamna*, kakor so rekli naši stari.

Sivi kamen je bil najbolj poceni gradbeni material, dovolj je bilo izsekavati ga iz žil, kjer so izpod tenke plasti zemlje kipele na vrh. Še pri nas doma smo imeli kamnolom (t. i. »kavo«), kjer sta si lomila hrbet moj oče in njegov svak, mož moje tete, očetove sestre. Vse zgradbe so torej iz peščenjaka. Največkrat je bil ometan, pogosto pa tudi ne. Danes so neometani zidovi in portali (kalonje), sestavljeni iz golih kamnov (facciavista), izvir velikega estetskega užitka, znak starinskosti in simbol dobro ohranjene snovne kulturne dediščine.

Premožnejše hiše so si lahko privoščile okvire portonov, kalonj in oken iz belega kamna; dali so si sklesati t.i. jerte in jih vdrali v polje sivenga kamna, kar je povzročalo dopadljiv barvni kontrast. Okvirov polkrožne ali pravokotne oblike iz belega kamna v Bregu niti ni tako malo. Mnogi imajo na vrhu v sredini vklesano kakšno nabožno podobo, letnico izdelave in včasih tudi začetnice ali celotno ime mojstra, ki je jerte izdelal.

V letih 60 do 70 prejšnjega stoletja, ko so v Dolini gradili naftovod in so ljudje prišli do razmeroma pomebnih vsot denarja, so se najprej lotili prenove hiš in je veliko dragocenih okvirov iz belega kamna končalo na odpadu ali v temeljih novogradenj.

Jaz sam sem bil kot otrok soudeležen pri takšnem nerazsodnem razdejanju, a se nisem zavedal, kaj počenjam; odrasli okrog mene pa še manj.

Tisti, ki si niso mogli privoščiti dragocenih okvirov iz belega kamna (apnenca), pa so za obrobjanje vhodnih odprtih uporabljali sivkasto belo barvo ali pa so s posebno tehniko nanašanja malte ustvarili videz klesanega kamna (*bocciardato*, a *bucciato*).

Davide v svojem izboru fotografij prikaže razvoj okusa in zmogljivosti arhitektonskega in kromatičnega (barvnega torej) oblikovanja hiš v Bregu. Govorimo vedno o zunanjem videzu bivališča, ki največkrat zajema tudi gospodarske zgradbe in prizidke, ki so bili vedno vključeni v korpus strukture namenjene bivanju; le redko se je hlev, kotec ali skedenj ali kletni prostor nahajal ločeno od t.i. hiše.

Barvanje fasad, parapetov, nadstropnih označb (*marcapiano*), nadstreškov (*timpano*), žlebov, napuščev, lož in baladurjev pri hišah starejšega tipa, vrat, oken, portonov in železnih križev na oknih (*»ferjade«*) je bilo prej ko vsega odvisno od finančnih zmogljivosti lastnikov (gospodarjev); barvanje je potekalo po določenem kriteriju in na podlagi seznama barv in barvnih odtenkov, ki je za hiše v Bregu zajemal 21 vzorcev. Drugih 24 vzorcev pa je bilo na razpolago za barvanje lesenih in železnih elementov (vrata, okna, portoni, *»ferjade«*). Za primerjavo naj povemo, da je Trst imel na razpolago 53 vzorcev barvnih odtenkov, med katerimi tudi *sivo* in *sinjo* barvo; *sinja* (*azzurra*) pa je bila za podeželje predraga, ker je bil kemični postopek pridobivanja te barve zelo zapleten, kar je dvigalo ceno.

Na podlagi barve fasade so potem izbirali komplementarne barve za ostale dele stavbe. Najpogostejše barve hiš v Bregu so bile: zelena, rumena in rdeča in različni odtenki teh barv. Gradbeni pravilnik Občine Dolina, še danes določa barvo novogradenj, prenovljene hiše pa naj bi po možnosti ohranile originalno barvo.

»Barve breške hiše«, kakor nam jih predstavlja Davide Štokovac, so nova stran v poznavanju značilnosti nam najbližje arhitekture, tiste, ki jo sami kot prebivalci Brega doživljamo vsak dan in jo tudi sooblikujemo. Pri tem pa je treba nujno poudariti,

da moramo tudi vestno skrbeti, da jo ohranimo v njenih značilnih potezah in izvirnosti. V letih 1965-1975 je bilo narejene preveč škode v krajinskem, arhitektonskem, ekološkem, sociološkem, narodnostnem in še kakšnem drugem smislu. Breg je spremenil svoje lice in ni niti več primerljiv s tistim Bregom, ki nam ga je na fotografijah ohranil Mario Magajna. Davide Štokovac je s sistematičnim raziskovalnim postopkom izbrskal in klasificiral njegovo podobo na podlagi najbolj zaznavnih elementov bivalne kulture. To delo je izjemno dragoceno, ker nam ponuja celovito podobo v preteklosti in v sedanjosti, kakšen je celostno naš Breg bil v bližnji preteklosti, kaj se je od njega ohranilo in kakšno podobo mora ohraniti v prihodnje, da bo še vedno razpoznaven kot bivalni prostor v zaledju Trsta, ob katerem se je tudi navdihoval in jemal zgled, a ohranjal je samosvoj značaj in utrip.

Razstava nam izpričuje tudi, da so imeli naši predniki do svojega bivanjskega prostora izjemno spoštljiv odnos in ta odnos izražali tudi v barvah, saj jim ni bilo vseeno, kakšen naj bi bil prostor, v katerem so živeli in udeleževali svoje želje, hrepenenja, načrte, vzgajali otroke, redili živali in obdelovali polja in vrtove, gojili trte in oljke. Bili so zlit s svojim življenjskim prostorom, trdno sklenjeni kakor z železnimi okovi, zato so tudi umirali doma; umreti v bolnici je bila sramota ali vsaj boleča in kruta danost, ki so se ji hoteli najraje izogniti. Delo Davida Štokovca nam obuja zavest, da se moramo pri hlastanju za modernim umiriti in se razgledati po okolju, ki nas obdaja tudi z znanjem, ki nam ga ponuja v obliki te navidez preproste fotografske razstave, ki pa ima zelo globok pomen in je sad natančnega, zahtevnega in širokega raziskovalnega napora. Kar nam Vojko Slavec odkriva s svojo izjemno knjigo *Repelce*, tako nam podobna znamenja pošiljajo »Barve breške hiše«. To so pomembna vračanja v naročje kulturne dediščine, to niso nostalgični krči po starem svetu, za katerega nam je žal, da izginja, ampak vračanje h koreninam, iz katerih izhajamo; naloga korenine pa je, da črpa sok; in tega soka je v našem Bregu še veliko, v ljudskem izročilu, v naših običajih, v naših narečjih in vaških govorih, v naših treznih in delovnih sovaščanih, ki skrbijo za kulturni utrip, za vero staršev, v naših umetnikih, ki so jim barve besede, hiše v Bregu pa resnični dom, kjer nam teče zibelka iz preteklosti v prihodnost. Prihodnost vseh barv, še najbolj pa barv breške hiše.

TRŽAŠKI SLOVENCİ V DAVNINI

Objavljamo prispevek, ki nam ga je poklonil pisatelj Boris Pahor, za kar se mu zahvaljujemo. Objavil ga je v *Malajdi*, reviji, ki jo je ilegalno izdal v Trstu skupaj z Bernardom Šemerlom približno leta 1937. Prof. Pahor se ne spominja imena pošiljatelja zapisa, lahko pa da zaradi ilegale se avtor članka ni podpisal. Članek poroča o slovenskih prebivalcih Trsta, ki so leta 1202 prisegli zvestobo dožu Dandolu skupaj z drugimi *homines Tergestinae civitatis*. Dokument potrjuje, da so bila slovenska imena že takrat prisotna v samem mestnem središču in gre torej za prvo omembo slovenskih priimkov v Trstu.

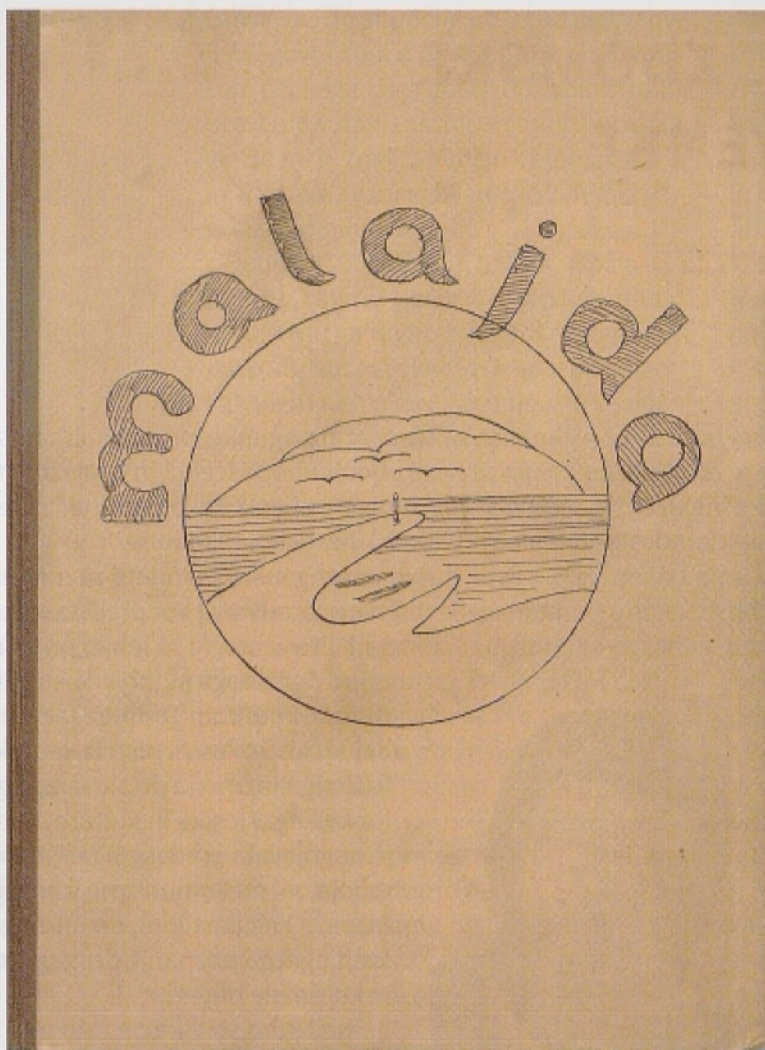
Politična in gospodarska usoda primorskih Slovencev in Hrvatov je ozko zvezana z usodo tržaškega mesta. Iz dobrih in slabih razlogov, pravi nekako Alessandro Manzoni, se dežela po mestu meri in z mestom zamenjava. To je pač dejstvo in Slovenci ga moramo upoštevati v naši teoretični in praktični politiki, zato nas mora še prav posebej zanimati vse, kar je v zvezi s preteklostjo in sedanjostjo tržaških Slovencev.

Moj namen je pokazati, da so Slovenci v Trstu živeli že v davnih stoletjih, in s tem izpodbiti precej razširjeno mnenje (k temu mnenju se nagiblje dr. Milko Kos v svoji *Zgodovini Slovencev*), da so se naseljevali v mesto šele morda v 18. in 19. stoletju.

V tem spisu se omejim na dokaze iz družinskih imen tržaških prebivalcev in opozarjam izrecno, da bomo govorili o tržaškem mestu, ne o kmečki okolici tega mesta. Da je okolica iz davnine slovenska, to priznavajo celo italijanski pisci. Navedem enega najbolj znanih: Ireneo della Croce, ki je pisal svojo *Storia di Trieste* h koncu 17. stoletja, piše npr. (II, str. 396): »... *il ritrovarsi però oggidì la città di Trieste attorniata da ogni canto dagli Slavi ovvero Schiavi, mentre subito fuori dalla mura, tutti gli abitatori de villagi e possessioni del territorio di Trieste, non parlano altro idioma che lo Slavo* ...« Ireneo izraža mnenje, ki je dandanes splošno sprejeto, da so Slovenci prišli do Trsta in zasedli okolico v 6. in 7. stoletju (stran 422 in sledeče). Isti pisatelj pravi na drugem mestu, da se pol milje od mesta ne rabi drugačna govorica ali jezik kot slovenski (stran 527). Ob njegovem času so mestni zidovi obkročili kakih 5

ali 6 hektarjev prostora na pobočju hriba Sv. Justa. Z izjemo tega »starega mesta« leži današnji Trst na izključno slovenskih tleh. To zadostuje glede okolice. Namen tega spisa je dokazati, da so bili tudi v samem starem mestu Slovenci od zdavnaj že in da jih ni bilo malo.

Obilnejši pisani viri za tržaško zgodovino so šele iz 13. stoletja. Dosledno je tudi za slovenska imena težko najti kaj pred letom 1200 po Kr. Kar zadeva starejšo zgodovino Trsta, zadostuje opomba, da po splošni sodbi zgodovinarjev ni bil od vsega početka rimski ali latinski, temveč po rimski ekspanzivni politiki v 2. stoletju pr. Kr. z orožjem zaseden ter z naselitvijo veteranov in drugih Latincev zasužnjen in polatinjen. Jedro tega plemensko mešanega novolatinskega prebivalstva se je potem ohranilo še stoletja po razkroju starorimske države. V mesto je vedno dotekala sveža kri iz bližnje in daljne okolice, a kulturno in gospodarsko je prevladovala novolatinska, italijanska tradicija. Največji dotok prebivalstva je bil iz slovenskih krajev, močan tako, da je mesto vedno obdržalo v svojem značaju krepko slovensko črto, četudi le podrejeno. Nepristna *Cronica di Monte Muliano* iz leta 1514 pripoveduje, da so prebivalci Trsta pred drugim rimskim napadom zbežali z vsem imetjem »v nemško stran« ter ustanovili Ljubljano. Na podlagi te bajke modruje Ireneo, da se je stari trg v Ljubljani prvotno imenoval »Stari Terst« (sic). Avtor te kronike je pač sodil, da so Tržačani in Ljubljančani iste krvi, ker je ob njegovem času v obeh mestih temeljna ljudska plast govorila slovenski.

Obsežen repertorij imen in priimkov je v dokumentu z dne 27. oktobra 1202, ki navaja 358 tržaških prebivalcev, ki so v imenu mesta prisegli zvestobo beneškemu dožu Henriku Dandolu. Mnogo teh imen je latinskega izvora, nekaj tudi nemškega, prav veliko tudi očitno slovenskih ali takih, ki označujejo prebivalce slovenskega jezika. Navedemo jih v moderni obliki, tu in tam dodamo v oklepaju izvirno obliko po Kosovem gradivu V. št. 31¹: Dobrovin, Gradinja, Zelič, Žužol, Niblo, Cink (Zink ali Zinek), Vecel (Veceli, Weceli), Budina, Župan (Jubanus), Šutek (Suteg), Bolesta, Milic (Milisz, Milicz), Roš, Sobeslav

¹ Leta 1946 se je Franc Kos povrnil k tej problematiki in ocenil, da je bilo takrat v Trstu naštetih 361 prebivalcev, od tega najmanj 30 Slovanov, to je 8,31 odstotka.

(Sobesselau), Čekut (Cegot), Troha, Željko (Zalco), Kuret (Curinet), Budihna (Budigna), Volčina (Wocina), Slovenec Ivan (Jo. Sclavo), Tupista, Dragonja (Dragogna in Dagongna, morda Dugonja), Trebec, Sobonja, Pisec (Pisez), Selnik (Selnich), Bobič (Bobic), Bislav, Kurivec (Curinz), Nežko (Nierco), Škoda, Bov, mlinar »Ivan« (Juan), Blagelin, Slovenec Valter (Walter Sclavo), Stanko Hrabre (Stanco Crabre), Muršel, Slovenec Stojan (Stoianus Sclauo), Glava (Claba), Blagošič (Blagosit, morda Blagožit), Grumac (Grumaz), Prvin (Peruinus), Domadrag, Moz (Mons), Pecelj (Peceli), Miro, Trinuga, Mirec (Miriz), Mrha (Marcha), Bertolaz. Notar, ki je pisal to listino, seveda ni imel pojma o slovenskem pravopisu, ker slovenščina ni takrat imela lastne pismenosti. Zato je zapisoval imena, kakor je pač mogel bolje ali slabše. Kdo naj razbere prav imena »Lannis« (Laniš?), »Vizart«, »Mesolto«, »Prezathen«, »Glamonaz«, »Polizar«, »Manoles«, »Saumich«, »Debo-

nezan«, »Smeth« (»Schmech«), »Conas«, »Volriza«, »Padruz« itd.? Vendar vse kaže, da so slovenska. V listini je dalje mnogo mož navedenih zgolj s krstnim imenom, še več samo s poklicem. O teh se ne more soditi, katere narodnosti so bili. Če pa je eden naveden s krstnim imenom »Philip«, ne Philippus, to pomeni, da je bil Slovenec, ker je zapisan po slovenski izgovarjavi.

Upoštevati moramo, da so v ti listini popisani predvsem odličnejši možje in največ prebivalci mesta samega. Iz tega sledi, da je bil slovenski živelj v mestu izredno močen, vse močnejši kot npr. ob isti priliki v bližnjih Miljah, ki so tudi prisegle dožu zvestobo. Brez pretiravanja lahko zaključimo, da je bila v Trstu okoli leta 1200 tretjina Slovencev.

RAZMIŠLJANJE ZDOMSKE TRŽAŠKE SLOVENKE

XXIV. N.d.T. – Fulvio Tomizza

Mirella Urdih

Zanimivi članki v Novem glasu 21. maja 2015 o istrskem pisatelju Fulviu Tomizzi, ki se je rodil istega dne kot moj pokojni mož, a pet let kasneje, to je 26. januarja 1935, in bi letos dopolnil osemdeset let, so mi priklicali v spomin razna srečanja z njim.

Leta 1988 je v Nemčiji izšel prevod njegovega obširnega zgodovinskega romana o koprskem škofu 16. stoletja, Vergeriju, *Zlo pride s severa* (*Il male viene dal Nord*). Da bi približal to svoje delo nemški publiki in predvsem onim, ki se zanimajo za kulturo onstran Alp, ali bolje rečeno v Italiji, se je avtor ob podpori italijanskega ministrstva za kulturo podal na desetdnevno potovanje po Nemčiji, skoraj bi rekla po Vergerijevih stopinjah.

Kar res se mi ni zdelo, ko sem v tukajšnjem dnevniku zasledila vest, da bo zadnja postaja njegovega potovanja Erlangen. Končno se mi je ponudila prilika, da osebno spoznam pisatelja, ki sem ga po njegovih delih, kar sem jih dotlej prebrala, zelo cenila, ker v njih tako živo in pristno opisuje domače kraje in ljudi, njih občutke in tradicije.

Ne da bi zgubljala besed, sva se s Petrom samo sporazumno pogledala – in bila napovedane večera že nekoliko predčasno skupaj s hčerko v mali knjigarni *ex libris*. Komaj nas je zagledal, nam je Tomizza presenečen priskočil naproti, da smo se pozdravili kot stari znanci, čeprav smo se prvič srečali. Nemara je v Petru prepoznal Pavleta, zato

smo se že ob prvem pogledu „prepoznali“. Nas je pa prevzel občutek zadoščenja in hvaležnosti ob nepričakovanem stiku z nekom domačim tako daleč od doma. Bilo je kot razodetje.

Prof. Kuon z erlangenske fakultete za romanistiko ga je dognano predstavil kot predstavnika posebne obmejne literature, ki se lahko primerja z ono nemškega avtorja Guentherja Grassa. Tudi sam Tomizza je dodal nekaj misli o lastni rasti iz konfliktnega razmerja do slovanskega (hrvaškega) jezika in kulture, kot ga je pogojevala predvsem fašistična vzgoja, ali do komunizma v antagonizmu s krščanstvom, do mirnega sožitja, ki ga poznanje drugega jezika in kulture le bogati.

Ne ravno številno, a zato tem bolj zainteresirano občinstvo je zavzeto sledilo predstavitvi, tako da je večer potekel v prijetnem vzdušju in se je za nas zaključil še posebno posrečeno, ko smo še nekoliko posedeli v bližnji gostilni, kjer je Tomizza lahko pokusil kakšno bavarsko specialiteto, mi pa uživali ob njegovi prijetni družbi ter med pogovorom odkrili marsikaterega skupnega znanca in prijatelja. Kot se poredkoma dogaja, je Fulvio Tomizza povsem zadovoljil radovednost, pričakovanje, predstavo o njem, kakršna se lahko porodi ob branju njegovih del.

Aprila 1991 je pomembni tednik *Die Zeit* objavil obsežno reportažo o Trstu in njegovem zaledju z Istro vred od habsburških

časov vse do situacije po letu 1989. V njej je bil govor tudi o pisatelju Tomizzi, zato sem cel tekst (šest gosto tipkanih strani) prevedla v italijanščino in mu ga poslala, ker se mi je zdel zanimivo objektiven. In Tomizza se mi je hvaležno zahvalil s precej dolgim pismom.

Junija 1992 je drug tednik, *Wochenzeitung*, objavil obširen intervju z njim, ki sem mu ga ravno tako posredovala v prevodu kot vse, kar sem kdaj odkrila v kakšnem nemškem časopisu. In vsakič se mi je zahvalil s pristrčnim pismom.

Zgodilo se je, da sva nekoč po letu 1988 bila s Petrom v Trstu ravno v času, ko je takratni tržaški župan počastil Tomizzo. Nemara je bilo to v zvezi s kakšno pomembno literarno nagrado in gotovo ne s podelitvijo mestnega pečata, do katere je prišlo že enajst let prej, 1977. Brez obotavljanja sva se napotila v Modro dvorano občinske palače, kjer sva presenetila dragega avtorja, ki naju je nadvse pristrčno sprejel kot svoje ‚sorodnike‘, in sva prisostvovala pomembni slovesnosti. Dodatno naju je še povabil, naj prideva k njemu na dom. Kar sva v naslednjih dneh z veseljem storila in bila deležna tudi pristrčne gostoljubnosti njegove žene.

V tretje gre rado, pravi pregovor. Tako se je tudi nama zgodilo, da sva ga še enkrat presenetila z nenapovedanim obiskom. Osmega septembra 1995 smo

namreč bili skupaj s prijateljskim parom iz Trsta na izletu v Istri. Naenkrat smo se znašli pred Tomizzevo hišo v Momikiji. Vedeli smo, da se poleti rad tam zadržuje, pa smo ugibali, ali je tudi tačas tako. In res, ne samo, da je bil tam skupaj z ženo. V družbi štirih švicarskih študentov so sedeli vsi okoli mize pod latnikom. Komaj smo še mi prisedli, je Tomizza, ne da bi kaj rekel, neznano kam izginil. A kmalu se vrne s polno košarico sočnih fig, ki smo jih smeli použiti in pospremiti z zlatorumeno domačo kapljico.

Od leta 1991 do 1997 sem čutila večkrat potrebo, da mu pišem: zato da mu pošljem prevod kakšnega članka, da mu čestitam ob izidu nove knjige, da ga prosim, naj mi jo pusti z avto-gramom v knjigarni Svevo, kjer jo bom dvignila ob prihodnjem obisku. Ali ga celo prosila – če mogoče – za izvod kake starejše knjige, ki je ni bilo več na trgu. In vsakič mi je zelo prijazno in izčrpno odgovoril. Zgodilo se je celo, da me je leta 1996 zaprosil za pomoč. Pisal je namreč roman *Franziska* in bi potreboval kakšno slovensko konstrukcijo, ki bi zvenela nerodno v italijanščini, oziroma kakšno tipično napako Slovenca, ki se trudi govoriti v italijanščini, ne da bi jo obvladal. Kljub daljšemu premisleku mi žal ni prišel na pamet nikakršen zadovoljiv odgovor, razen tega, da imajo Slovenci težave z rabo določnega člana in s konjunktivom. Če mu nisem sposobna, sugerirati še kaj tehtnejšega, je po vsej verjetnosti zato, sem se mu opravičila, ker sem se sama spoprijela najprej z italijanščino, ki sem jo potem gojila vse življenje vzporedno s slovenščino. In Tomizza mi je sporočil, da je vendarle sam utegnil rešiti ‚problem‘.

Tekom let se mi je nabralo devetnajst originalnih knjig, nekatere z osebnim posvetilom, ter dve v nemškem prevodu. In leta 2009 sem jih poklonila liceju Prešeren, zato da jih še kdo uživa, kot sem jih jaz.

Moja, oziroma najina zadnja pošta so bili izrazi sožalja ob njegovi smrti leta 1999, naslovljeni na njegovo drago ženo.

Pri Tomizzi v Momikiji. Tomizze ni na sliki, ker nabira smokve, mož Peter pa ga medtem fotografira.

O BRITANSKIH PLASTIČNIH BANKOVCIH

Mitja Petaros

Prebivalcem Velike Britanije se v zadnjih letih dogajajo zgodovinske spremembe. Po tem, da so z ljudskim referendumom leta 2016 odločili, da izstopijo iz Evropske unije, so na Otoku uvedli drugo novost, sicer manj odmevno, vsekakor pa pomembno za vse potrošnike: 13. septembra 2016 so iz Angleške centralne banke dali v obtok čisto nov bankovec vrednosti 5 funtov, 14. septembra naslednjega leta pa novega vrednosti 10 funtov. To ne bi bila nič kaj posebna novica (saj po cellem svetu redno zamenjujejo podobe in risbe na bankovcih, spreminjajo celo njihovo velikost, da bi otežili delo ponarejevalcem, tudi nekatere evrske bankovce so nekoliko spremenili, odkar so od leta 2002 v obtoku), če ne bi bila bankovca popolnoma nova za britanske razmere – plastična sta. Plastični bankovci oziroma taki, ki so narejeni iz polimera, so se drugje po svetu uveljavili že v prejšnjem stoletju; v Avstraliji so dali v obtok bankovce vrednosti 10 dolarjev že leta 1988, v Mladiki pa smo jih podrobneje opisali v 47. letniku leta 2003. Na stari celini smo potrošniki baje izredni tradicionalisti in so se zato razne centralne banke otepale takšne radikalne novosti, kot je plastični material za tiskanje bankovcev. V Evropi je sicer nekaj izjem: Romunija redno izdaja bankovce iz polimernih vlaken že od leta 1999, Bolgarija je izdala eno serijo polimernih bankovcev leta 2005, Severna Irska pa je izdala nekaj takih bankovcev samo za zbiratelje. V Veliki Britaniji so se odločili za ta korak šele potem, ko so izvedli anketo med prebivalci, da bi ugotovili priljubljenost take zamenjave.

Plastični bankovci imajo v primerjavi s papirnatimi določene prednosti: v obtoku trajajo vsaj trikrat do štirikrat dlje, so nepremočljivi in nepropustni, tako da jih lahko celo operemo v pralnem stroju in se ne pokvarijo, se z lahkoto zgibajo, jih lahko torej mečkamo, ne da bi jih pokvarili, ne tržejo se (poškodujemo jih lahko le z rezilom), so bolj

higienski (bakterije se zaradi manjše poroznosti manj oprimejo plastične mase kot papirnate snovi) in nenazadnje, ko jih vzamejo iz obtoka, jih lahko reciklirajo in plastično gmoto uporabijo v druge namene – plastični bankovci so torej bolj »ekološki«, čeprav se v Evropski uniji otepajo plastičnih snovi, ki se jih ne da reciklirati, saj je plastika izredno onesnažujoča, še posebno če konča v morju. Tiskarski stroški banke izdajateljice so veliko nižji, ker polimerni bankovci trajajo dlje od papirnatih. Pri vseh teh prednostih se bo kdo vprašal, zakaj niso takih bankovcev uvedli že prej, saj jih že dolgo uporabljajo nekatere srednje- in južnoameriške, arabske ter avstralske države. Ob dejstvu, da je taka sprememba tudi kulturnega značaja, saj smo na stari celini dokaj navezani na tradicijo in bi jih verjetno ne vsi sprejeli z navdušenjem, je svoje naredila tudi tehnologija. Menda so prve plastične bankovce lažje ponarejali, tačas pa je tehnologija napredovala, izdelali so posebne tiskarske stroje in izumili nove tiskarske postopke, ki so ponarejevalcem izredno otežkočili delo. Izdelovanje polimernih bankovcev poteka po skrivnem postopku in je zelo zapleteno, potrošnikom pa banke izdajateljice nudijo celo vrsto informacij, kako prepoznati prave plastične bankovce. Odgovorni pri državnih bankah zagotavljajo, da imajo plastični bankovci mnogo več zaščitnih elementov od papirnatih. Prvi element je že sama plastična snov, ki ne dovoli, da bi bankovec fotokopirali ali skenirali zaradi svoje prosojnosti (danes imajo skenerji in fotokopirni stroji vgrajen poseben sistem, ki ne dovoljuje, da bi take bankovce elektronsko posneli); nekatere dele bankovcev tiskajo s 3D tehnologijo, tako da jih ob dotiku takoj zaznamo, saj so rahlo reliefni oziroma izbočeni; namestili so prozorna okenca in jih vdela-li v hologram z različnimi ilustracijami, ki se seveda ujemajo na obeh straneh; fluorescenčna črnila, ki spreminjajo barvo ob zgibu, so mnogo bolj vidna

kot na papirju itn. Ob dotiku je polimerna snov bankovca podobna plastiki, ki so jo nekdanj uporabljali za plastične vrečke, namenjene nakupom (danes je večina teh vrečk biorazgradljivih in so iz mnogo tanjše snovi), ni pa ob dotiku občutljive razlike s papirnatimi bankovci, ki pravzaprav niso papirnati, saj niso narejeni le iz celuloze, ampak tudi iz posebne bombažne snovi, ki jo uporabljajo za izdelovanje bankovcev in ki je ne moremo kupiti kar v papirnici ali trafiki. Zmes za tako plastiko pridobivajo iz različnih polimerov z visoko molekularno težo in gostoto, zato je tehnološki postopek pridobivanja take plastike izredno zahteven.

»The New Fever« oziroma novi angleški petak je uradno zagledal luč sveta jeseni leta 2016. Podoba, ki krasi plastični bankovec, so v primerjavi s papirnatim nekoliko spremenili: tu je na reverzu portret bivšega prvega ministra Winstona Churchilla (na aversu je, kot običajno, upodobljena vladajoča kraljica Elizabete II.). Novi petak je bil najprej v obtoku istočasno s papirnato verzijo bankovca, katerega so dokončno vzeli iz prometa meseca maja 2017 – od tedaj se da papirnatega zamenjati le še v Angleški centralni banki, po trgovinah pa ga ne sprejemajo več. Novi polimerni desetak so, kot rečeno, uvedli točno leto po prvem plastičnem bankovcu 14. septembra 2017 (tudi tu je na reverzu nova ilustracija, in sicer portret priljubljene angleške pisateljice iz 18. stoletja Jane Austen) in papirnatega dokončno vzeli

Britanski plastični bankovci

iz obtoka 1. marca letos. V Združenem kraljestvu uradno krožijo in so zakonito plačilno sredstvo tudi bankovci, ki jih izdajajo tri škotske banke in ki so svoje plastične bankovce dale v obtok nekoliko kasneje kot Angleška centralna banka, te so: *Clydesdale Bank* 27. septembra 2016, *Bank of Scotland* 4. oktobra in *The Royal Bank of Scotland plc* 27. oktobra 2016. Predvidevajo, da bodo novi plastični bankovec vrednosti 20 angleških funtov izročili v obtok leta 2020 – to bo verjetno tudi zadnji plastični bankovec, ki ga bodo redno uporabljali v Veliki Britaniji, saj so že sporočili, da papirnatih bankovcev vrednosti 50£ ne nameravajo zamenjati s plastičnimi, še manj pa tistih vrednosti 100£, ki jih izdajajo le na Škotskem in v Severni Irski; na tak način se želijo izogniti bankovcem, ki imajo previsoko vrednost, da bi jih kriminal ne uporabljal za nelegalne posle oziroma za pranje denarja.

Naj kot zanimivost dodamo, da na britanskem otoku uradno krožijo in jih uporabljajo kot plačilno sredstvo tudi bankovci, ki jih izdajajo štiri banke s sedežem v Severni Irski (*Bank of Ireland*, *Danske Bank*/*Northern Bank*, *First Trust Bank* in *Ulster Bank*), nekateri so sicer veljavni le v Severni Irski, doslej pa niso še izdali polimernih obtočnih bankovcev.

Britanci se torej vneto pripravljajo na »brexit« oziroma uradni izhod iz Evropske unije. Svoje valute niso nikoli zamenjali in niso želeli sprejeti skupne evropske valute, vseeno pa polagoma spreminjajo svoje navade v zvezi z obtočnimi bankovci. Funt šterling se postopoma spreminja in posodablja ...

Novi škotski bankovci

“Sklenila sem, da bom v novem letu živela zdravo,” pravi gospa Jakličeva svoji sosedi. “Vsak dan jem veliko zelenjave, telovadim in grem spat s kokošmi.”

“Tega pa jaz ne morem,” odvrne soseda.

“Oh, kaj nimate odločnosti?” vpraša gospa Jakličeva zajedljivo.

“Ne, nimamo kokoši!”

“Vaša žena je menda strašno pridna!”

“Res je,” odvrne gospod Pipan, “še ko pridem domov ob dveh ponoči, me pričaka z metlo v roki!”

“Ja, poslušajte,” pravi zdravnik, “kar naprej zahtevate recepte za uspavalna sredstva, zdaj pa vas že petič vidim v nočnem lokau!”

“Gospod doktor, uspavalna sredstva niso zame, ampak za mojo ženo!”

Mož se odpravlja sam na zimski dopust. Ob slovesu ga žena vpraša: “Ali naj ti pošljem pošto, kot vsako leto, v bolnišnico?”

“Zakaj vedno zamižiš, ko piješ vino?”

“Doktor mi je tako svetoval.”

“Ali si nor? Doktor? Tega ti pa ne verjamem!”

“Ja, doktor mi je rekel, da vina niti pogledati ne smem.”

Mlada vdova je vsa iz sebe, ker ljudje o njej širijo govorice, da ima ljubčka.

“Ljudje so strašni,” ji pravi soseda, “če moški pride k vam zvečer in zjutraj ode, si mislijo, da je bil celo noč pri vas!”

Mož preudarja: Če ženi nič ne povem, da so mi povišali plačo, me bo počasi začela imeti za bedaka. Če ji povem, sem res bedak.

Samostojni podjetnik je zaposlil novega delavca. Pred nastopom dela mu je dejal:

“Nekaj vam moram še priznati. Jaz sem strašno vraževeren!”

“Nič hudega!” je rekel šef. “Vam pač ne bomo izplačali trinajste plače!”

“Imaš zdaj kaj drugačno življenje kot prej, ko si bil še samski?” je Polde vprašal prijatelja, ki se je pred kratkim poročil.

“Samo v čevljih je razlika.”

“Kako v čevljih?”

“Ja. Prej sem jih imel vedno v pred-sobi, zdaj pa jih, če prepozno pridem domov, dobim v glavo.”

Mlad učitelj želi poučevati moderno in učence motivirati za delo.

“Kako si predstavljate idealno šolo?” jih je vprašal.

“Zaprto!” zavpije Grega.

LISTNICA UPRAVE

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD:

Slovenian research cener – 52,65 €;
Marilka in Danijel Čotar – 10,00 €;
Jože Strgar – 20,00 €.

DAROVİ V SPOMIN:

V spomin na Livia Valenčiča in Danila Lovrečiča daruje H.P. 100,00 € za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski
zbornici v Trstu dne 21.4.1999
pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193
dne 6.4.1957
ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. –
Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata
Urad Vlade RS za Slovence
v zamejstvu in po svetu
in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver
(odgovorni urednik),
David Bandelj, Andrej Černic,
Erika Jazbar, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Sergij Pahor,
Mitja Petaros, Anka Peterlin,
Nadia Roncelli, Matjaž Rustja,
Tomaž Simčič, Breda Susič,
Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin,
Jadranka Cergol, Peter Černic,
Marija Češčut, Danilo Čotar,
Liljana Filipčič,
Diomira Fabjan Bajc,
Lučka Kremžar De Luisa, Peter
Močnik, Milan Nemas, Adrijan
Pahor, Bruna Pertot, Ivan
Peterlin, Alojz Rebul, Peter
Rustja, Marko Tavčar, Zora
Tavčar, Evelina Umek, Neva
Zaghet, Edvard Žerjal in
člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike
stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo
in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim
računom 11131331 –
Mladika - Trst.

Na banki: Zadrúžna kraška
banka - Banca di Credito Co-
operativo del Carso (IBAN: IT58
S089 2802 2010 1000 0016 916;
SWIFT: CCRTIT2TV00).

NOVO PRI ZALOŽBI

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJARNICA

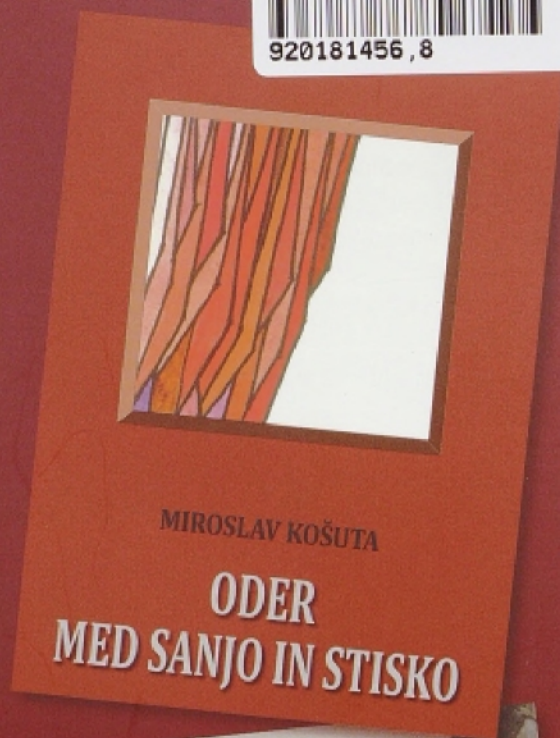
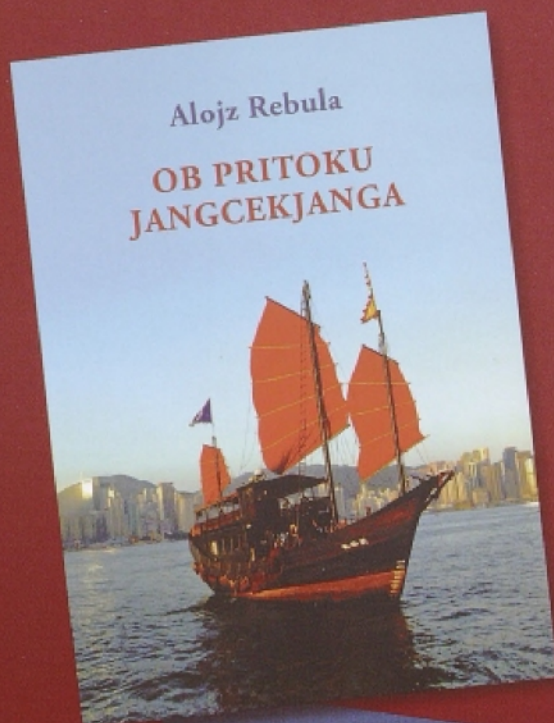
č 67

II 117 986 2018

920181456,8

COBISS

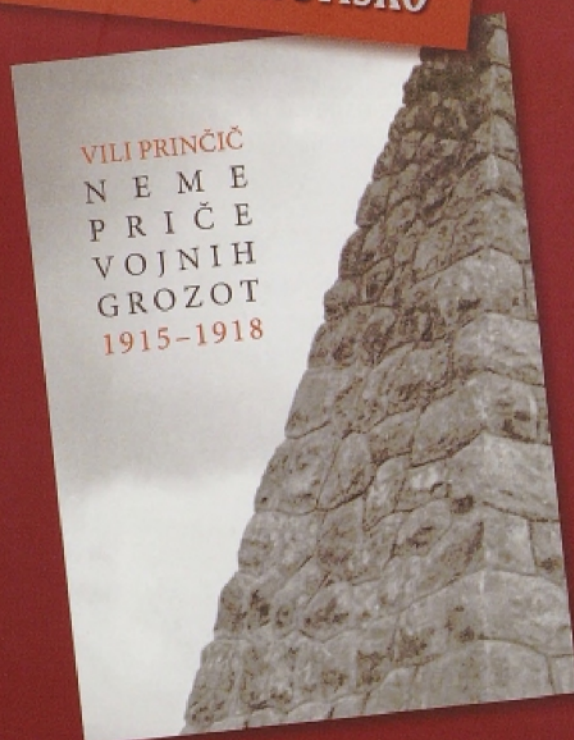

MIROSLAV KOŠUTA

**ODER
MED SANJO IN STISKO**

**IZ DNEVNIKA
MLADE DRUŽINE**

ZALOŽBA MLADIKA

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija
tel. +39 040 3480818 • fax +39 040 633307
uprava@mladika.com • redakcija@mladika.com
www.mladika.com